

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

V E S T N I K

TEMA MESECA

Resnica o Morbegni

INTERVJU

**Rafael Terpin
Andrej Stritar
Slavica Tovšak**

Z NAMI NA POT

**Pesarinski Dolomiti
Storžič**

10
2014

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

3,40
EUR

AKCIJA V OKTOBRU

Privlačna ponudba za nove naročnike Planinskega vestnika

Vsem **novim** naročnikom, ki se boste v oktobru 2014 naročili na Planinski vestnik za leto 2015, bomo podarili eno izmed naslednjih knjig: *Bele sanje – kamnita resničnost, Človek, gora, poezija, Lotosov cvet, Moje gore, Planinski zbornik ob 110-letnici SPD/PZS, Podhladitev, omrzline in druge poškodbe zaradi mraza, Posušeni rožmarin, Zorko Jelinčič – Nad preztjem in mitom.*

S planinskimi edicijami v akciji do novih planinskih čevljev

Že malce obarvani jesenski dnevi kar kličejo k obisku gora. Pri načrtovanju in izvedbi planinskih tur bodo dobrodošla družba zemljevidi in vodniki, podaljšane večere pa si lahko skrajšate z leposlovjem iz Planinske založbe PZS.

Planinske edicije s popusti **od 40 do 60 %**, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, lahko kupite oziroma naročite v Planinski trgovini PZS.

Edicije s popusti: planinske karte: Ljubljana in okolica 1 : 50 000, Posavsko hribovje: Boč-Bohor 1 : 50 000, Jalovec in Mangart 1 : 25 000, Krn 1 : 25 000, Stol in Begunjščica 1 : 25 000, Storžič in Košuta 1 : 25 000; vodniki: *Karavanke, Po gorah severovzhodne Slovenije, Posavsko hribovje, Jezersko, Bohinj, Kamniška Bistrica, Preddvor, Tržič*, leposlovje: *Iveri z Grintovcev.*

Vsi oktobrski kupci planinskih edicij iz te akcije – ne glede na višino zneska nakupa – se uvrstite v žreb za kakovostne planinske čevlje znamke Treksta, model jotunhaim GTX, v vrednosti 169,99 €, ki jih v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije podarja podjetje Taurus, d. o. o.

Poleg tega vam oktobra pri naročilu **nad 10 €** podarimo eno od naslednjih knjig: *Posušeni rožmarin, Moje gore, Podhladitev, omrzline in druge poškodbe zaradi mraza.*

Vabljeni k nakupu in z malo sreče boste v november zakorakali z novimi planinskimi čevlji.

AKCIJA 50 % POPUST

Nikóla Guid, Planinske obhodnice in pohodi

V letu 2008 je PZS izdala knjigo *Planinske obhodnice in pohodi*. Knjiga natančno opredeli pojma, kot sta planinska obhodnica in pohod, ter skuša dati popoln pregled nad to problematiko. Obravnava samo take obhodnice in pohode, na katerih prejme udeleženec priznanje ali spominček. Knjiga torej predstavlja v prvi vrsti opredelitev in pregled obhodnic, akcij in pohodov v Sloveniji ter pomeni dopolnilno gradivo k planinskim učbenikom.

Zbrani so podatki o 73 planinskih obhodnicah, 16 obhodnicah zunaj PZS, 17 akcijah, podobnim obhodnicam, 131 planinskih pohodih, 98 pohodih izven PZS in 3 pohodih slovenskih društev v zamejstvu.

Knjiga je namenjena planincem in ljubiteljem narave ter pohodništva, vodnikom PZS kot zbirka idej za izlete in skrbnikom obhodnic in pohodov zaradi zbranih priporočil.

Format: 150 mm x 210 mm; 271 strani, broširana, šivana vezava

V času od 15. 10. do 15. 11. 2014 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 9,50 €* (redna cena: 19,00 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI ZALOŽBI

Našitek PZS

V Planinski trgovini PZS je možno kupiti našitek PZS. Našitek je širine 48 mm in višine 80 mm.

Cena našitka: 4,00 €*.

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, **po pošti:** p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, **po telefonu:** 01 43 45 684 v času uradnih ur, **faksu:** 01 43 45 691, **brezplačna telefonska številka:** 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), **e-naročila:** narocilo@pzs.si ali **spletna trgovina PZS:** <http://trgovina.pzs.si>. **Uradne ure** v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, **telefon:** 08 380 67 30, **faks:** 04 589 10 35, **e-naročila:** info@planinskimuzej.si.

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik),
mag. Marjan Brađeško, Marta Krejan Čokl,
dr. Andrej Mašera, Zdenka Mihelič,
dr. Irena Mušič Habjan, dr. Mateja Pate,
Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak

LEKTORIRANJE:

Moja Volkar Trobevšek, Marta Krejan Čokl,
Katarina Marin Hribar, Mira Hladnik

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

NAKLADA: 5850 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte
po elektronskem mediju na naslov uredništva
ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne
vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave
ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega
objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo
uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.
Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva.
Kopiranje revije ali posameznih delov brez
privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

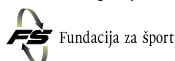
Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po
telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

Številka transakcijskega računa PZS je
05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d.,
Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino,
posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za
člane A vključuje naročnino. Reklamacije
upoštevamo dva meseca po izidu številke.
Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov.
Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra
za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS,
Fundacija za financiranje športnih organizacij
v RS in Javna agencija za knjigo RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Montaž iz doline Dunja
Foto: Peter Strgar

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno
preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih
opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na
nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal
pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se
objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz
dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije
in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti
nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali
materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi
hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Prava mera

Prepričan sem, da kombinacija teh dveh besed predstavlja eno najmanj otipljivih in najtežje rešljivih dilem, s katerimi se vsakodnevno srečujemo. Življenje nas nezavedno in nenehno postavlja pred odločitve, s katerimi krojimo svoj danes in jutri. Pa naj tista "prava mera" velja za karkoli, vedno se je težko odločiti, mar ne? Hrana, pijača, delo, šport, prosti čas in celo ljubezen – nobenih izjem ni. Preveč vsake dobre reči lahko človeka na dolgi rok uniči ali pa na smrt dolgočasi, kar je pravzaprav vseeno ...

Najti pravo mero je težko zaradi preprostega dejstva, da je v praksi ne moremo izmeriti, saj imamo vgrajene vsak svoje "vatle", ki niso nujno usklajeni z ostalo populacijo. Vzrok je naše mnenje, ki si ga o nečem ustvarimo na podlagi poznavanja zadeve, o kateri se odločamo. Nepoznavanje pa je, metaforično povedano, gosto listje grma, v katerem tiči večina zajcev (različnih mnenj).

Tokratni začetek uvodnika sem se namenil navezati na temo meseca, ki pripoveduje zgodbo o propadu najvišje zgradbe na naših tleh, pa čeprav poanta pisanja ni v njej. Nova dejstva in razmišljanja o razrušeni vojašnici namreč odgovorijo na precej vprašanj, še več pa jih na novo zastavijo. Kako danes razmišljamo o zapuščini rapalske meje, in kako bomo jutri zaradi tega gledali nase? In seveda ob tem dobili tudi odgovor o "pravi meri", ki je nekoč nismo našli ...

Slovenija ima zaradi impresivne zemljepisne lege pestro preteklost, ki jo relativno slabo poznamo, še manj primerno cenimo. Že mnogi pred menoj so ugotavljali, da nam manjka zdrava mera zgodovinskega spomina, ki v narodu vzbuja občutek ponosa, ki si ga zasluži. V primerjavi s svojimi sosedi smo na tem področju že pregovorno malomarni, a nam očitno niti ni hudo mar.

Pri iskanju našega zgodovinskega spomina se bom tokrat ustavil na tako imenovani razvodnici med Jadranskim in Črnim morjem. To je navidezna naravna meja, ki na našem višjem svetu vodotoke usmerja proti enemu ali drugemu končnemu cilju in je bila v preteklosti mnogo bolj pomembna, kot se zdi danes.

Po njej je bila pred slabima dvema tisočletjema zgrajena rimska utrjena linija *Claustra Alpium Iuliarum* (v prevodu Zapore Julijskih Alp). To je verjetno najboljšežnejša gradnja na našem ozemlju, nastala nekako v času cesarja Dioklecijana. In po skoraj isti črti se je kmalu po prvi svetovni vojni prav tam zarisala rapalska meja, ki so ji botrovala zakulisne kupčije zahodnih zaveznikov z Italijani. Sploh ne slučajno, saj so se Italijani tudi na podlagi teh rimskih ostankov sklicevali na upravičenost do ozemlja na jadranski strani razvodnice. Ob tej meji sta bili nato na obeh straneh zgrajeni še utrjeni liniji: Alpski zid in Rupnikova linija. Njuni ostanki že dobrih sedemdeset let (z redkimi izjemami) neusmiljeno propadajo.

Prava reč, kup kamenja in betona na krivični meji, bo kdo rekel. Kar naj propade in izgine v pozabo! Pa je to prav? Aktualna stota obletnica prve svetovne vojne nam pravi, da to ni prav. Kajti šele sedaj jo Slovenci bolje razumemo, ko jo spoznavamo na novo, neoblateno z izvirnim grehom naših dedov, ki so ga bili deležni v svoji državi. Zaradi očitka, da so se borili na strani nasprotnikov (Avstrije), se je o tej vojni načrtno (pre)malo govorilo, saj je kraj v Beogradu pripadal zmagovalni strani, ki je drugače razlagala zgodovino. Ko danes ponovno beremo vsa tista pisma o bridkosti in trpljenju vojakov, ki se kasneje niso mogli niti pohvaliti s svojimi junaštvi in uspehi, ta dobijo nov pomen. In predvsem zaradi tega ima soška fronta danes pri nas že skoraj status, ki si ga zasluži.

S podobnim razlogom ne bi smeli spregledati ostankov zapuščine rapalske meje, ki je ostala po vojni še celo bolj prezrta in pozabljena. Kako bomo lahko cenili tisto, kar smo nekoč izgubili, če ne bomo vedeli, zakaj, niti kako se nam je kasneje spet vrnilo, saj v zgodovini ni prav nič samoumevnega.

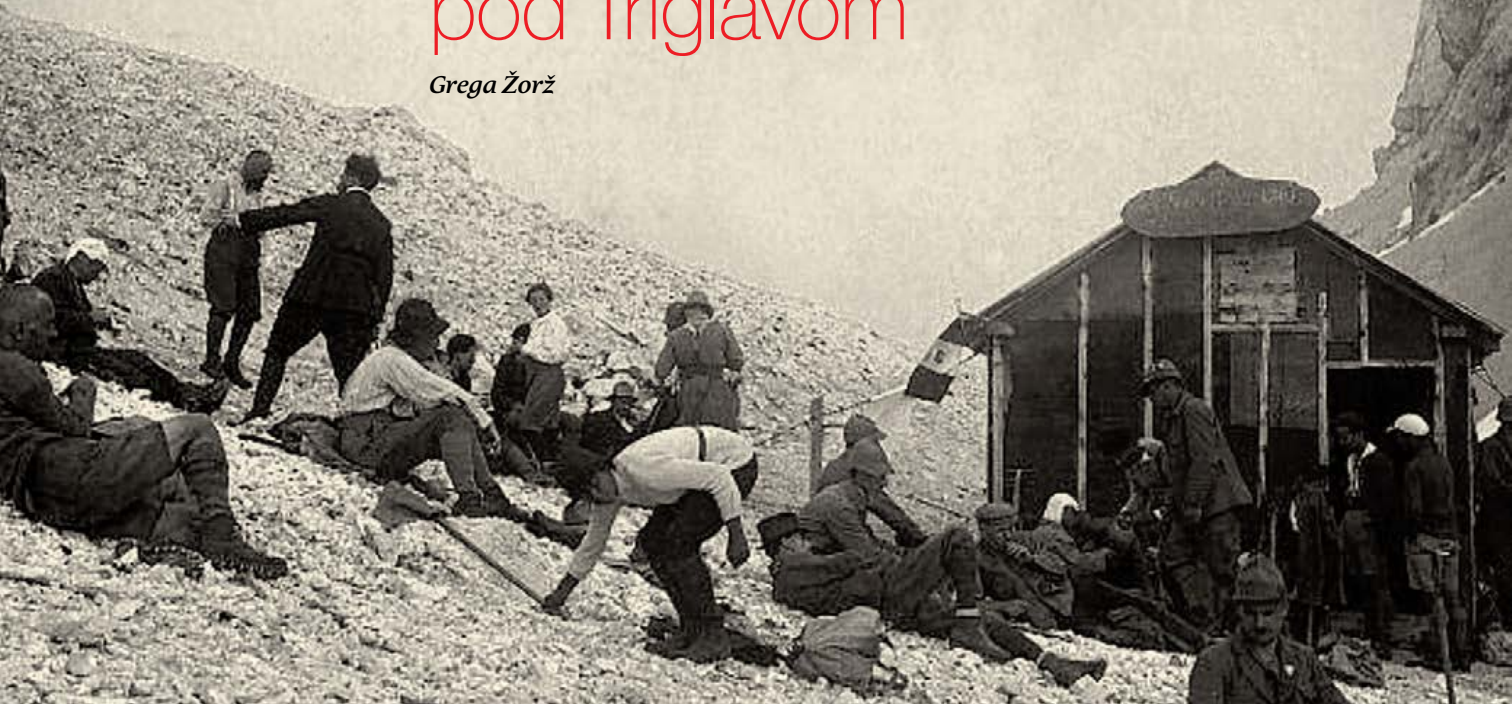
Dokler je še čas, bi morali vsaj kolikor je nujno ohraniti zgodovinski spomin na medvojno obdobje, ki je bilo za naš narod zelo pomembno. Na videz ničvredno zidovje, ki teče preko naših gora in hribov, ima sporočilno vrednost in bi ga morali v tem smislu zaščititi in približati ljudem. Ne potrebujemo megalomansko obnovljenih zidov in utrdb v stilu Kitajskega zidu, kamor bi prihajale trume turistov, čeprav je bil namen gradnje obeh povsem isti – zaščita pred sovražnikom. Že z informiranjem in osveščanjem se da za začetek mnogo doseči pa še poceni je. Kajti pozabljen je najučinkovitejši zaveznik zoba časa.

Ali nam bo uspelo, žal ne vem. Če pa, upam, da z omenjeno "pravo mero". Tako, da bosta obenem ohranjena tudi mir in dostojanstvo gora. Morda se zdi v tem trenutku nepotrebno, a verjamem, da bo našim zanamcem zagotovo všeč!

4 Sledi v času

Vojašnica Vittoria Emanuela pod Triglavom

Grega Žorž

20 Po gorah Balkana

Korab, Djeravica, Maja Jezerce

Andrej Mašera

Opisi tur

- Monte Brentoni
- Terza Grande
- Monte Creta Forata
- Monte Siera
- Storžič iz Mač
- Storžič po grebenu čez Psico
- Storžič skozi Žrelo
- Storžič po jugozahodnem grebenu

Maja Jezerce, 2694 m, najvišji vrh Prokletij.

Foto: Milan Radović, Srbija

16 Intervju

Rafael
Terpin,
rovtarski
krajinar

Marjan Bradeško

48 Visoka
Evropa
Andreja Tomšič

Dufour-
spitze

28 Z nami na pot

Pesarinski
Dolomiti

Matija Turk

UVODNIK

Prava mera

Dušan Škodič

SLEDI V ČASU

Vojašnica Vittoria Emanuela
pod Triglavom

Grega Žorž

SLEDI V ČASU

Pod Triglavom ni prostora
za še eno koč

Dušan Škodič

SLEDI V ČASU

Ohranitev spomina
na Rapalsko mejo

Božo Repe

INTERVJU

Rafael Terpin,
rovtarski krajinar

Marjan Bradeško

KOLUMNNA

Do kod v gorah z avtom?

Aljaž Anderle

PO GORAH BALKANA

Korab, Djeravica,
Maja Jezerce

Andrej Mašera

GREMO NA JUG

1 Tržiška odprava v Črno goro

Iztok Pungaršek

Z NAMI NA POT

Pesarinski Dolomiti

Matija Turk

INTERVJU

Pogovor z Andrejem Stritarjem

Marjan Žiberna

INTERVJU

Pogovor s Slavico Tovšak

Marjan Bradeško

VISOKA EVROPA

Od Vatikanskega griča
do Elbrusa

Jože Drab

VISOKA EVROPA

Dufourspitze

Andreja Tomšič

GEO-IZLET

Geološka učna ura
na Prisojniku

Bogomir Celarc, Nina Rman

LOŠKA STENA

Med cvetjem in meglami

Tatjana Cvetko

MORSKI IZLETI

26 Jutranje poti v poletna brezpotja

Aleš Nosan

SPOMINJANJA

28 Spomini hčerke nekega posebnega
alpinista – Martina Gričarja

Tina Gričar

JUBILEJ

Petnajst let in še štejemo

Matej Ogorevc

VREMENSKE STOPINJE IN OPRIMKI

Petdeset odtenkov sive

Miha Pavšek, Miha Demšar

VARSTVO NARAVE

46 Spoznajmo pojoči svet kobilic

Dušan Klenovšek

ZELIŠČA NAŠIH GORA

48 Materina dušica (*Thymus sp.*)

Lovro Vehovar

NOVICE IZ VERTIKALE

ŠPORTNOPEZALNE NOVICE

PLANINSKA ORGANIZACIJA

V SPOMIN

TNP

94

67

68

71

72

Vsebine vseh Planinskih vestnikov
od leta 1895 dalje na www.pvkazalo.si

Sedemdeset let smo jo napačno imenovali

Vojašnica Vittoria Emanuela pod Triglavom

Grega Žorž

Ime Morbegno (ali Morbegna) je skozi desetletja postalo simbol italijanske navzočnosti v našem visokogorju in še danes vzbuja mešane občutke v vsakem pohodniku, ki zagleda žalostno propadajoče ruševine nekoč najvišje zgradbe v slovenskih gorah. Sam sem se z njo srečal šele po nekaj letih sprva amaterskega, pozneje pa znanstvenega proučevanja utrjevanja rapalske meje ter jo vzel poimensko takšno, kakršna je – brez kančka dvoma o njeni zgodovini, saj je Morbegna neusahljiv vir tako slovenskih kot italijanskih člankov ter knjig. A letos sem prejel italijanski dokument iz leta 1943, ki me je "vlekel" po arhivih toliko časa, dokler nisem sestavil celotne kronološke podobe slovenskega visokogorja od Mangarta do Porezna iz časov pod težko italijansko nogo. Prezrti, vendar popolnoma dostopni italijanski arhivski viri se namreč v skoraj vsem razlikujejo od danes sprejete interpretacije tistega obdobja ter podajajo drugačno sliko planinskih koč, mulatjer in vojaških objektov. S to objavo v *Planinskem vestniku* javnosti prvič predstavljam manjši del svojega magistrskega dela z delovnim naslovom *Utrjevanje rapalske meje ter njen turistični potencial*, s katerim želim prikazati celotno sliko območja za rapalsko mejo.

Italija zasede velik del našega visokogorja

Vse se je začelo konec leta 1918, ko so avstrijski generali podpisali prekinitev ognja na italijanskem bojišču in poskušali ohraniti monarhijo, ki je že razpadla na narodne države. Določila mirovne listine in ne samovolja ali Londonski sporazum so bila tudi pravna podlaga za italijansko zasedbo ozemlja do črte premirja (predsednik razmejitvene delegacije SHS med letoma 1921 ter 1924 je bil sam general Maister). Čeprav je bil okvirni potek meje določen leta 1920, dogovorjen in zakoličen pa v naslednjih šestih letih, so italijanski alpini in za njimi seveda tudi planinci že leta 1919 ponosno zakorakali na novo pridobljeno ozemlje. Triglav, ki ga je nova meja delila med dve kraljevini, je imel že takrat številne dostope, vendar so vse obstoječe planinske kočice ostale znotraj Kraljevine SHS. Italijani so za vzpon proti Triglavu lahko uporabili le tri poti: Čez Plemenice, staro Kugyjevo pot in plezalno pot čez Komar. Na območju med Sfingo in Kanjavcem pa so lahko le opazovali njim nedostopne planinske postojanke. To je bil razlog za gradnjo novih planinskih koč, ki jih (nekatero) še danes uporabljamo.

Postavitev prave Morbegne in drugih planinskih koč

Že septembra 1919 je bila uradno odprta Capanna Morbegno, 2500 m, ki je "zakuhala" najbolj pomembno zмотo v modernem poimenovanju območja pod Triglavom. Ime je dobila po bataljonu alpinov "Morbegno", ki prihajajo iz istoimenskega mesteca ob švicarski meji. Capanna po italijansko pomeni preprosto leseno zgradbo – nekaj, kar bi najbolj opisali kot brunarico, saj je termin baraka po italijansko *baracca*. Iz italijanskega planinskega vodnika, izdanega leta 1930 (napisanega leto prej), izvemo, da je šlo le za zasilen bivak:

"V Capanni Morbegno, ki je povojna lesena zgradba, odsvetujejo spanje. V njeni notranjosti ni veliko prostora, niti klasične ponudbe planinske koč. Stoji pod ostenjem, 70 metrov južno ter 450 metrov zahodno od vrha Triglava." Na karti komisije za razmejitev merila 1 : 5000 vidimo vrh Triglava s sektor-skim kamnom št. 10 in lokacijo prave Capanne Morbegno. Vrisana je stara planinska pot, ki gre jugovzhodno od poznejše mulatjere, ob koncu katere so danes ostanki nekdanje velike vojašnice – ti namreč še niso označeni na njihovi lokaciji pod Glavo v Zaplanji. Prvih deset let italijanske okupacije je prineslo veliko novih planinskih poti in koč (italijansko *rifugio*). Tako so zrastle Rif. Sillani (danes koča na Mangartskem sedlu), Rif. Suvich v Loški Koritnici (ne obstaja več), Rif. Antonio Seppenhofer (poleg današnjega

Pogačnikovega doma na Kriških podih), Rif. U. Polonio (ob spodnji postaji tovarne žičnice do Pogačnikovega doma), Rif. Furioso in Rif. Bassano ob mulatjeri južno od Ozebnika mimo Planine Trebiščine do Prehodavcev ter Rif. Alba na Prehodavcih (koča na Prehodavcih). Bralec naj mi ob tem naštevanju seveda odpusti uporabo italijanskih imen, ki jih navajam zgolj zato, ker omogočajo lažje iskanje po italijanskih virih (tako vojaških kakor planinskih). Alpini, nastanjeni v tolminski vojašnici Italia, so začeli dve leti po izgradnji prve povezovalne mulatjere tudi z gradnjo v okolici Triglava. Alpski bataljon Bassano oz. njegova *kompanija* "La Furiosa" je leta 1926 zgradila mulatjero na Prehodavce, pozneje pa so ji dodali še pot iz Zadnjice mimo Ozebnika. Ta *kompanija* je ob mulatjeri zgradila in po sebi poimenovala postojanko, ki še vedno stojita.

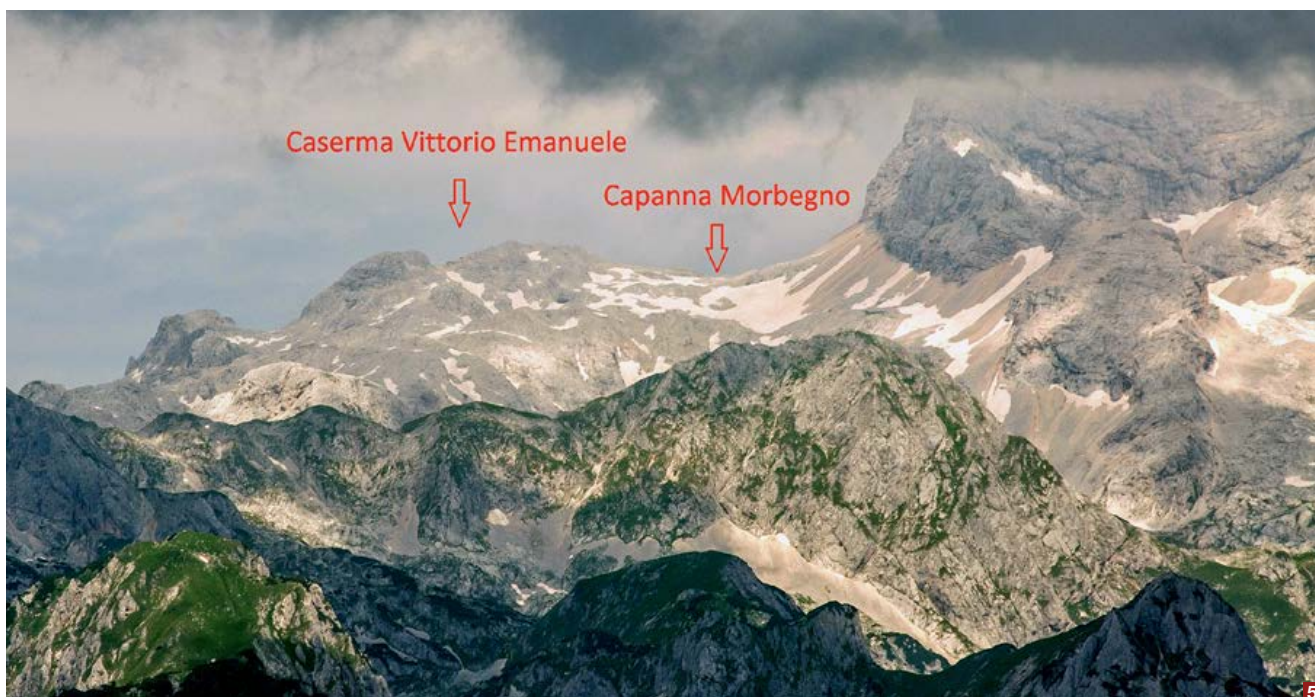

Dostop na Triglav

Nobena od teh koč pa ni stala na območju dostopa na sam Triglav. Stanje se je začelo spreminjati leta 1928. Italijanski planinski vodnik iz tistega časa pot na Triglav že opisuje takole: "Izhodišče je zaselek Na Logu, kjer začnemo pot po dolini Zadnjice (Val Zadnizza) do njenega zatrepa, kjer prečkamo most. Tu se začne udobna mulatjera, ki nas pripelje do razcepa. Leva pot se odcepi do Luknje (Passo Forame), desna pa proti Doliču (Passo Dolez). Na tem razcepu zavijemo desno na novo mulatjero (kar pomeni, da je bila zgrajena malo pred letom 1929; op. avtorja), ki se drzno vije nad dolino. Po eni uri pridemo do Capanne Jolanda (1840 m, kjer je bila do sredine tridesetih let končna postaja tovarne žičnice; op. avtorja). Kmalu nato pridemo do naslednje – Capanna Superiore, ki jo poznejši viri omenjajo kot Rif. Gemona. Ta leži na višini 1880 metrov. Tu je

- 1 Capanna Morbegno, posnetek iz leta 1920 ali 1921 Vir: *Alpinismo Goriziano 2001/2*
- 2 Po obkroženih detajlih vemo, da je avtor stal na istem mestu kakor italijanski fotograf pred skoraj stoletjem. Foto: Grega Žorž
- 3 Izsek iz karte IGM 1 : 25.000 iz leta 1934, ki prikazuje območje Triglava. Jasno je razvidno, da gre za dva različna objekta: levo velika vojašnica in desno lesena kočica Morbegna.
- 4 Ostanki prave Capanne Morbegno danes Foto: Grega Žorž

tudi odcep za staro Kugyjevo pot, ki nas pripelje na območje, ki ga Italijani imenujejo Nevaio di Plezzo (danes Zaplanja). Pot nadaljujemo po mulatjeri in kmalu vstopimo v strm svet, kjer je mulatjera vklesana v živo skalo in na mnogih mestih podprta z zidovi. Po strmem vzponu pridemo do številnih barak, ki so jih za seboj pustili alpini, ki so gradili mulatjero. Od Capanne Jolande do barak je ena ura hoje. Pot se nato vzpne čez melišče, nato zopet poravna in obrne proti vzhodu – to je 'lažni' prelaz Dolič (Falso Passo Dolez). Na pravem prelazu Dolič najdemo mejni sektorski kamen št. 11 (danes leži prevrnjen na melišču, op. ur.) in čudovit pogled na jugoslovanske gore. Blizu 'lažnega' prelaza bodo leta 1930 začeli z gradnjo nove planinske kočice, ki jo bodo financirali tržaški gimnastičarji in planinski odsek CAI Trst." Kočo so res odprli 19. oktobra 1930 in jo poimenovali Rifugio Napoleone Cozzi (po znanem tržaškem alpinistu).

Vojašnica pod Triglavom

Leta 1929 se je mulatjera uradno končala na "lažnem" prelazu Dolič, viri pa nam povedo, da je bila od tu do Capanne Morbegno že v gradnji in naj bi bila predvidoma končana leta 1930 ali 1931. Leta 1929 so tako planinci že hodili po deloma zgrajeni mulatjeri skozi divji kraški svet in v eni uri in pol prispeli do Capanne Morbegno. Za nas pa je najbolj pomembno naslednje besedilo: "Dvajset

minut, preden prispemo do Capanne Morbegno, se z mulatjere odcepi še ena pot. Ta nas pripelje do gradbišča večje zidane zgradbe na višini 2558 metrov, malo pod vrhom Glave v Zaplanji.”

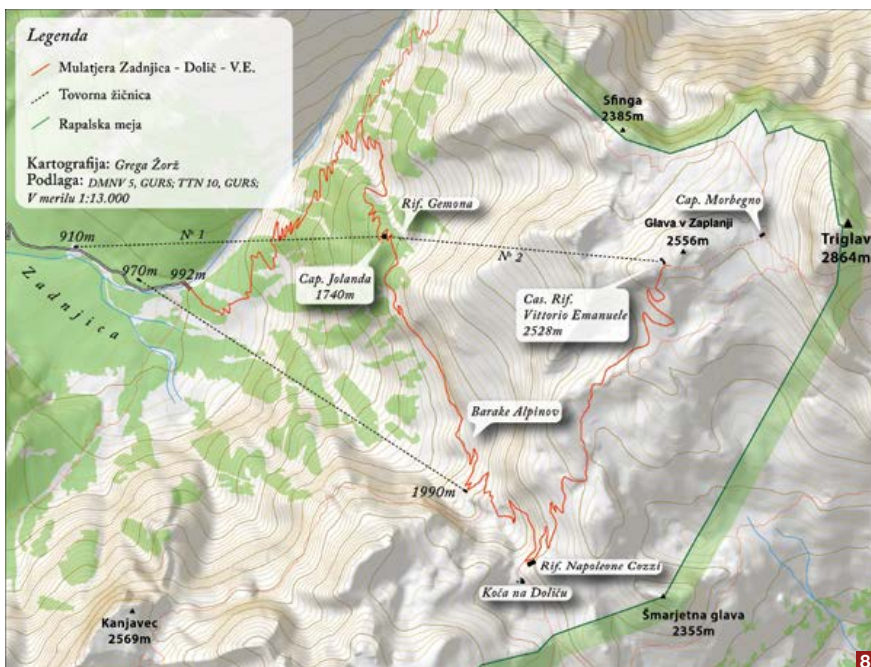
S tem dobimo prvi zaznamek v javnosti dostopni literaturi o gradnji novega in najvišjega objekta v naših gorah, vendar še ne izvemo pravega imena in lastnika. Ti podatki so namreč dosegli le v vojaških virih. Prvo omembo imena te zgradbe sem zasledil šele na karti italijanskega vojaškega geografskega inštituta v merilu 1 : 50.000, ki je bila narejena leta 1929 in ponatisnjena leta 1932. Tam je označena kot "Cas.ma Rif.", kar pomeni Caserma Rifugio oz. po slovensko Gorska vojašnica. Njeno pravo ime pa sem zasledil šele v dokumentih, ki se navezujejo na gradnjo tovornih žičnic.

Tovorne žičnice, udobne poti in telefonska povezava

Opisan je potek tovorne žičnice do nove vojašnice. Odsek št. 1 je bil speljan z večje gozdne jase na delu doline, imenovanem Utro, do vmesne postaje Capanna Jolanda, odsek št. 2 pa od Capanne Jolande do Caserme Rifugio Vittorio Emanuele III di Monte Tricorno. Če ime prevedemo v slovenščino, se torej pravilno ime ruševin, ki jim danes napačno pravimo Morbegna, glasi takole: Triglavska gorska vojašnica (kralja Vittoria Emanuela tretjega. Vojašnica je spadala v okvir enot GAF – Guardia Alla Frontiera Zgornjesoškega sektorja, ki je imel sedež v Trenti Na Logu, kjer je danes zgradba Informacijskega središča Triglavskega narodnega parka.

Kot je bilo že napisano v nekaj člankih, je bila vojašnica z dolino

res povezana s telefonskim kablom, žičnico in mulatjero, po kateri se je lahko na njen pregled pripeljal tudi poveljujoči oficir – iz Trente z motorjem. Poleg mul in žičnic pa so za mulatjere razvili še posebno vozilo, ki se je zaradi ostrih ovinkov na sredini prelamljalo. Z njim so tovorili večje kose materiala, npr. gradbeni les. Z letom 1931, ko Italija tudi uradno začne z gradnjo utrdbe Alpejskega zidu, se prvič pokaže potreba po novi vojaški enoti, ki bi v teh objektih nadomestila alpine. Znotraj armade se tako oblikuje enota obmejne straže (GAF), ki je v visokogorju nadomestila patrolje alpinov, ki poslej razen manjših enot tam niso imeli več stalnega moštva. Slovenske gore pa ponovno dobijo bolj vojaško podobo, ko se z začetkom tridesetih let začne militarizacija in utrjevanje meje.

Opuščeni žičnici v Zadnjici

Na podlagi italijanskih vojaških zemljevidov je nastala tudi skica obeh žičnic. Na spodnjo postajo žičnice proti vojašnici Vittoria Emanuela bi naleteli na večji jasi deset minut hoje pred kamnitim mostom v zatrepu doline. Pri pretovorni postaji Jolandi se je nekoliko zalomila in se končala praktično na dvorišču vojašnice. Zanimiva je tudi druga žičnica, ki je še manj poznana. Njena spodnja postaja je malce pred mostom. Na mestu, kjer se pri kažipotu odcepi pot na Prehodavce, najdemo kolovoz, ki krene levo in se po petdesetih metrih konča na mali gozdni jasi. Ostanke zgornje postaje in njeno izravnavo pa najdemo deset minut pod Doličem, kjer mulatjera naredi širok ovinek. Verjetno je bila prvotno namenjena oskrbi alpinov, ki so gradili mulatjero in so jo imeli v bližini svoje barake za nastanitev, pozneje pa je služila tudi za potrebe oskrbe Rif. Napoleone Cozzi.

- 5 Položaj obeh nekdanjih italijanskih objektov pod Triglavom Foto: Grega Žorž
- 6 Ruševina, ki je bila znana kot Jolanda, se v resnici imenuje Gemona po enoti alpinov, ki je gradila mulatjero na Dolič. Ruševino postaje Jolande najdemo dva ovinka niže. Foto: Dušan Škodič
- 7 Izravnava in ostanke zgornje postaje žičnice na Dolič so deset minut hoje pod kočjo. Zadaj se vidi mulatjera, ki pripelje iz Zadnjice. Foto: Grega Žorž
- 8 Žičnice v Zadnjici
Izdelava zemljevida: Grega Žorž

Dogajanje na Doliču

Vojaški arhivi XI. armadnega zbora nam odkrivajo zgolj zadnja leta fašistične vladavine na naših tleh. Iz njih izvemo, da je imela omenjena tovarna žičnica do vojašnice Vittoria Emanuela še svojo sosedo, ki je oskrbovala Rif. Napoleone Cozzi na Doliču. Spodnja postaja je bila tik pred mostom v Zadnjici ob mulatjeri, ki se po petdesetih metrih konča levo v gozdu nad cesto. Zgornja postaja je bila malo nad priključkom poti čez Komar na glavno mulatjero.

Rif. Napoleone Cozzi je kmalu po vojni doživel žalosten konec, saj se je leta 1951 sesedel pod težo snega. Kočo so sicer že pred drugo svetovno vojno planinci z jugoslovanske strani imenovali Tržaška koča (po graditeljih in upraviteljih iz Trsta), tako da se je ime

prijelo tudi novozgrajene koče, ki jo je leta 2009 na malce drugem mestu hudo poškodoval snežni plaz.

Zadnje omembo Vojašnice Vittoria Emanuela najdemo v dokumentu, ki je pravzaprav krivec vsega brskanja po arhivih. Dokument sta mi v želji po lociranju do sedaj neznanega objekta poslala goriška raziskovalca (in uslužbenca) Finančne straže, Michelle Di Bartolomeo in Federico Sancimino, ki sta pred kratkim izdala knjigo o delu njune organizacije na italijanski vzhodni meji v 20. stoletju. Iz dokumenta je razvidno, da so vojašnico uporabljali tudi pripadniki Kraljeve finančne straže in ne zgolj enote GAF, ki so bile zaradi partizanov večinoma že premeščene na južni odsek rapalske meje ob novi Ljubljanski pokrajini.

Vojašnica ostane zapuščena in obsojena na propad

V dokumentu z dne 26. 7. 1943 lahko preberemo, da je bila vojašnica zasedena s strani *bande ribelli* (skupine upornikov, torej partizanov), čeprav je bila tja že poslana poletna posadka. Vsebina tega dokumenta seveda odpira več vprašanj, kakor pa jih zapira, saj je bilo poletje 1943 obdobje med odstavitvijo Mussolinija in kapitulacijo Italije, ko so vse enote dobile ukaz, da se morajo vrniti za staro mejo in jo ponovno zasesti.¹

¹ Dokument je podpisal brigadni general, vendar je šlo zelo verjetno le za potezo, s katero je preprečil premik finančnih stražnikov na izpostavljeno vojašnico tik pred kapitulacijo Italije. Če bi partizani vojašnico poleti 1943 dejansko zasedli, tak dogodek nikakor ne bi ostal nezabeležen v naših arhivih (op. ur.).

9 Planinci ob sektorskem kamnu št. 11 na Doliču med obema vojnama
Arhiv Tomaža Pavšiča

10 Blizu kamnitega mostu v Zadnjici najdemo kamen, na katerem je vklesano, da je mulatjero na Dolič zgradila četa Gemoni, ki je pripadala 8. regimentu alpinov.
Foto: Dušan Škodič

11 Mlada princesa Jolanda je bila prava lepota.
Vir: Wikipedija

12 Ostanke pretovorne postaje Jolanda
Foto: Grega Žorž

13 Stara koča Rif. Napoleone Cozzi je stala lučaj od današnje koče na Doliču. Njeni ostanke so še vidni. Foto: Grega Žorž in razglednica C.A.I Trieste

Kaj pa prava Morbegno?

Na mestu prvotne brunarice je bila zgrajena kamnita zgradba, ki je še danes najbolj ohranjena ruševina na manjšem območju vzhodno od Glave v Zaplanji in Triglavom (vojašnica Vittoria Emanuela leži zahodno). Njen lastnik, graditelj in navsezadnje tudi uporabniki ostajajo neznani. Vojaški viri enot GAF, inženircev in vsi dopisi XI. armadnega zbora je ne omenijo niti enkrat. Tudi raziskovalca Finančne straže nista med iskanjem niti enkrat odkrila povezave med Morbegno in njuno organizacijo. Vojašnica Vittoria Emanuela je torej le eden izmed mnogih primerov napačne interpretacije objektov ali poteka dogodkov iz obdobja 1918–1943, ki smo jim z neprestanim ponavljanjem in nekritičnim pristopom odprli pot v strokovno literaturo in zgodovinske učbenike. To seveda ni prav, saj si zaslužijo pravilno razlago in zgodovinski spomin – navsezadnje tako potvarjamo svojo lastno polpreteklo zgodovino. Naj poudarim, da nisem zagovornik Italije ter da raziskujem rapalsko mejo in njene ostanke zgolj kot geograf in zgodovinar.

Zaključek

Menim, da sem podal dovolj preverljivih in originalnih virov, da bo tistemu žalostnemu kupu kamenja po sedemdesetih letih le vrnjeno pravo ime. Ponižanje edine po kralju poimenovane zgradbe na našem ozemlju z navadnim imenom "Capanna/brunarica" je pravzaprav povsem primerno našemu slabemu odnosu do te zgradbe.

Morebitne obiskovalce prosim le to, da prijazno sporočijo Samotarju vrh

11 **Princesa Jolanda Savojska**

Da bi nekoliko osvetlili zgodovinski okvir časa, v katerem je vojašnica pod Triglavom nastala, ne bo odveč še nekaj besed o dinastiji Savojevcev. Njihov zaton namreč sovpada z opustitvijo celotne utrjene linije ob rapalski meji in tudi s koncem obdobja italijanske zasedbe Primorske. Kralj Vittorio Emanuele III. se je poročil s črnogorsko princeso Jeleno Petrović Njegoš. Paru so se v zakonu rodile tri hčere in sin. Najstarejši hčeri, rojeni leta 1901, so dali ime Jolanda. To pa je ime, ki se pojavi tudi v dolini Zadnjici! Le kot zanimivost omenimo, da je bil princesi Jolandi v čast poimenovan prvi italijanski luksuzni transatlantik SS Principessa Jolanda, ki je doživel kaj čudno usodo. Zaradi nepravilne obtežitve se je namreč velika ladja prevrnila in potonila takoj ob splavitvi – pred očmi zgrožene množice, visokih gostov in številnih novinarjev. Princesko, ki je tedaj štela komaj šest let, je verjetno nesrečni dogodek še najmanj prizadel. Imenovanje pretovorne postaje ob mulatjeri na Dolič, ki je oskrbovala vojašnico, imenovano po njenem očetu, je verjetno le droben znak priljubljenosti princese Jolande, ki jo je s svojo lepoto vzbujala med vojaki v samotni dolini Zadnjici. Kakor da bi slutila usodo, ki se je po drugi svetovni vojni obetala Savojevcem, se je Jolanda poročila iz ljubezni z nekim konjeniškim častnikom. S to potezo je izgubila praktično vse kraljevske privilegije, ki jih je imela. Savojski so bili takoj po vojni iz Italije izgnani, Jolanda pa je umrla leta 1986 v Rimu.

Dušan Škodič

gore (Alojziju Žaklju), naj vsaj pravilno imenuje "svoj" objekt in ruševine pod njim, do katerih čuti neko ekskluzivno pravico. Te "kraljevske" lokacije pod Triglavom si namreč ne bi smela lastiti zgolj ena oseba. ◦

Viri:

Guida del Friuli, Societa Alpina Friuliana. Udine 1930.

Zemljevid IGM 1 : 25.000, list Trenta.

Leto izida 1934 (hrani NUK).

Zemljevid IGM 1 : 50.000, list Trenta.

Leto izida 1929 (hrani Kartografska zbirka Oddelka za geografijo Univerze v Ljubljani).

Zemljevid 1 : 5000, sekcija 11.

Commissione italo-S.H.S. per la delimitazione dei confini fra il Regno d'Italia e il Regno S.H.S. (hrani Zemljepisni muzej GIAM ZRC SAZU).

Naš odnos do dediščine

Pod Triglavom ni prostora za še eno kočo

Dušan Škodič

Pri zgodovini je najbolj zanimivo to, da se včasih šele z večjo časovno oddaljenostjo razkrijejo nova spoznanja ali pa sesujejo splošno sprejete resnice. Ruševina po imenu Morbegno je natančno takšna zgodba. Dobrih sedem desetletij se je vlekla njena saga pod Glavo za Planjo, na katero naslonjena je še pred dobrim desetletjem pritegovala začudene poglede planincev, ki ob mulatjeri z Doliča proti Triglavu niso pričakovali tako impozantne kamnite zgradbe.

1

2

Danes je ni več. Vzrokov je, kot smo pisali že v preteklosti, več. Zagotovo pa je v kup kamenja ni spremenil le zob časa, niti ni res, da smo jo načrtno pustili propasti zgolj zaradi tega, ker so jo postavili Italijani. To bi bil seveda dober razlog, ki bi opravičeval naš narodni ponos – če ne bi v Julijcih stalo nekaj deset italijanskih vojaških objektov, ki so še danes v funkciji planinskih, lovskih, pastirskih ali kako drugače izkoriščenih koč. Prav tako ni nikoli nikogar motilo v Kamniško-Savinjskih Alpah, Karavankah ali na Pohorju, da smo po koncu prve svetovne vojne prevzeli koč, ki so jih zgradile nemške planinske sekcije. Velika italijanska

1 September 1947. Nekje je bilo treba začeti. Karel Martelanc drži lestev, Metod Vidmar pa se zgoraj trudi z odstranitvijo "fascia", fašističnega znaka na pročelju vojašnice. Arhiv Metoda Vidmarja

2 Člani PD Tolmin na ogledu objekta v zgodnjem poletju. Po ohranjenosti strehe sodeč verjetno še pred letom 1953. Levo sedi Franc Ceklin, v letih 1951–54 podpredsednik PD Tolmin. Arhiv Metoda Vidmarja

3 Leta 1953 ponovno ob vojašnici. Želja po spremembi v planinski dom je bila velika in realna. Arhiv Metoda Vidmarja

zgradba pod Triglavom je bila moteča zgolj zato, ker je stala nekaj borih metrov više kakor slovenski dom na Kredarici.

Tik pod vrhom Triglava, pa nismo vedeli, kaj je kaj

Bolj kakor že neštetokrat prežvečene in nikoli dorečene polemike okoli te ruševine se mi zdi zanimiva njena na novo odkrita zgodovina, ki smo jo lahko spoznali ob branju članka mladega geografa in zgodovinarja Grege Žorža. V njem je postregel z doslej neznanimi podatki iz italijanskih vojaških arhivov. Zaradi nerodnosti, ker je nekoč nekdo narobe zapisal njeno ime, smo jo sedemdeset let narobe imenovali in vrisovali v zemljevide. Sedaj je torej jasno. Ne Morbegna, temveč Vojašnica Vittoria Emanuela III. pod Triglavom. Morbegna pa je danes komaj opazna ruševina, mimo katere nevede stopamo, če se povzpne pod Triglav po zelo zahtevni poti čez Plemenice. Tudi neka druga ruševina tik ob mulatjeri, kjer se odcepi malo obiskana in slabo vidna stara Kugyjeva pot, ni Jolanda, temveč Gemona. Jolanda pa je bila pretovorna postaja žičnice, katere ostanke najdemo dva ovinka niže. Tu je napačno poimenovanje nekoliko bolj logično, saj so domačini verjetno slišali, da tovor najprej potuje do Jolande,

Tolminski planinci, zlasti Karel Martelanc, Viktor Klanjšček, Rajko Šavli in Janez Vidmar, so si takoj po končani vojni zelo prizadevali, da bi ohranili bogastvo vojaških planinskih postojank, ki so jih v Julijcih zapustili Italijani. Uspelo jim je obnoviti kočjo na planini Razor (prej Rifugio Piave), zavetišče na prevalu Globoko in na planini Dobrenjščici. Imeli so namen rešiti tudi nekatere dobro ohranjene stavbe pod Bogatinom in na Bogatinskem sedlu pa seveda "Rifugio Morbegno" pod Triglavom. Ker pri oblasteh v glavnem niso našli dovolj posluha, so med obiski na objekte včasih obešali table z napisi "Ne odnašajte predmetov" in "To je ljudska imovina" ter prepričevali pastirje in obiskovalce gora, naj pustijo te stavbe pri miru ... Nič ni pomagalo. Ob splošnem pomanjkanju materiala so bili objekti vsako leto bolj izropani.

od tam pa naprej do vrha, tik pod vojašnico. Obenem smo iz dokumentov izvedeli še čas nastanka vojašnice Vittoria Emanuela, ki sega v 1933/34, torej dobro desetletje pozneje, kakor smo sklepali v prejšnjih člankih. Napačne informacije smo dobili na podlagi ustnih pričevanj domnevno verodostojnih prič – še en dokaz, da se je najbolje zanesti na pisne vire, če ti so.¹

Poročilo komisije, ki je pred 50 leti obiskala "Morbegno"

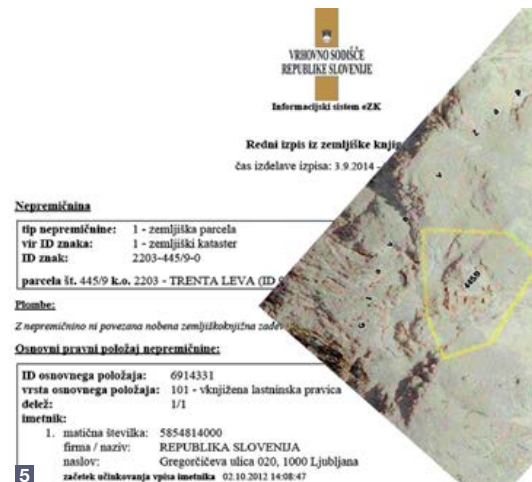
Ko že omenjam pisne vire, se nam je še med urejanjem prvega članka zgodilo lepo naključje. Med iskanjem dokumentarnih fotografij vojašnice sem našel

na Andreja Vidmarja iz Tolmina. Njegov stari oče Janez Vidmar in oče Metod sta pred natanko petdesetimi leti, konec avgusta 1964, vodila komisijo, ki je obiskala lažno Morbegno. Janez Vidmar je bil še član predvojnega ilegalnega Planinskega kluba Krpelj in prvi povojni predsednik PD Tolmin, sin Metod pa je bil gradbeni inženir in projektant. Po ogledu je napravil temeljito poročilo obstoječega stanja, narisal načrte vseh štirih nivojev (klet, pritličje, prvo nadstropje in mansarda) in naredil dva predloga obnove objekta za potrebe naraščajočega turističnega prometa. Ideja projekta obnove vojašnice v planinski dom je sicer nastala v krogih PD Tolmin, kjer je v upravnem odboru izstopal predvsem direktor Soškega gozdne gospodarstva Tolmin, dr. Viktor Klanjšček (pozneje tudi pobudnik

¹ Za pomoč pri zbiranju gradiva se zahvaljujemo Andreju Vidmarju, Zarku Rovščku, Zdravku Likarju, Edu Kozorogu in Franciju Savencu.

4

in motor izgradnje Kaninskih žičnic in več drugih projektov). Parcela, na kateri je bila vojašnica, je takrat spadala v tolminsko občino, po osamosvojitvi in ozemeljskem drobljenju pa je danes uradno v lasti občine Bovec.² Poročilo med drugim omenja, da je Planinska zveza Slovenije objekt, ki je bil v prvih letih po vojni še odlično ohranjen in brez vlage v notranjosti, dejansko želela izkoristiti kot pomembno visokogorsko zavetišče. Izbrano je bilo že tudi njeno ime: Kugyjev dom pod Triglavom.

Komisija je v času svojega obiska ugotovila, da plenjenje še vedno poteka. Odnášal se je opaž in razni mizarski izdelki, pogradi in tudi peči, ki so bile nameščene v vseh prostorih. Velik objekt je bil tudi priročen vir gradbenega materiala. Komisija je mimogrede, ob obisku koč na Doliču, v drvarnici našla dele tramov, ki so bili izžagani iz njene strešne konstrukcije. Zapuščena zgradba je seveda stalno privabljala mimoidoče in domačine, ki so puščali odprta okna ter odnašali ven, kar se je dalo, saj so Italijani objekt zapustili popolnoma opremljen. Po nekaj letih je pločevinasto streho poškodoval veter in PZS je celo izvedla nekaj popravil s strešno lepenko, da bi preprečila nastajanje škode. Žal je bilo to tudi vse ...

Kakšen je bil v resnici nesojeni Kugyjev dom

V poročilu je naštetih veliko tehničnih podatkov o sami zgradbi. Dolga je bila 30, široka 11 in visoka 17 metrov. Zunanje stene so bile kamnite in debele več kot 60 centimetrov, notranje stene

² Gre za parcelo št. 445/9 - TRENTA LEVA. Parcela z ostalinami objektov pa je po izpisu iz Zemljiške knjige septembra 2014 uradno še vedno v lasti Republike Slovenije.

in tlaki pa betonski. V kleti so bili trije veliki prostori za shranjevanje in umivalnica. Pritličje je bilo namenjeno kuhinji, shrambi in prostorom za osebje. V zgornje etaže sta vodili dve stopnišči. Prvo nadstropje je imelo obsežen predprostor in dve veliki skupni spalnici. V visoki mansardi, kakor kažejo poročilo in fotografije, ni bilo izgotovljenih namestitvenih prostorov. Bilo pa je popolnoma obito v les in dobro osvetljeno skozi strešna okna in dve stranski ter po mnenju komisije popolnoma uporabno za preureditev v več manjših enot.

Podi, stropi in stene so bili v večini prostorov obiti z lesom. Ogrevanje objekta je bilo na trda goriva, voda pa je bila kapnica iz velikega rezervoarja, ki je imel okoli 50 kubičnih metrov prostornine. Zgrajen je bil tudi preprost vodovod do korita pred zgradbo, v klet, kjer so bile umivalnice, in seveda v kuhinjo. Vsako nadstropje, vključno z mansardo, je imelo tudi stranišče, ki je zaradi omejenih količin vode delovalo brez izplakovanja.

Strešna konstrukcija je bila (z izjemo manjkajočih tramov) po oceni komisije še popolnoma zdrava in bi lahko ostala. Seštevek vseh uporabnih površin je znašal impozantnih 855 kvadratnih metrov.

Metod Vidmar je v poročilo vključil dva predloga obnove s predračunom. Šlo je za cenejšo in za dražjo varianto, ki bi potekala postopoma.

Projektant je predvidel temeljito prenovo pritličja z recepcijo, kuhinjo, točilnico, jedilnico, sanitarijami in prostori za osebje. V prvem nadstropju bi bile tri večje skupne spalnice za do 38 oseb, sanitarije in prostor za druženje. V mansardi pa naj bi bilo narejenih 14 dvoposteljnih sob, sanitarije in prostor za druženje.

Poskus Iskre Delte

Za zadnji resni poskus obnove velja tisti, ki se ga je v osemdesetih letih nameravalo lotiti zelo uspešno podjetje Iskra Delta iz Nove Gorice. Pobudnik nove priprave projekta je bil planinski delavec Franc Ceklin iz PD Tolmin, saj je bilo Vidmarjevo poročilo tedaj staro že sedemnajst let. Novembra 1981 sta vojašnico obiskala brata Zdravko in Vojko Likar iz Tolmina. Vojko je kot statik pripravil novo poročilo z obsežno fotodokumentacijo, novimi preračuni in idejno zasnovo obnove. Zgradba je bila po besedah Zdravka Likarja tedaj še vedno trdna in je imela deloma ohranjeno streho, na kateri je bilo še nekaj pločevine. Ko se je Iskra Delta leta 1986 odločila vstopiti v projekt obnove, jim je Franc Ceklin izročil vso novo dokumentacijo, vendar v nadaljevanju ni prišlo do nobenih aktivnosti več. Konec osemdesetih so bili pri nas čudni časi in svetovno uspešno podjetje Iskra Delta, ki je v računalniški industriji osupljivo konkuriralo gigantom, kakršna sta IBM in HP, je šlo iz nekih zameglenih vzrokov skoraj čez noč v stečaj. Obenem s podjetjem je žal s prizorišča izginila tudi vsa dokumentacija tega zadnjega resnega poskusa obnove ...

V ceno obnove je bila vključena tudi gradnja nove žičnice na trasi italijanske, ki je tedaj ni bilo več. Jeklenice žičnic so bile namreč v revnem povojnem obdobju za domačine dragoceno darilo in so verjetno tedaj že več let opravljale svojo funkcijo samotožnih žičnic za spravilo sena v Soški dolini (op. avtorja). Električna oskrba planinskega doma je bila predvidena z bencinskim agregatom, ki bi bil

4 Poleti 1953 pred vojašnico. Od leve: Ciril Leban, Peter Berginc, Metod Vidmar, Jurančič in dr. Viktor Klanjšček.

Arhiv Metoda Vidmarja

5 Letošnji izpis (september 2014) iz Zemljiške knjige potrjuje, da je parcela 445/9 z ostanki vojašnice uradno še vedno last Republike Slovenije.

6 Spalnice v prvem nadstropju so bile opremljene s pogradi, stene, tla in strop pa obiti z lesom. Fotografirano leta 1964 ob obisku Vidmarjeve komisije.

Fotografija iz poročila komisije

7 Dobro osvetljena notranost mansarde, vidni so tudi manjkajoči tramovi, ki so končali na Doliču.

Fotografija iz poročila komisije

zaradi hrupa nameščen v bunkerju, ki je sedaj znan kot Žakljev bivak.

Velikopotezni načrti niso bili nekaj novega

Vedeti moramo, da je komisija naredila ogled in spisala poročilo v letih, ko se je na razvoj turizma v naših gorah gledalo drugače kakor danes. Bile so velike želje in tudi že ustanovljen zavod za izgradnjo velikega smučarskega središča na Velem polju, po vojni pa se je kar lepo govorilo in celo pozivalo k zbiranju sredstev za Triglavsko žičnico.³ Seveda ne bi šlo za tovorno žičnico, temveč za pravo nihalko za prevoz ljudi, kar bi za seboj potegnilo še gradnjo visokogorskih smučišč in vseh pripadajočih naprav. Naj ob tem ne omenjam še starejših načrtov za zobato železnico iz leta 1909, ki jih je objavil dr. Steiner v *Allgemeine Bauzeitung* pod naslovom *Das Triglavbahnprojekt* in so predvidevali povezavo Bohinjska

Bistrica–Triglav (postaja nekaj deset metrov pod vrhom, čas vožnje 2,5 ure). In zadeva sploh ni tako znanstveno fantastična, kakor se sliši, ker so prav tedaj v Švici že prevrtali Eiger in uspešno zaključevali projekt najvišje zobate železnice, ki pripelje na 3454 metrov visoki Jungfrauoch.

Šele leta 1980 so naši okoljevarstveniki postali dovolj glasni, da so navdušenci nad takšnimi komercialnimi projekti le-te zaklenili v svoje najbolj skrite arhive, še večji vpliv kakor naravovarstveni čut pa je verjetno imelo pomanjkanje denarja. Neznani pisec je takratno spremembo v miselnosti prav lepo označil kot čas našega "dozorevanja".

Kaj bi bilo, če bi bilo

Seveda pa nič ne stane, če manipuliram z mislijo, kako bi bilo, če bi bil načrt obnove uresničen. Lokacija tako stare kakor nove kočice na Doliču je že premnogokrat dokazala, da je preveč izpostavljena plazovom in da bo treba resno razmisliti o nadomestni gradnji, seveda pa ne na mestu vojašnice, temveč nižje, pod Šmarjetno glavo. Če bi namreč sešteli vse stroške dragih popravil, izgradnje prizidka in izgubljenih delovnih ur prostovoljcev, bi pred plazovi varna kočica uro hoda više brez dvoma pomenila pametnejšo izbiro.

Vsaka špekulacija ima kot vedno svoje zagovornike in nasprotnike, objekta v fizični obliki pa danes praktično ni več. Čas za obnovo je bil verjetno zamujen že v začetku sedemdesetih let, ko je bilo na tistem odločeno, da Kugyjevega doma pod Triglavom nikoli ne bo. Po tem pa je leta 2005 prišla 110. obletnica postavitve Aljaževega stolpa, na kateri se je po nepotrebnem omenjalo, da je pod Triglavom dovolj prostora za še eno kočico. In bilo je seveda jasno, kje.

Sprenevedanje glede naše zgodovinske dediščine

Tisti debeli kamniti zidovi bi lahko stali še zelo dolgo in predstavljali poučno zanimivost, podobno kakor objekti na soški fronti ali v zadnjem času turistično že nekoliko obujena Rupnikova linija in Alpski zid. Veliko se da postoriti že z minimalnim vložkom, saj marsikje zadostuje zgolj informativna tabla, da se seznanijo mimoidoči. Ljudje smo radovedni in željni znanja, takšni bodo tudi zanamci. Zato je dobrodošla vsaka pobuda, ki poteši željo po spoznavanju naše zgodovinske dediščine. In ob tem ne pozabimo, da zgodovinska dediščina niso le Aljažev stolp, rimska nekropola ali znana romarska cerkev, temveč tudi tisto, kar ni dosledno zaščiteno po črki zakona. Na vsem tem naj bi temeljil zgodovinski spomin naroda.

Dobre izkušnje iz sosednjih alpskih držav tako razmišljanje odločno potrjujejo, pri nas pa očitno raje ravnamo po načelu Ludvika XIV., ki je nekoč izjavil: "Za menoj potop." Skrajno sebične besede enega človeka, ki so mu bili pomembni le lastni interesi, ne pa, kaj bo ostalo prihodnjim rodovom. Tako je tudi Lojz⁴ tam pod Triglavom vzel stvari v svoje roke, ker je hotel svoj mir. In po več letih trdega dela ga zdaj res ima. ●

³ *Ogroženi Triglavski očak*, Igor Maher, 1991/9, str. 379.

⁴ "Kot domačin seveda nočem imeti hotela na svojem domačem pragu ..." Iz prispevka Tine Horvat o Alojziju Žaklju, *Srečen in svobodan tik pod Triglavom*, Jana, 17. 8. 2010, str. 23.

Dragocena je vsaka pobuda

Ohranitev spomina na Rapalsko mejo

Božo Repe¹

Rapalska meja je leta 1920 po podpisu pogodbe v Rapallu zahodni del slovenskega ozemlja in naroda dodelila Italiji. Rapalska pogodba je bila posledica imperialističnega londonskega pakta iz leta 1915, s katero so antantne sile za kupčevanje s tujimi ozemlji v prvi svetovni vojni pridobile Italijo na svojo stran. Meja je močno zaznamovala generacijo med obema svetovnjima vojnama, močan odsev pa je pustila tudi v umetnosti tistega časa.

Po podpisu Rapalske pogodbe so začeli označevati mejo z mejnimi kamni, ki jih na terenu še vedno lahko najdemo, v naslednjih letih pa graditi do nje tudi pristope. Glavna oblika v gorah so bile t. i. mulatjere, ki so jih poznali še iz časa prve svetovne vojne. V tridesetih letih so gradili tudi tovarne žičnice.

Gradnja poti in objektov ob meji

Sledila je gradnja vojašnic s stalnimi posadkami italijanske finančne straže in obmejnih vojaških enot Guardia alla Frontiera (GAF), nato pa utrd, bunkerjev, strelskih jarkov, strojničnih in topovskih gnezd in drugih objektov. Tako je bil zgrajen tudi danes skoraj propadli "Morbegno" (ali Morbegna), tedaj najvišje ležeča zgradba v slovenskih gorah.

Fortifikacijski sistem, ki so ga Italijani gradili na rapalski meji, je bil del ogromne obrambne (pozneje tudi napadalne) več kot 1850 kilometrov dolge linije. Raztezala se je ob vseh italijanskih mejah (z Avstrijo, Švico, Francijo in Jugoslavijo, od Ligurskega morja navzgor in v notranjost) in se je imenovala Alpski zid (Vallo Alpino).

Dva nekdanja italijanska objekta na Veliki glavi pri Zadnjiškem Ozebniku sta bila zgrajena v istem obdobju, vendar imata še danes skoraj ohranjene zidove. Sta pa zaradi zaraščenosti težko dostopna in vidna praktično le še iz zraka. Foto: Dušan Škodič

Rapalski del je bil dolg okrog 250 kilometrov, graditi so ga začeli leta 1929, vendar do napada na Jugoslavijo aprila 1941 še ni bil dograjen. V vojašnicah in utrdah na meji naj bi bilo okrog 15.000 italijanskih vojakov, enote so bile razdeljene na sektorje. Alpski zid je bil sestavljen iz manjših utrd, ki pa so bile povezane v gosto mrežo. Kasarne fašistične milice so postavljali na vrh hribov, da bi se od daleč videlo, kako so na braniku "Sacro confine orientale" (Sveta vzhodna meja). Nekatere kasarne, ki so jim domačini pravili kaverne, so vkopali v zemljo za hribi, tako da jih jugoslovanske granate ne bi mogle zadeti. Strehe so bile pokrite z zemljo,

od kasarn je bila vidna le zunanja stena z okni. Večinoma so bile zgrajene v letih tik pred drugo svetovno vojno, bile so dobro izolirane, v povojnih desetletjih so v njih bivale družine (kaverna pod Sivko je še danes naseljena, op. ur.), nekatere pa so bile preurejene v vikende.

Zgrajeni sta bili dve utrjeni liniji

Na drugi strani je tudi jugoslovanska stran začela graditi svoj sistem utrd, danes znan kot Rupnikova linija. Meja je najbolj neposredno zarezala v življenje ljudi ob njej. Spremenile so se razmere, način preživljanja, razvil se je kontrabant. V dobrem in slabem so v življenja domačinov vstopili vojaki in oficirji, ki so službovali v enotah Alpskega zidu. Domačini so čez mejo začeli tihotapiti tobak, kavo, saharin, sladkor, moko, tudi živila (jajca in maslo), vino, riž, živino. Razmerje med dinarjem in liro 1 : 2 je ob sicer velikih tveganjih prinašalo tudi velike zasluge. Ustno izročilo in zapiski pričajo tudi o odnosih med italijanskimi uniformirani uslužbenci in vojaki ter domačini (še posebej

¹ Prof. dr. Božo Repe je redni profesor na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani.

pa domačinkami). Na jugoslovanski strani je na podoben način, morda le z nekaj manj kulturnega šoka, na življenje vplivala graditev Rupnikove linije. V času okupacije so bile utrdbe deloma zapuščene, vendar so jih kmalu začeli uporabljati za boj proti partizanom. Ob kapitulaciji Italije septembra 1943 naj bi se tja umaknile italijanske okupacijske enote iz Slovenije in Hrvaške, do česar pa ni prišlo, saj so se prej predale partizanom. Po kapitulaciji Italije je utrdbe zasedla nemška vojska. Zaradi pričakovanja zavezniškega izkrcanja v Istri so del fortifikacijskega sistema razstrelili, vendar so ostanek v letu 1944 začeli Nemci sami uporabljati. Povezali so ga z Rupnikovo linijo. Nov sistem, imenovan Ingridova linija, naj bi proti koncu vojne služil za obrambo pred napredovanjem Jugoslovanske armade v zaključnih operacijah za osvoboditev Slovenije, vendar potem ni igral pomembnejše vloge.

Pomen ostankov rapalske meje danes in v prihodnosti

Po uspešnem narodnoosvobodilnem boju, katerega posledica je bila vrnitev večine Primorske tedanji Jugoslaviji, je spomin na rapalsko mejo postopoma bledel. Organizirane skrbi za njene ostanke ni bilo. Šele v zadnjih dveh desetletjih se – sicer še vedno šibko – prepozna tudi kulturni pomen ostankov rapalske meje, tako italijanskega kot jugoslovanskega dela. Nekatera društva in občine so tudi organizirano pristopile k obnovi pristopov in objektov ter njihovi uporabi v turistične namene (najbolj konkretno doslej občina Gorenja vas - Poljane). Celovite, državne skrbi za ta del kulturne dediščine pa ni in je očitno še dolgo ne bo. Zato je dragocena prav vsaka pobuda, ki pomaga ohraniti tisto, kar se še ohraniti da, ali pa vsaj pripomore k ohranitvi zgodovinskega spomina s primernimi označbami in napisi.

Ruševine mogočne zgradbe v jeseni 2014
Foto: Michelle Di Bartolomeo

Pobuda *Planinskega vestnika*, da se obudi spomin na vojašnico "Morbegna" tik pod vrhom Triglava, je zato vredna vsake podpore. ●

Viri:

Aleksander Jankovič Potočnik:

Utrjevanje rapalske meje. Razlike v pristopu na italijanski in jugoslovanski strani. Zbornik mednarodnega simpozija ob 90. obletnici podpisa Rapalske pogodbe. Ad Pirum, Logatec, 2010.

Miha Naglič: *Dediščina rapalske meje. Rupnikova linija in Alpski zid, življenje ob rapalski meji v letih 1918–43 (47)*, Knjižnica Žirovskega občasnika, Žiri 2005.

Radosti, ki se zgodijo enkrat v življenju

Rafael Terpin, rovtarski krajinar

Marjan Bradeško

Ko sem kot mladenič prebiral *Planinski vestnik*, mi je v oči padlo nenavadno pisanje Rafaela Terpina. Vedno se je na svojih poteh "smukal" nekje tam po Idrijskem in okolici. Leta 1989 sem prvič šel skozi "drugo najhujšo grapo Avstro-Ogrske", torej skozi Gačnik. Pot skozenj so v knjigi *Slapovi Slovenije* v značilnem jeziku opisali prav Rafael Terpin, Jože Čar in Rafael Podobnik.

Na tisti poti sem prvič začutil vzdušje "pozablenosti" širšega območja Idrije (*Rovtarije*, kot mu reče Rafael Terpin), "gričev", kar me je pozneje mnoga leta povezovalo z Rafaelom Terpinom na številnih stezah, pa čeprav je bila prva skupna pot šele ta na Javornik, na kateri je nastal sledeči pogovor. Ko sem kasneje odkril, da Rafael Terpin ni le mojster besede, ampak je njegovo osnovno izrazno sredstvo barva na slikarskem platnu, sem bil še toliko bolj navdušen. Mar ni čudovito, če svoje poti v naravo znamo prikazati z besedo, s sliko, fotografijo – in navdušiti zanje prijatelje, zbuditi v njih spomine, na pot zvabiti vse, ki čutijo enako kot mi. Rafael Terpin je v tem nedvomno mojster. S sliko in besedo nas dobesedno uroči. Moramo iti! In smo šli.¹ Na Javornik, malo botanizirati in se malo razgledovat, bil je junij, polno cvetja pa malo burje – in dobra malica.

Kdo pa je vas zvalil na pot v "griče"?

Nedvomno oče. Krojač. Za potrebo: ob nedeljah na zrak. Na Gore (ime vasi, op. ur.). Šest dni je delal za šivalnim strojem; mama bi rada počivala. In oba deda. Vsaka ura, ki sta jo preživela zunaj jame (rudnika, op. ur.), je bila praznična. Torej nekaj stare knapovske tradicije. Čim manj v zaprtem.

Rovtarski krajinar, pravite, da ste. Kaj to zares pomeni?

Gre za poznavanje nekdanje kmečke realnosti, tudi skromnosti. Orientacijsko in slikarsko poznavanje sveta ob Idrijci, ki mi je na enodnevnih izletih dostopen. Z uporabo avtobusnih prevozov. Če bi *Rovtarijo* jemal bolj strokovno, bi jo moral širiti vsaj še na žirovsko stran.

Torej na svoje poti gledate predvsem – ali pa reciva "najraje" – z očmi slikarja? V petdesetih letih si vsake oči ogledajo precej sveta, slikarjeve morajo biti še posebej delavne.

Menda si na poteh tudi zapojete?

Saj. Kdo pa nikoli ne zapoje! A za druga ušesa moje praskanje ni. Nekoč sem pod večer, ko so se gore kazale v najlepši luči, sedel na travnem robu nad kočjo na Črni prsti. Poleg je sedel neki tujec, menda avstrijski Korošec. Zrla sva v Triglav. Nenadoma je ta človek začel čudovito peti. In sem si rekel: "Poglej, čuti tako kot jaz – a on si upa zapeti, jaz ne."

Besede, barve, zvoki – kaj pa tišina? Vem, da je je tam, kjer dostikrat postanete – ob klecajočih kmečkih domovih – več kot dovolj.

Po vseh letih delovne dobe je tišina zlata vredna. Tista, ki je povezana z odhajajočimi kmečkimi domovi, je danes skoraj v celoti preteklost. Hiše so pač odšle. Zdaj gre le še za gorske travnike, trate, loge in livade. Koliko časa bo na njih še uspevalo rastlinsko bogastvo? Ko bo travnike posrebal gozd, bo veliko rastlinske pestrosti izginito. Kdor je lani ob koncu junija občudoval vojskarske travnike, torej

¹ Z nama je na izlet na Javornik šla tudi članica botanične skupine Pumparki, Anka Vončina.

Kaj pa dolina? Utesnjena Idrija, ujeta med bregove. In vendar ste jo – narisali. Kar vse njene starejše hiše so v knjigi *Idrijske hiše*. Kakšen je občutek, ko spravljate hiše v večni spomin? Spravljati skupaj knjigo je vedno izredno spodbudno delo, posebej če je zraven še nekaj dokumentarnosti. Take so bile *Idrijske hiše*. Pa kaj? Doslej knjiga še ni bila ovrednotena v pisni obliki. Idrija se je nanjo zelo kilavo odzvala. Skoraj bom začel misliti, da se

V naslednjih letih smo ga dokaj redno obiskovali z Jožetom (Čarjem), Jekom (R. Podobnikom) in še s kom. Zmeraj smo si lagodno vzeli dva dneva, v njem smo bivakirali, se kopali, raziskovali in se predvsem veselo družili. Podobnik je ustvarjal odlične črno-bele fotografije, Čar je študiral geologijo, sam pa sem skiciral in za rožami stikal. Na podoben način smo obdelali Gornjo Idrijo, Klavžarico v Kanomlji, Pršjaško grapo v Trebuši, tudi Poreznico pod Zakojco. Gačnik je bil objavljen v

malo pred košnjo, ta ve, kaj imam v mislih. Cvetenje, kot se je videlo lansko leto, se zlepa ne bo ponovilo. Podobne radosti se zgodijo enkrat v življenju. Da, lani na Vojskem mi je duša pela in vriskala.

Vaša knjiga *Klanec do doma* je silno doživet ilustriran spomin na več kot 250 hiš, mimo katerih vas je vodila pot. Kako je to bilo – ko je še bilo? Besedilo je bilo v eni sapi napisano vsaj deset let pred izidom knjige (l. 2007). Propad malih in srednjih kmečkih domovanj se je sprožil takoj po letu 1945, a ponekod se je proces začel že prej. Torej sem že pri sestavljanju besedila gledal precej nazaj. Risbe so kajpak mlajše. Zmeraj me bo veselil lep odmev, ki ga je knjiga imela v kmečkem svetu moje *Rovtarije*.

3 velik del Idrijčanov sramuje nekdanjih lesenih *bajt*. Razmišljanje se mi zdi grozno samo po sebi.

Svoje prispevke v *Planinskem vestniku* opremite kar z lastnimi slikarskimi umetninami. Od kod ta ideja? O, ta ideja ni bila moja. Mislim, da jo Marjan Bradeško lahko kar sebi pripiše.

Pot v griče vodi skozi grape. Je to graparjenje ostalo še od otroških let ali so vas sence *Osojne Primorske* (tako je naslov knjigi, ki jo je izdal prijatelj, fotograf Rafael Podobnik) zvale kasneje? Brez grap ne more biti *Rovtarije*. Vsaj trije stari (še gimnazijski) prijatelji: Jože Čar, Rafael Podobnik in jaz smo se že od nekdaj zavedali, da so grape morda najčistejši in tudi najzlahtnejši delček narave. Stvari, ki jih voda vsakodnevno spreminja, ne morejo biti drugačne kot čiste in do popolnosti lepe. Prvič sem bil v Gačniku leta 1966, iz Trebuše gor. Še istega leta sva se z vrha vanj spustila z Ivanom Laharnarjem.

- 1 Rafael Terpin
Foto: Marjan Bradeško
- 2 Pri prepoznavanju rastlin
Foto: Marjan Bradeško
- 3 Pri ustvarjanju v slikarskem ateljeju
Foto: Marjan Bradeško

Proteusu (1978/79) in v *Planinskem vestniku* (1974). Gačnik, Pršjak in Klavžarico je bolj samovoljno objavil v knjigi *Slapovi v Sloveniji* Anton Ramovš l. 1983.

Pozneje, ko naša družjenja skoraj niso bila več mogoča, je Podobnik na svojo pest fotografiral nekatere mogočne tolminske slapove. Zase lahko rečem, da sem slikarsko obdelal celo Idrijo od Idrije do izvirov pod Mrzlo Rupo. Motive iz grap sem na idrijskih razstavah prikazal leta 1997 in 2006, delno tudi že prej. S Podobnikom sva res napletala skupno knjigo o *Rovtariji*. Izšlo se ni. On je izdal *Osojno Primorsko*, jaz pa *Klanec do doma*. Mislim, da so se mnoge najine skupne poti pošteno obrestovale.

Kraji, kjer se najpogosteje potikate (Idrijsko-Cerkljansko hribovje) so bogati z rastlinstvom, tudi s posebnim. Kako je z botanično stranjo vaše osebnosti?

O, zanimanje za rastlinski svet je v meni od nekdaj. To strast sem v službenih letih nekako tlačil v sebi: ob pedagoškem delu, družini, slikanju in hoji po *govcih* (hribih, op. ur.) se res ni dalo storiti še česa drugega. Tako so rože v meni vstale od mrtvih šele s "penzijo".

Ob risanju slapu Gačnik leta 1971

Foto: Rafael Podobnik

Res sem že l. 1972 poskusil mojega Podobnika navdušiti za fotografsko upodabljanje slovenskih kukavičevk. Ostalo je le pri poskusih. Krajina je bila močnejša, kar mi je danes popolnoma razumljivo. Danes me še posebej zanimajo rastline in gobe, ki jih je pred 250 leti na Idrijskem našel in predstavil Anton Scopoli.

Menda imate blizu 2000 slik cvetja? Kako nastanejo – in kdaj jih bomo lahko videli v knjigi?

Da, blizu sem številki 2000. A to ne pomeni števila upodobljenih vrst, mnoge sem naslikal večkrat. Rastline prinašam domov in jih verno po naravi naslikam v svojem ateljeju, s črnim flomastrom in barvnimi svinčniki. Le pri velikih redkostih (denimo idrijski

jeglič) si pomagam s fotografijo. Pri slikarji ne morem iz svoje kože, obnašam se namreč bolj slikarsko in menda premalo botanično (mikološko). Rad bi, da bi izdelke krasila svežina črte in barve, da bi izžarevali nekaj vložene energije. Na knjigo o rožah pa ne mislim. Za samozaložbo bi bila prevelik zalogaj. Nobenega upanja ni.

Slišal sem za pumparko. Kdo so in kje jih lahko vidimo?

Tako se imenujejo člani botanične skupine pri Muzejskem društvu Idrija. Ime je neuradno, v rabi med prijatelji (pomeni pa cvetne popke, up. ur.). Smo silno simpatična skupina, zgovorna, razgibana. Imamo svoje mentorje, ki nas občasno vodijo, nas popravljajo in seveda spodbujajo. Nekateri iz skupine že kar dobro opletajo z latinščino. Včasih botanikom "serviram" kakšno slovensko ime. Pumparki so zelo uspešni, z nekaterimi najdbami so se prav proslavili. Meni pumparki ogromno pomenijo. Na skupnih potepanjih po Idrijskem, po Krasu in po gorah vedno naletimo na kakšno posebnost. Več oči več vidi. Brez njihovega prispevka bi moj naslikani herbarij ne bil niti pol tako obsežen.

"Ugriznma u kalina" (Ugriznimo v kolena) je vodniček, ki sta ga s Tinko Gantar napisala, da bi tudi drugi zašli tja, kamor vas tako vleče. Kako je bilo pisati vodnik?

Pisati vodnik po planinskih (in drugih) poteh je posebno delo, ki ga nisem najbolj vajen. Predstavljal sem si, da bo vodniček namenjen

bolj domačim ljudem na Idrijskem in okolici. Mislim, da sem se motil. V roke ga jemljejo tudi popotniki, ki se morajo do Idrije pripeljati kar od daleč. V tej zvezi danes gledam na izpeljano nalogo precej kritično. Saj veste, moji v *Planinskem vestniku* objavljeni prispevki (od leta 1974 preko petdeset sestavkov) niso ne potopisi ne vodniki. Zmeraj sem hotel med vrsticami naplesti, zakaj se planinci ženemo v klance.

PD Idrija letos praznuje že 110 let delovanja. Ste ponosni, da ste član tega društva?

Zelo častitljiva obletnica! Ker me je oče v prvem razredu osnovne šole vpisal v PD, se čutim zelo živ član planinske družine. V organizaciji samega društva sem bil le občasno bolj prisoten. Največ sem za PD in planince pač naredil kot slikar. Dokler bodo platna živela, bo na stotine upodobljenih hribovskih motivov pelo hvalo in slavo naši *Rovtariji*.

Kar ne morem mimo "izginevanja". Mnogo hiš v oddaljenih samotah je klecnilo, polagoma so se pogreznile v zemljo. Bodo poti ostale?

Ne, najbrž ne. Letošnji februarski žled je obupno prizadel tudi gozdove na Idrijskem, Tolminskem, Žirovskem, Cerkljanskem. Mnoge strmine bodo ostale zatrpane s padlim lesom in neprehodne. Ne bo ljudi, da bi jih očistili.

Na svoji razstavi med prijatelji (od leve: dr. Jože Čar, Rafael Terpin, prof. Tomaž Pavšič in Rafael Podobnik) Foto: Anka Vončina

Stare povezovalne steze med nekdanjimi domačijami so zapisane izničenju. Že v preteklosti smo katero od steza občasno reševali s škarjami. Odslej se vrsto let po njih ne bo dalo, torej bodo izginile v podrasti pomlajenih host. Zjokal bi se. Koliko prelepih poti je uničenih enkrat za zmeraj! To je strašanska škoda, ki se je trenutno le redkokdo zaveda. Trudim se, da na propadle kmečke hiše ne bi več mislil. Zdaj so na udaru predvsem steze.

Letos praznujete 70-letnico.

Pripravljate novo zbirko pokrajinskih slik in cvetja.

Kakšni so vaši načrti?

Zaradi 70-letnice ne maram nobenih cirkusov. Jeseni bomo pripravili razstavo upodobljenih idrijskih gob (že odprta, op. ur.). Slikarska razstava (kakšnih 50 platen) je načrtovana v septembru 2015. Zanj je pol dela že opravljenega. Načrti? Nič posebnega. Latinski pregovor *Nulla dies sine linea* je včasih krasil stanovanje dr. Darinke Sobanove (prva slovenska profesorica anesteziologije, častna občanka občine Idrija, kot mlada zdravnica je delala v partizanski bolnišnici Pavla, veliko je storila za idrijsko naravoslovje, raziskovala korespondenco med Scopolijem in Linnejem; op. ur.). Po njeni smrti se je pregovor znašel v mojem ateljeju. Vsak dan je treba nekaj storiti, drugače gredo vsi v *maloro*.

In kakšne so želje?

Vse moje želje so povezane s hribi. Da bi še kakšno leto lahko hodil po *govcih*! Da bi katero od starih kmečkih steza le nazaj usposobili! Lovci, kmetje, planinci! Vseeno, kdo!

Čestitam vam za vse umetniške dosežke, se vam zahvaljujem za vestno ohranjanje dediščine vaše *Rovtarije* in vam ob rojstnem dnevu želim vse najboljše. Hvala za pogovor. ◉

KOLUMNA

Aljaž Anderle

Do kod v gorah z avtom?

Poznal sem sosedovega mulca, ki je svoj čas precej plezal in hodil po hribovih. Vozniški izpit je kot običajno opravil pri osemnajstih in takoj začel odkrivati dobrobit skrajšanih dostopov s pomočjo avtomobila. Do koder gre. In šlo je daleč. Zlasti pozimi. Večkrat tudi predaleč, tako da je reševanje avtomobila trajalo še dve uri po tem, ko bi se peš sprehodil mimo mesta incidenta. Ampak ... treba je bilo poskusiti. Nekaj *karambolov* kasneje je preklopil na eko-vozila in sedaj gospod v srednjih letih z moderno ozaveščenimi možgani kot nor poganja svoj trebuh navkreber s kolesom ter vneto preklinja morebitne voznike, ki mu dvigajo makadamski prah pod nos. Najraje bi vsem po vrsti spustil gume ali pa zlobiral postavitev zapornice pri pristojni pašni skupnosti. Da, perspektive in prioritete prometnih akterjev v gorskem prostoru se lahko zamenjajo mimogrede. In vsakič vnašajo nestrpnost in konflikte v

prislovično sicer miren prostor. Dejstvo pa je, da promet do naših gorskih izhodišč postaja vse težje obvladljiv. Kdo je kriv? Avtomobil? Ceste so tu, vožnja je dovoljena ali vsaj omogočena, motoriziranost Slovencev pa je dosegla absurdno mejo. Medtem ko nimamo med časom, ki ga imamo na voljo, in cilji, ki jih želimo doseči, nam ni žal posegati po bližnjicah, kar avtomobili seveda so. Tako kot žičnice. Ali helikopterji. Kdo ima še čas vstajati ob klasičnih planinskih jutranjih urah in oditi na turo za ves dan ali ves konec tedna! Včasih je bilo običajno to, danes je nekaj drugega. Niso pa najbolj problematični alpinisti, ki želijo prihraniti čas in energijo na dolgih turah, ravno tako ne ljudje na poslovnih poteh (gorski reševalci, gorski vodniki ...). Teh tako ali tako ni veliko. Problematične so množice trendovskih planincev, katerih misija ne seže dlje od enournega radija od parkirišča ali postaje gondole, *selfija* za objavo na Facebooku in polnega vampa na poti domov. Krivi smo torej mi sami, že zato, ker bivamo v tem času. Pa tudi naša kultura

in naš odnos do narave in do hoje v hribe. Vse skupaj bi želeli zreducirati na najmanj napora in največ užitka, v smislu z žičnico na Veliko planino ali Vogel, špencir do prve oštarije, na kosilo in nazaj domov. *Tahaupt* planinci. In kaj sedaj ...? Pometajmo pred svojimi pragovi in dajmo zgled brez nestrpnosti, ne kot sosed, ki je samo fanatično zamenjal stran. Urejajmo prostor na način, ki bo zagotavljal vzdržnost in dobre odnose ter naravi dopuščal dihati. Zatrpšana gorska parkirišča vsepovsod po Sloveniji so ekološki problem. Zato bo treba tokove prej ko slej filtrirati. S cestninami, časovnimi zaporami, popolnimi zaporami. Predvsem pa s spreminjanjem svojih navad. Naj nas postane malo sram, kadar se brez dobrega razloga peljemo vse do najvišjega parkirišča ali zaprašimo kolesarja ali planinca, ki je do tam, kjer smo ga prehiteli, opravil že večje delo kot ga bomo mi ves dan. Pomislimo, kako nepomembni smo v svoji pločevinasti *kišči* videti že le z malce višje perspektive. ◉

Dokler gre Foto: Aljaž Anderle

Albanska trilogija

Korab, Djeravica, Maja Jezerce

Andrej Mašera

Včasih se človeku zazdi, da smo slovenski planinci nekako preveč vpeti v območje alpskega sveta, tako da je videti, kot da razen Alp v Evropi ne bi bilo drugih zanimivih gora. To nikakor ne drži, saj je zanimivih in prelepih gora že v našem bližnjem sosedstvu toliko, da vsekakor zaslužijo nekaj več pozornosti. V času bivše države smo gore v drugih republikah Jugoslavije kar pridno obiskovali; posebno so bili priljubljeni društveni pohodi po Velebitu na Hrvaškem, na Durmitor v Črni gori, Korab in Šar planino v Makedoniji, pa tudi v gorstva Srbije, Bosne in Hercegovine. Strahotna vojna, ki se je v 90. letih prejšnjega stoletja ob razpadu države razvnela na Balkanu, je obisk teh gora za dolgo časa praktično onemogočila. Dokaj spodobna normalizacija razmer, ki se je vzpostavila v teh krajih danes, pa omogoča ponoven začetek pohodov v območja, ki jih mlajše generacije slovenskih planincev in alpinistov poznajo zelo pomanjkljivo ali pa sploh ne.

V tem prispevku bom opozoril na možnosti vzponov na tri visoke gore, ki imajo eno skupno lastnost, namreč čeprav so v treh državah, so vse tri povsem na albanskem etničnem področju. Golem (Veliki) Korab/Maja e Korabit (maja = alb. vrh) se dviga na meji med Makedonijo in Albanijo, Djeravica/Gjeravica na meji med Kosovom in Albanijo, Maja Jezerce/Maja e Jezercës

pa stoji povsem na albanskem državnem ozemlju.¹

¹ Ker bomo v prispevku srečali številna albanska lastna imena, si na kratko oglejmo nekatere posebnosti albanske izgovarjave. Večina črk se izgovarja tako kot v slovenščini, je pa tudi nekaj izjem: ç = č, dh = vrh jezika se postavi na rob zgornjih zob in se spusti zvočen glas (kot angl. the), ë = polglasni e, gj = dj (đ), l = lj, ll = l, q = mehki č (ć), sh = š, th = nezvočni dh (kot angl. thank), x = hkratna izgovarjava dz, xh = hkratna izgovarjava dž, y = ü, zh = ž. Večina albanskih besed je naglašeni na zadnjem in predzadnjem zlogu.

Trije velikani, trije posebneži

Trije visoki vrhovi imajo veliko podobnih značilnosti, v marsičem pa se tudi razlikujejo. Predvsem je treba poudariti, da običajni pristopi niso tehnično preveč zahtevni, so pa zelo dolgi, naporni ter potekajo v izredno samotnem okolju. Za zdaj okoli njih prevladuje še neokrnjena divjina, kar daje vzponom nekoliko eksotičen značaj. Ker ni nikjer oskrbovanih koč, je treba vzpone skrbno načrtovati in biti včasih pripravljen prenočiti tudi na planem. Pot vzpona je najboljše označena na Korab, na Majo Jezerce je že bolj tako tako, na Djeravici pa sploh ne računajmo na markacije. Ljubitelji bolj avanturistično obarvanega gornišva bodo v teh gorah prišli na svoj račun! Je pa res, da se albansko prebivalstvo trudi uvajati večjo turistično ponudbo na svojem etničnem področju s spremljajočo infrastrukturo, ki postaja vse bolj agresivna in bi znala v kratkem celo ogroziti enkratno prvobitnost teh krajev.

Slovenski gornik se tem goram najhitreje približa z letalom, kar omogočajo vsakodnevne letalske povezave Ljubljane s Skopjem, Prištino in Podgorico. Do

1

2

izhodišč se potem najudobneje pripeljemo z najetim vozilom, ki se nam ne bo smililo, ko se bomo po večinoma slabih cestah peljali v osrčje teh gora.

Dodatna težava je pomanjkanje specializiranih vodnikov in zemljevidov tega področja. Še najboljše so stare specialke jugoslovanske vojske, ki se tu in tam pojavijo v kakem antikvariatu ali tudi na spletu. Večino informacij bomo dejansko dobili na spletu, prav tako bomo lahko

na ta način stopili v zvezo z ljudmi, ki nas bodo sorazmerno poceni in varno popeljali v balkansko gorsko divjino.

**Veliki Korab/Golem Korab/
Maja e Korabit, 2764 m, nekoč
drugi, danes dvakrat prvi**

Korab je bil v nekdanji skupni državi Jugoslaviji drugi najvišji vrh, takoj za Triglavom. Danes je najvišji vrh dveh držav, Makedonije in Albanije, saj leži

na njuni meji. V bistvu je Korab 40 km dolgo nadaljevanje gorske verige Šar planine, ko se ta iz smeri vzhod-zahod usmeri proti jugu v obliki klina, ki ga omejujeta reka Črni Drim in njen pritok Radika. Proti zahodu se s Koraba spuščajo strme stene, njegova jugovzhodna pobočja pa tvorijo širne, valovite travnate poljane, bogate z vodo. Travniki so tu in tam prekinjeni s kratkimi skalnimi skoki in segajo praktično do samega vrha. Ponujajo odlično pašo za drobnico, na njih pa lahko srečamo tudi krdela svobodno živečih konj, ki veselo divjajo po zelenem prostranstvu.

Prav na vrhu Koraba zavije albansko-makedonska meja ostro proti vzhodu, pogorje pa se nadaljuje proti severozahodu v Albanijo z nekaj vrhovi, ki so skoraj enake višine kot glavni vrh. Korab II, 2756 m, Korab III, 2724 m, in Shulani i Radomirës, 2716 m, so bolj skalnati vrhovi z nazobčanimi grebeni ter očitno težje dostopni kot glavni vrh. Tudi južno od njega je še nekaj visokih vzpetin, med njimi so najpomembnejše Maja e

3

1 Golem Korab z Mavrovskega jezera

Foto: Damjan Zabukovec

2 Širna travnata pobočja na Korabu

Foto: Jože Drab

3 Pri vzponu na Korab lahko naletimo na takle navdušujoč prizor.

Foto: Damjan Zabukovec

informacije

Veliki Korab, 2764 m

H gori pristopimo tako, da se iz Skopja peljemo skozi Tetovo in Gostivar do kraja Mavrovi Anovi ob umetnem Mavrovskem jezeru, kjer lahko prenočimo. V nadaljevanju se peljemo še 8 km po cesti, ki pelje v Debar/Dibra in dalje proti Ohridu, nato zavijemo desno čez most v dolino rečice Radike, ki ji sledimo še 10 km do kraja Strezimir. Tu je policijska postaja, kjer se moramo oglasiti in naš vzpon prijaviti makedonskim policistom. Cesta naprej je zelo slaba, vendar s previdno vožnjo prevozna še do 3 km oddaljene nekdanje karavle Pobeda, 1473 m, ki danes ni več v uporabi, je pa še vedno dobro ohranjena in bi jo lahko z malo podjetnosti preuredili v planinsko kočo. Tu začnemo s štiri in pol- do peturnim vzponom na vrh Koraba. Od karavle se povzpemo do ceste, ki jo zapustimo na prvem levem ovinku; tu se začnejo tudi markacije, ki nas bodo zanesljivo vodile do cilja. Kratek čas gremo skozi listnat gozd, nato pa stopimo na odprte travnate planjave, ki nas bodo brez najmanjše

sence spremljale do vrha. Ko pridemo na zapuščeno planino Belandža, se obzorja neznansko razširijo: kopasta travnata slemena, ki valovijo na vse strani, so tako različna od naših Alp, da nas njihov videz prestavi v popolnoma drugačen gorski svet. Pot se vztrajno vzpenja in se približa meji, kjer začne vzdolž nje prečiti proti zahodu. Šele na uravnavi Kobilino pole zagledamo še precej oddaljen vrh Koraba, proti vzhodu pa v daljavi Mavrovsko jezero. V začetku poletja je tu vse polno izvirov, ki se stekajo v mrežo potočkov, skratka odličen kraj za pašo, kjer lahko srečamo kakega pastirja s čredo ovac. Više pridemo v bolj skalnat in zgruščen svet, končno pa nas pot po kratkem grebenu pripelje na vrh, opremljen z velikim mejnim kamnom. Razgled, ki se odpre, je neskončen – skoraj vsa osrednja Albanija je pod nami, na makedonsko stran pa travnate planjave, ki se spuščajo v dolino Dlaboke reke. Vrnemo se po poti vzpona. Za celotno turo smo porabili kakih 7 do 8 ur.

Portat Korabit, 2727 m, Maja e Moravës, 2718 in Mali Korab, 2683 m. Vsi ti vrhovi so skrajno redko obiskani in so lahko zanimiv izziv za podjetnejše gornike.

Celotno območje Koraba je Albanija razglasila za Naravni park Korab-Koritnik. Južno od glavnega vrha leži globoka in zelo slikovita dolina Dlaboke

reke. V njo pada veličasten slap Korab, ki je spomladi ob močnih padavinah visok tudi do 130 m in je najvišji v Makedoniji. Okoli Koraba je na obeh straneh meje turistična infrastruktura praktično nična, kar je seveda za večino pravovernih gornikov dobrodošlo. Se pa zna situacija kar hitro spremeniti in to predvsem na albanski strani; Albanija s hitrimi koraki skuša dohitevati Evropo, žal tudi v posnemanju slabega. Od vseh vrhov naše trilogije je vzpon na Golem Korab najmanj problematičen in najlažji, seveda pa ga ne smemo podcenjevati. Vsekakor je pristop z makedonske strani bolj priporočljiv kot z albanske; slednji je logistično veliko bolj zapleten, čeprav planinsko verjetno zanimivejši in bolj privlačen. Visokogorska oprema, dobra kondicija in stabilno vreme so predpogoji za uspešno turo. Zaradi hude poletne vročine v teh krajih je primerneje opraviti turo junija ali septembra. Če se želimo brezskrbno povzpeti na vrh in nas množica planincev ne moti, je najbolje, da se udeležimo

vsakoletnega pohoda, ki ga organizira PD Korab iz Skopja ob dnevu makedonske neodvisnosti osmega septembra.

Djeravica/Gjeravica, 2656 m, obmejna gora, ki to ni

Djeravica je drugi najvišji vrh v Prokletijah/Bjeshkët e Nemuna, ki se dviga visoko nad kosovsko ravnino in je tudi najvišji vrh republike Kosovo/Kosova. V razliko od bleščeče belega apnenca, ki tvori zahodni del Prokletij, je Djeravica zgrajena iz slabo prepustnih metamorfnih kamnin, kar pomeni, da je na gori vse polno izvirov, potočkov in jezerc. Nižja pobočja so prekrita z obsežnimi gozdovi, predvsem iglavcev, više pa se razprostirajo širni pašniki, ki nudijo bogato pašo velikim čredam ovac. Vršna glava

4 Djeravica v zimski preobleki z vrha Maje Rops Foto: Milan Radović, Srbija

5 Jezerca pod vrhom Djeravice Foto: Jože Drab

6 Vršna glava Djeravice Foto: Jože Drab

Djeravice je travnata in skalnata, ponekod tudi okrašena z nizkimi stenicami. Na turističnih zemljevidih, kjer so državne meje vrisane s širokimi pasovi, je videti, kot da bi meja med Kosovim in Albanijo potekala čez vrh Djeravice, vendar to ne drži; meja gre kak kilometer zračne črte zahodno čez vrh Gusana/Maja e Gusanit, 2539 m. Dvesto metrov pod vrhom Djeravice se med njo in Gusanom nahaja več slikovitih jezerc, Liqeni i Gjeravicës, od katerih eno po obliki spominja na srček. Severna sosedja Djeravice sta stožčasta Maja Rops, 2501 m, in malo bolj oddaljeni Bogdash, 2530 m, ki je že na meji s Črno goro. S kosovske ravnine se v masiv Djeravice zajeda več dolgih in globokih dolin, od katerih sta najpomembnejši Dečanska in Ločanska Bistrica. Po dolini Dečanske Bistrice poteka tudi običajni pristop na goro.

In kako se pride na Djeravico? Najkrajše povedano – težko! Pa ne morda zaradi kakega zahtevnega plezanja, saj na Djeravico samo hodimo, in to zelo dolgo, dolgo ... Problemi tičijo nekje

informacije Djeravica, 2656 m

Izhodišče za vzpon so Dečani/Dečan, pravzaprav slovit srbski samostan Visoki Dečani, do katerega se pripeljemo v slabih dveh urah iz Prištine/Priştinë. Po obveznem ogledu fantastičnih fresk v starodavnem samostanu se peljemo po makadamski cesti 9 km navzgor po dolini Dečanske Bistrice do hidroelektrarne Kožnjari/Lumbardh. Tu pustimo vozilo in se napotimo naprej peš po cesti v dolino Kožnjarske Bistrice, ki tu zavije proti jugozahodu. Po treh serpentinah ne gremo po širši cesti desno, pač pa naravnost po slabši cesti delno skozi gozd do dolinske razširitve Rupa, ki je prekrita s prodišči. Do tu smo od Kožnjari hodili dve uri in pol. Na zgornjem robu Rupe poskusimo ob robu gozda na levi strani najti kako staro markacijo; tu naletimo na traktorsko vlako, po kateri se začnemo v okljukih strmo dvigati do odprtih travnikov planine Pločice/Pllaqice, pribl. 2000 m, kjer so pastirski stanovi in obilo vode. Čez travnike se preko nakazanega sedla dvignemo do uravnave in do travnatega roba, kjer šele prvič zagledamo vrh Djeravice, sedaj že precej blizu. Za nadaljnjo pot imamo več možnosti, najhitreje pridemo na vrh po severnih travnatih pobočjih. Na njem stoji precej izdelano kamnito triangulacijsko znamenje. Od Rupe 4 ure, celoten vzpon od Kožnjari pa 6 do 7 ur.

Če pa dobimo poznavalca, ki mu je pot znana, se lahko na Djeravico povzpemo tudi bolj direktno: kmalu za samostanom Dečani zavijemo po široki poti, ki pelje po slemenu med Dečansko in Ločansko Bistrico do Dečanske planine, 1900 m, in nato še naprej do Pločic, kjer se priključimo običajni poti. Ta pristop naj bi bil nekoliko krajši – samo 6 ur!

drugje. V času rajnje Jugoslavije je bila pot označena z dobrimi Knafelčevimi markacijami (še danes naletimo na kako obledelo očesce), na planini pod vršno zgradbo je bila tudi občasno oskrbovana planinska koča. Danes tega ni več, zato je tura orientacijsko tako zapletena, da jo lahko priporočimo samo avanturistično naravnanim gornikom, ki znajo uporabljati GPS in jim ni problem prebiti noči kje na prostem. Za običajne gorohodce pa je priporočljivo, da se v organizirani skupini povežejo s planinskimi kolegi s Kosovega in naj jih ti popeljejo na lepoto. Na pomoč lokalnih pastirjev, ki jih gotovo srečamo na poti, se ne moremo zanašati. Ne zato, ker bi bili neprijazni, nasprotno, zelo prijeteljsko so nastrojeni do obiskovalcev in nasploh gostoljubni. Vendar se z njimi jezikovno težko sporazumemo, v najboljši veri pa nam lahko dajo še napačne podatke. Veliko se govori tudi o nevarnosti min na poti, čeprav je KFOR (Mednarodne zaščitne sile na Kosovem) že večkrat čistil področje; verjetno gre za pretiravanje, pazljivost pa je vsekakor na mestu.

Maja Jezerce/Maja e Jezercës, 2694 m, kraljica Prokletij

"Prokletije so sanjsko gorstvo za radovednega gornika. Predstavljajte si Julijce v drugi polovici devetnajstega stoletja, ko je vanje začel zahajati Kugy." Tako je zapisal naš znani gorniški pisec Andrej Stritar, ko se je povzpел na Majo Jezerce (PV 10/2005). Boljšega opisa občutkov, ki človeka navdajajo ob obisku tega gorovja, si ne moremo zamisliti. Prokletije/Bjeshkët e Nemuna (izg. Bješket e Némuna), gorovje, ki se razteza ob črnogorsko-albanski meji, res spominja na naše apnenčaste gore, posebno ko se v žarkem soncu bleščijo njihove strme stene, melišča, snežišča, slikovita jezerca in zeleni pašniki.

Najvišja gora Prokletij je Maja Jezerce, mogočen kopast vrh, ki stoji povsem v Albaniji. Pod njo se z juga razteza dolina Theti, od vzhoda divje romantična Valbona, proti severu in črnogorski meji pa se spušča stopničasta visokogorska dolina Buni i Jezercës z značilno ledeniško konfiguracijo. Okoli prvaka gorstva se niza cela vrsta imenitnih vrhov: v neposredni bližini proti severu Maja Kokervhake, 2508 m, proti severozahodu več vrhov skupine Maja Malisorës z najvišjo vzpetino Maja Koljaet, 2490 m, proti jugu pa dvoglava Maja Popluks, 2589 m. Bolj oddaljeni so drzno oblikovana Maja Arapit, 2217 m, imenovana Matterhorn Prokletij, in vrsta vrhov nad dolino Valbone, med katerimi

7 Maja Jezerce z vrha Karanfilov

Foto: Vlado Vujisić, Srbija

8 Zimsko veličastje albanskih Prokletij.

Pogled z vrha Maje Rosit, 2524 m: na desni se dviga Maja Jezerce, levo pa veriga vrhov Majet e Zaborës nad Valbono. Med njimi na levi sta Maja Gruk e Hapt in Maja Briaset (slednja se vidi takoj ob levem ramenu gornika). Foto: Boris Čelebić, Srbija

9 Največje jezero Liqeni Madhe, v ozadju vrhovi Maje Malisorës

Foto: Kamil Weinberg, Poljska

dominirata Maja Gruk e Hapt, 2625 m, in Maja Briaset, 2567 m, z osemsto metrov visoko severno steno. Vse to so silno redko obiskani vrhovi, v zadnjem času pa

obisk narašča, saj Albanija ni več najbolj zaprta država v Evropi.

Na Majo Jezerce so se 26. 7. 1929 povzpeli britanski alpinisti Sleeman, Elmslie in Ellwood, vendar so ugotovili, da jih je za kak teden ali dva prehitela skupina neimenovanih italijanskih geodetov. Kakšnega še zgodnejšega vzpona lokalnih pastirjev gora verjetno ni doživela. Danes se planinci povzpnejo na Majo Jezerce iz doline Theti ali pa iz Črne gore skozi dolini Ropojano in Buni i Jezercës. Slednji pristop je bolj priporočljiv, za silo tudi markiran in tehnično lažji. Moramo pa takoj poudariti, da gre za zelo dolgo turo, na kateri moramo premagati dobrih 1700 m višinske razlike in veliko razdaljo. Vrh je samo od črnogorske meje oddaljen dobrih 5 km zračne razdalje! Prav na koncu pa nas čaka tudi nekaj lažjega plezanja po silno krušljivem svetu. Turo je pametno razdeliti na dva dneva in bivakirati ob obali največjega jezera ob poti. ●

informacije Maja Jezerce, 2694 m

Izhodišče za vzpon je vasica Vusanje, 970 m, na začetku doline Ropojane v črnogorskem delu Prokletij. Iz Podgorice se peljemo do Kolašina in preko Andrijevice do Plava v dolini Lima. Malo naprej pridemo v Gusinje, ki leži na začetku prelepih prokletijskih dolin Grbaje in Ropojane. Po ozki asfaltirani cesti peljemo naprej še 8 km do vasice Vusanje. Kako uro od Vusanj hodimo po ravnem skozi romantično dolino Ropojano, malo pred koncem pa zavijemo po kolovozu levo in se strmo skozi gozd povzpnejo do travnikov planine Zastan, 1384 m, kjer stoji zapuščena obmejna karavla. V njej se je v preteklosti dalo tudi zasilno prenočiti, danes pa je v stanju nezadržnega propadanja in neuporabna. Pa kakšno lepo kočjo bi lahko naredili iz nje!

Nadaljujemo v isti smeri skozi gozd dokaj strmo do sedla s porušenim mejnim kamnom, 1774 m, kjer vstopimo v Albanijo. S sedla se nekoliko spustimo v dolino Buni i Jezercës (Dolina jezer), kjer se začne najlepši del poti. Prvi dve jezera obidemo po levi, tretjega pa po desni strani. Pot se dvigne na prvo dolinsko zaporo (v bližini zapuščen bunker, eden iz velike zbirke Enverja Hodže), kjer zagledamo desno od poti četrto jezero. Stezica počasi zavija v levo in se dvigne do petega in največjega jezera Liqeni Madhe, ki se odlikuje z izjemno bistro vodo in studencem, ki se steka naravnost v jezero (kraj, primeren za bivakiranje). Od tu se desno lepo vidijo stene skupine Maja Malisorës, levo pa se dviga gladko ostenje Maje Kokervhake. Pot se dvigne na naslednje sedlo Qafa e Vogli (tu prvič

uzremo vršno glavo Maje Jezerce, ki pa je še kar daleč), od koder se malo spusti v veliko kotanjo, kjer že lahko naletimo na snežišča. Pot se iz krnice obrača proti jugovzhodu, prečimo še eno kotanjo s snežišči in se končno povzpnejo na sedlo Qafa Emal, 2350 m.

Sledi še končni vzpon na vrh. Po grušču in čez skale dosežemo vnožje pogosto zasneženega ozebnika. Če je v ozebniku sneg, je najbolje, da plezamo po desnem skalnem rebri, kjer pa je silno krušljivo in tudi nekoliko izpostavljeno, zato terja vzpon skrajno pozornost (l. težavnostna stopnja). Ozebnik nas pripelje na vršni greben, po katerem se v kratkem povzpnejo do sijajnega vrha. Vzpon od Vusanj traja kakih 7 ur, sestop pa 5 do 6 ur, zato je dvodnevna tura več kot priporočljiva.

Prokletije

Tržiška odprava v Črno goro

Iztok Pungaršek

Še teden dni pred odhodom je bilo vse videti bolj klavrno, zelo malo se nas je zbralo, a tisti redki z gorečo željo in močni v srcu. Reklamo za konce, kamor nas je vleklo, je naredil Iztok Tomazin nekako v stilu: "V tej dolini je še veliko prostora za nove smeri, a videti je krušljivo. Kot Karavanke, samo 900 kilometrov stran."

V Podgorici nas je počakal Vanja, opravili smo prve nakupe in vzdihovali nad dolgonogimi Črnogorkami. Nekaj kilometrov izven mesta sta nas počakala še dva Vanjeva kolega, ki sta nas vodila do 50 kilometrov oddaljene planine Žijevo, kjer smo postavili bazo. Počutil sem se kot tihotapec droge, večkrat smo namreč zamenjali lokacijo, izmenjali malo vljudnostnih fraz in se odpeljali z neznančema nekam bogu za hrbet. Na radiu pa Road to hell ... Postavili smo šotore in opazovali gosto posejano zvezdnato nebo ter silhuete hribov. Lajež psa je odmeval v noč.

Za začetek smo se zapodili v najbližje okoliške hribe. Nekaterim smo dali kar slovenska imena, da smo se laže dogovorili, kam gremo: Pasjak je bil Mangrt, v Prokletijah je bil Srednji vrh enak Velikemu Draškemu vrhu, Maja Koprstit je bil Triglav itd.

Navezi Zupan-Premrl in Slavc-Špela sta že prvi dan preplezali prvenstveni smeri, Strelo in Centralno v Malem Toraču. Prvi vtisi so bili mlačni, vse skupaj malo na silo. Z Lovrenčakom sva naredila daljši krog po dolini in plezala v "pakleniški" skali. Ustnice so se nama kar same obračale navzgor. Zadnji dan na planini smo pri pastirju kupili kislo mleko, kajmak in nekaj hlebcev kruha. Preživljal je ženo, sedem otrok in taščo ter imel 150 ovac, šarplaninca, dva pasja mladiča in kalašnikovko v kotu, ki ni za ljudi, je zatrdil.

Treči zug v šumi¹

Na planino so počasi kapljali Črnogorci, organizatorji alpinističnega tabora, in Srbi. Pestra družčina z zelo različnimi pristopi do plezanja; črnogorski je vsekako bolj ohlapen, kriteriji za naziv alpinista so nizki, tudi smeri nimajo tako dolgih, kot jih imamo pri nas. Pogosto se zgodi, da se varujejo že v strmi travi; *treči zug v šumi, penjanje još nije počelo*.² Hladili smo se v bližnjem Bukumirskem jezeru, pojedli nadvse veliko svežega sira in ko je Cobe, organizator, rekel:

¹ Tretji raztežaj v travi/gozdu.

² Tretji raztežaj v travi/gozdu, plezanje se še ni začelo.

Življenje na planini Žijevo Foto: Klemen Premrl

"Stižem za pola sati," je to pomenilo, da imamo časa najmanj dve uri in da si lahko mirno natočimo pijačo. In to *polako*.³ Časovna enota je bila en dan. S Srbi smo se pozneje preselili v Prokletije. To je bil dan za oddih, turistični navdih: ogledali smo si Savino oko in v mestu Gusinje poskusili *pito od krompira z jogurtom*, burek po naše; za prste oblizniti. Mesto Gusinje je ena sama ulica direndaja: krave na cesti, cigani ob tebi, *spiken dojč*, veliki *terenci*, domačini iz tujine na obisku, *kafane*, *nikšičko*,⁴ džamija, klici k molitvi so odmevali v dolino, vonj po čevapčičih, ročna avtopralnica itd. Mešanica bogatega in revnega, muslimanskega in katoliškega, tujega in domačega. Nastanili smo se v dolini Grbaja, v edini srbski koči izven Srbije. V trdi noči nam je gostobesedni lastnik razkazal hišo in nam svetoval, da pospravimo hrano v omare, saj v koči vladajo polhi, goža, ki se plazi okoli hiše, pa da naj pustimo pri miru, ker je njegov. Večina se nas je odločila za spanje v šotorih.

³ Počasi.

⁴ Kavarne, pivo.

Prokletijske trave

Prvi dan v dolini je bil razglednega tipa. Večina nas je šla plezat v Volušnica smer Sibin-Bošnjak, ki je nekakšna prokletijska Kramarca. Med srbskimi plezalci je dokaj priljubljena, saj šteje za pogoj za pristop k izpitu za alpinista. Zupan in Katarina pa sta jo mahnila naprej po dolini, češ da bosta že kaj najdva. Premrl si je vzel dan za oddih. Značilnost Prokletij so strme trave, ene bodejo, druge božajo, lahko se povaljša v njih ali jih naviješ okoli roke, najhujše so previsne, je razlagal Zupan.

Prvo koplje

Za navezo Premrl-Zupan je bil naslednji dan veliki dan, za cilj sta si namreč izbrala težko in opevano smer Prvo koplje v Severnem vrhu. Vrh sulice se vidi iz doline, sicer pa je smer kar dobro skrita očem. V spodnji tretjini so prve naveze že bivakirale, mnogi pa so se zaplezali preveč desno v ploščah. Drugi člani odprave smo šli na Triglav, tj. na Majo Kopristit. Dostop je bilo dolgo lomastenje skozi gozd, greben višje gori pa je ponujal veliko možnosti. Tik pod vrhom smo našli zabit Pečjakov klin, zato težko govorimo o prvenstveni

smeri, ki pa je bila v celoti kar veliko-potezna tura. Ob vrnitvi v dolino smo v steni lahko opazovali Premrla in Zupana tik pod vrhom smeri. Dišalo je po zmagi, in to v enem dnevu. Zvečer sta sesuta, a vesela prišla do koč, kjer smo jima čestitali za veličastno prosto ponovitev v enem dnevu.

Duša slovenačka in dohtar

Naša avantura se je prevešala proti koncu, a nekateri so bili še vedno pri močeh. Preselili smo se v drugo dolino, Ropojano, kjer smo potešili zadnje apetite. Slavec je imel željo po prvenstveni smeri v Maji Podgojs, kamor je vleklo tudi mene. Linija, zelo izrazita rampa, vidna iz doline, je bila vsem na očeh. Dostop je bil pa razred zase, sploh prečkanje reke je bilo izziv, kako ne biti moker še pred začetkom plezanja. Smer ponuja napeto plezanje v dobri skali, z najgršim visečim in najlepšim travnatim štantom. Sestop gre pa po grebenu čez drn in strn, po travnikih, bogatih z rožami kot botanični vrtovi in omamnimi vonji cvetlic. Tako sem zaudarjal, da bi se najraje povaljal v travi. Zupan in Premrl sta morala do zdravnika, Prvo koplje je namreč vzelo svoj davek, Lovrenčak in Špela

Udeleženci odprave:

Slavko Rožič, Miha Zupan, Klemen Premrl, Miha Lovrenčak, Špela Novak in Iztok Pungaršek, vsi člani AO Tržič.

Preplezane smeri:

Mali Torač: Strela, V+/IV, 100 m, 2 h, Klemen Premrl in Miha Zupan, prvenstveni vzpon; Centralna smer, IV/III, 120 m, 1,5 h, Slavko Rožič in Špela Novak, prvenstveni vzpon. Velji Torač: Neznana smer v zahodni steni, 100 m, II–III, 1 h, Miha Lovrenčak in Iztok Pungaršek. Pasjak, S stena, 2025 m: Begstvo iz Tajpeja, V+/IV, 300 m, 2,5 h, Iztok Pungaršek, Miha Lovrenčak; Nešto lakšije, V /IV, 300 m, 2,5 h, Slavko Rožič, Špela Novak; Vrnitev v Kekčevo deželo, VI+/IV–V+, 250 m, 3 h, Klemen Premrl, Miha Zupan in Katarina Manovski (AO Kikinda), prvenstveni vzpon. Velji Torač, J stena, 1900 m: Oču kuči, V, 150 m, 2 h, Klemen Premrl, Miha Zupan in Katarina Manovski; Mina, VI+, 130 m, 2,5 h, Slavko Rožič in Špela Novak. Velji vrh: Neznana smer v zahodni steni, do IV, Miha Lovrenčak in Iztok Pungaršek. Volušnica, JV stena: Sibin-Bošnjak, IV/II–III, 500 m, Miha Lovrenčak, Špela Novak, Iztok Pungaršek in Slavko Rožič, 1,5 h. Južni vrh, S stena: Sve ove godine, V+/IV–V, 350 m, Miha Zupan in Katarina Manovski, prvenstveni vzpon. Brada, Severni vrh, S stena: Prvo koplje, VII/VI+, V–VI, 600 m, 11 h, Klemen Premrl in Miha Zupan, 2. P in 1. PP (Premrl).⁴ Maja Kopristit (tudi Maja Fortet), 2455 m: Vzhodni greben (Istočni brid), IV/II–III, 350 m, Miha Lovrenčak, Iztok Pungaršek, Špela Novak, Slavko Rožič, Petar Šunderić (AO Čačak) in Katarina Manovski. Maja Podgojs, Z stena: Duša slovenačka, VI+/IV–VI, III–IV, 420 m, 6 h, Slavko Rožič, Iztok Pungaršek, prvenstveni vzpon (in prvi vzpon v tej steni).

⁴2. P - druga ponovitev, PP - prosta ponovitev.

pa sta šla proti Maja Jezercu, najvišjem vrhu Prokletij, vendar sta se približno 40 metrov pod vrhom zaradi snežnih razpok in izredne krušljivosti obrnila.

Kanjoning

Grande finale naše pustolovščine je bil kanjon reke Komarnice, dolg 3,5 kilometra, v zadnjem času precej popularen kanjon v bližini Šavnika. Spust po njem je predstavljal zaključek odprave. Prijetno omamljeni in utrujeni, predvsem pa zadovoljni, smo se obrnili proti domu. Cilji odprave so bili doseženi: preplezali smo prvenstvene smeri in opravili zadane pristope. Člani odprave, ki smo se odlično ujeli, se zahvaljujemo GRS Tržič in AO Tržič, ki sta nas finančno podprla. ●

Čudovita zajeda v Koplju

Foto: Klemen Premrl

Bleščeča veriga gora

Pesarinski Dolomiti

Matija Turk

Dolina Pesarina/Val Pesarina leži v osrčju Karnije, odmaknjena od glavnih prometnih poti.

Je ena najlepših in najbarvitejših karnijskih dolin, nad katero se na severni strani dviguje bleščeča veriga skalnatih gora, imenovanih Pesarinski Dolomiti.

Po globoko zarezani Pesarinski dolini poteka preko prelaza Cima Ciampigotto, 1790 m, prometna povezava med dolino Canale di Gorto v osrednji Karniji in dolino reke Piave v pokrajini Cadore. Z dna doline vršaci Pesarinskih Dolomitov sramežljivo skrivajo svoje prave obraze in razsežnosti. Šele na travnatih

prostranstvih nad planino Razzo/Casera Razzo se nam pokažejo v vsem sijaju. Med vsemi izstopa vitka piramida gore Terza Grande, 2586 m, najvišjega vrha Pesarinskih Dolomitov. Na južni strani Pesarinske doline se dvigujejo precej nižji in bolj pohlevni travnati vrhovi, ki v svojih nedrjih skrivajo številne, še žive kravje planine.

Val Pesarina – dolina ur

Pod krajem Comeglians se od glavne ceste za znani karnijski turistični središči Forni Avoltri in Sappado odcepi ozka cesta v Pesarinsko dolino. V spodnjem delu doline nas pot vodi mimo zanimivih vasi in krajev, ki so do danes ohranili svoj stari arhitekturni in urbanistični videz. Gručasta naselja so kot kamniti otoki raztresena sredi zelenega morja travnikov in obdelovalnih površin. V kraju Prato Carnico, administrativnem centru doline, sameva ob cesti nagnjeni cerkveni zvonik, ostanek stare župnijske cerkve, ki je poleg palač iz časa Beneške republike glavna arhitekturna znamenitost kraja. V preteklosti je dolina slovela po izdelavi ur, kovaštvu, izdelavi kravjih zvoncev, cokol in košev. Obrt izdelave ur se je v dolini razširila konec 16. stoletja, ko so jo semkaj prinesli izseljenci, ki so se vračali z dela v nemških deželah. V kraju Pesaris je živela družina Solari, ki je izkazovala neverjetno tehnično domiselnost. Kraj je danes pravi urarski muzej na prostem, med sprehodom po ozkih tlakovanih ulicah skoraj na vsakem koraku srečujemo ure, od sončnih, vodnih do mehanskih, ki jih poganja vedno drugačen mehanizem. Ob vsaki uri je postavljena večjezična informativna tabla, kjer lahko preberemo razlago tudi v slovenskem jeziku. Leta

- 1 Creton di Culzei in Creton di Clap Grande (levo), proti desni si sledijo Terza Grande, Media in Piccola. Foto: Matija Turk
- 2 Na vrhu Terze Piccola; prvi jesenski sneg je pobelil Terzo Grande, desno od nje je Terza Media. Foto: Matija Turk

1789 je delavnica Solari izdelala stolpno uro za mesto Cres na istoimenskem hrvaškem otoku in kmalu zatem postala ena izmed vodilnih italijanskih delavnic za izdelavo tovrstnih ur, ki jih je izdelovala za naročnike širom Evrope.

Bleščeči vrhovi nad zelenimi dolinami

Nekoliko pod planino Razzo, kjer stoji sirarna in kjer je moč kupiti okusne domače mlečne in mesne izdelke, se na sedlu Forcella Lavardet proti mlademu toku reke Piave na severu po dolini Val Frison odcepi cesta, ki kmalu preide v slab makadam. Ker cesto pogosto ogrožajo zemeljski plazovi, so jo pred časom zaprli za osebna vozila, čeprav je navadno prevozna. V izogib neprijetnim srečanjem s *Corpo forestale*¹ priporočamo kolesarski obisk doline. Dolina Val Frison ločuje Pesarinske Dolomite od zahodno ležeče skupine Brentoni. Desno od nje se dvigujejo tri Terze, Terza Grande, Media, 2455 m, in Piccola, 2334 m, ki na zahodu zaključujejo verigo. Od Terz se proti vzhodu zvrstijo vrhovi Creton di Clap Grande, 2487 m, Creton di Culzei, 2458 m, Monte Siera, 2443 m, Piccolo Siera, 2430 m, Monte Creta Forata, 2462 m, Monte Cimon, 2422 m, in čisto na koncu Monte Pleros, 2314 m, če naštejemo le najpomembnejše. Pesarinski Dolomiti in njihovo naravno nadaljevanje, skupina Brentoni, ležijo v neposredni soseščini veliko bolj znanih, višjih in mogočnejših Dolomitov desno od reke Piave. Zaradi te nevhvaležne lege in zaradi odmaknjenosti od glavnih prometnih poti so razmeroma pozno dočkali prve tuje obiskovalce, ki jih je v gore gnala želja po odkrivanju neznanega

¹ Italijanska oborožena gozdna straža.

ali pa zgolj želja po slavi in ugledu. Na mnoge vrhove Pesarinskih Dolomitov so se že davno pred prvimi turisti povzpeli domači lovci, ki so jim sledili vojaški kartografi. Prvi znani turist v Pesarinskih Dolomitih je bil Anglež Maurice Holzmann. Septembra leta 1880 je z vodnikom Santom Siorpaesom v štirih dneh opravil prve turistične pristope na tri najpomembnejše vrhove te skupine: Monte Siero, Terzo Grande in Creto Forato. Na vrhu Terze Grande sta Siorpaes in Holzmann naletela na kamnitega možiča z geodetskim drogom, ki so ga tam že leta 1820 postavili avstrijski vojaški kartografi. Ostali dve Terzi sta na prvi turistični obisk morali počakati še nekaj časa. Julija leta 1889 je na Terzo Piccolo vodnik Veit Innerkofler iz Sextena vodil Louisa Friedmanna in Hansa Helvesena. Oba sta bila v svojem času v samem vrhu dolomitskega alpinizma, zatorej jima je moral biti vzpon na Terzo Piccolo, ki le pod vrhom terja nekaj lažjega plezanja, bolj kot ne nedelj-ski sprehod. Istega leta je Carl Diener opravil prvi vzpon na Terzo Medio. Diener, ugleden znanstvenik, profesor geologije in paleontologije na dunajski univerzi, je kot prekaljeni samohodec v gore zahajal tudi zaradi znanstvenih vzgibov. V Dolomitih je proučeval tektoniko in ledenike ter leta 1890 izdal prvi turistični vodnik po gorah nad Sappado, *Die Sappada Gruppe*. Leta 1898 so se na zahodni vrh Monte Brentonija, 2547 m, povzpeli Gustav Baldermann, Karel Schmid in Hans Wödl, urednik avstrijskega planinskega glasila *Österreichische Alpenzeitung*. Nanj so se povzpeli po južnem razu, kjer danes poteka eden izmed dveh

Romarska pot Sauris-Maria Luggau

Onkraj gora na južni strani Pesarinske doline leži kraj Sauris, nemški otok sredi furlansko govorečega sveta (poleg Saurisa sta v Karniji to še Sappada in Timau). Prebivalci Saurisa so čez prelaz Siera, Sappado in prelaza Sesis pod Peralbo hodili na romanje v avstrijski Maria Luggau v Leški dolini/Lesachtal. V spomin na romanja stoji na prelazu Siera, preko katerega je potekala tudi stara prometna povezava med Pesarinsko dolino in Sappado, znamenje s podobo Marije iz svetišča v Maria Luggau.

normalnih pristopov (drugi, opisan v prilogi, poteka po zahodnem grebenu). Ker je osrednji vrh Monte Brentonija višji, pa čeprav le za meter, se je Balderman čez leto dni vrnil. V družbi Lotharja Patere in še dveh tovarišev se mu je končno uspelo povzpeti še na glavni vrh. Baldermann je načrtno raziskoval skupino Brentoni, medtem ko je Patera svoje gorniško življenje posvetil raziskovanju celotnih Karnijskih Alp.

- 3** Nad zeleno Pesarinsko dolino se dvigujejo vrhovi Pesarinskih Dolomitov. Foto: Matija Turk
- 4** Planina Razzo; med Monte Brentonijem na levi in Terzo Grande na desni je zarezana dolina Val Frison. Foto: Matija Turk
- 5** Južna stena Monte Brentonija nad prelazom Cima Ciampiggoto Foto: Matija Turk
- 6** V kraju Pesaris, znanem po izdelavi ur, si lahko ogledamo pravcati urarski muzej na prostem. Foto: Matija Turk

Poti za vse okuse

Na vrhove in prelaze Pesarinskih Dolomitov danes vodijo številne markirane poti. Izhodišči za vzpone poleg Pesarinske doline predstavljata še dolina Val Frison na zahodu in Sappadska kotlina na severu. Edina prava planinska kočja v skupini je prijetna kočja Fratelli De Gasperi, 1767 m, postavljena na razgledni travnati terasi pod mogočnim južnim ostenjem gore Creton di Clap Grande. Koča so med drugo svetovno vojno požgali Kozaki, ki so leta 1944 na Hitlerjev ukaz zasedli Karnijo in tu namesto Nemcev vodili protipartizanski boj. Koča je bila

nedavno preurejena in razširjena ter že sama po sebi predstavlja hvaležen družinski planinski cilj. Od nje se lahko povzpne po označeni in delno zavarovani poti na razgledni stolp Torre Sappada, 2462 m. Predvsem pa je koča znana kot izhodišče za ferato Via ferrata del 50 v Creton di Culzei, ki postaja zadnja leta med slovenskimi gorniki vse bolj priljubljena. Ferata je dolga, zahtevna in zračna ter nudi obila užitka tistemu, ki se nanjo poda s potrebnimi izkušnjami in ustrezno samovarovalno opremo. Kdor pa v takšnih poteh vidi nepotrebno nasilje nad goro, se bo raje podal na še imenitnejši vrh,

Creton di Clap Grande. Zadoščenje po uspešnem vzponu na to goro, ki zahteva nekaj plezanja II. težavnostne stopnje, bo nedvomno veliko večje.

V stenah nad kočo najdemo tudi nekaj klasičnih alpinističnih smeri, pod katere so se v 20. letih prejšnjega stoletja podpisali takratni najboljši furlanski alpinisti, med katerimi izstopata Oscar Soravito in Celso Gilberti. Takšni smeri sta Južni raz Pannocchia v Creton di Clap Grande (IV+, 350 m) in Camini Gilberti (IV, 350 m) v Creton di Culzei. Kljub divjemu videzu pa je večina glavnih vrhov v Pesarinskih Dolomitih dostopna brez zahtevnejšega plezanja,

Maurice Holzmann, prvi turist v Pesarinskih Dolomitih

Maurice Holzmann (1835–1909), naturalizirani Anglež nemškega rodu, je kot tajnik služboval na dvoru angleške kraljice. Z gorskim vodnikom Santom Siorpaesom iz Cortine d'Ampezzo je v pionirski dobi odkrivanja Dolomitov opravil več odmevnih prvih pristopov. Holzmannovi gorniški podvigi, med katerimi velja omeniti prvenstvene vzpone na Cimo dei Preti v Furlanskih Dolomitih ter Cimo Bagni, Monte Popero in Cimo Undici Nord v Sextenskih Dolomitih, so bili bolj kot ne odraz njegove želje po ugledu, ki si ga je s svojimi vzponi krojil med visoko družbo angleškega Alpine Cluba.

saj se vzponi nanje sučejo med I. in II. težavnostno stopnjo. Izkušeni gorniki bodo ob poplezavanju nanje naravnost uživali. Takšni vrhovi so vse tri Terze in Creta Forata, na katere vodijo nezavarovani, a markirani pristopi. Še posebej zanimiv je vzpon na Terzo Medio iz doline Val Frison, kjer se menjavajo skalnata pobočja in strme trave, kar daje vzponu nekoliko domač, trentarski pridih. Dobro uro pod vrhom Terze Medie stoji lesena koča, bivak Marta Franco. Njena odmaknjena lega s pogledom na skupino Brentoni in na Sextenske Dolomite je ob jasnem zvezdnatem nebu zagotovilo za nepozaben, romantično obarvan gorniški večer. Pravi cilj za ljubitelje strmih trav predstavlja Monte Tuglia, 1931 m, vitki osamelec, ki slovi kot izredna panoramska točka. Pomaknjen daleč na sever stoji povsem ločen od osrednjega grebena Pesarinskih Dolomitov. Ko se s Sappade ozremo proti zahodu, njegove strme,

divje podobe ne moremo zgrešiti. Nanj se lahko povzpne po stezi s planine Tuglia.

Najzlahtnejše doživetje za gornika nealpinista nedvomno ponuja prečenje Monte Siera, gore, ki se dviguje naravnost nad Sappado in proti kateri kaže svojo najlepšo in hkrati najdrznejšo podobo v obliki elegantne piramide. Monte Siera je gora, kjer je na svojo alpinistično pot stopil Giusto Gervasutti (1909–1946), alpinistični samorastnik iz Furlanije. S svojimi lednimi vzponi v pogorju Mont Blanca se je Gervasutti z zlatimi črkami zapisal v anale alpinistične zgodovine. Na Monte Siero vodita dva normalna pristopa, eden z zahodne in drugi z jugovzhodne strani, ki omogočata vzpon po eni in sestop po drugi strani. Izhodišče za vzpon je planina Siera na istoimenskem prelazu, ki je v preteklosti predstavljal najkrajši prehod med Pesarinsko dolino in Sappadsko kotlino. Preko njega je nekoč potekala vsa trgovska izmenjava dobrin med furlanskim prebivalstvom Pesarine in nemško govorečimi prebivalci Sappade.

Privlačne gorniške cilje najdemo tudi v skupini Brentoni. Pravi alpinistični podvig, ki terja bivakiranje, predstavlja grebensko prečenje celotne skupine Brentoni, od Forcelle di Valgrande na

vzhodu do bivaka Spagnolli na zahodu. Prečenje poteka čez vrhove Cresta Val d'Inferno, Monte Brentoni, Cresta Castellati in Monte Pupera Valgrande (v glavnem II., ponekod III. težavnostna stopnja). Temu velikopoteznemu grebenskemu prečenju lahko v Karnijskih Alpah postavimo ob bok le še prečenje Cime dei Preti.

Ob obisku Pesarinske doline ne bomo niti v največji turistični sezoni naleteli na pretirani turistični vrvež. Zdi se, da doline masovni turizem ni dosegel. Še

Oktobrski dan na planini Siera; Monte Siera (levo) in Piccola Siera (desno)
Foto: Matija Turk

bolj velja to za Pesarinske Dolomite. In ravno v tem je njihova največja dragocnost in privlačnost. Če bomo obiskali te kraje, nas bodo prevzele drugačnost, ki jo izžarevajo na vsakem koraku, zelena, neokrnjena narava in pestra izbira planinskih ciljev in poti za vse letne čase in okuse. ●

informacije

Kako v Val Pesarino: Iz osrednje Slovenije se po gorenjski avtocesti peljemo proti Kranjski Gori, čez mejni prehod Rateče mimo Trbiža/Tarvisio do Tolmeča/Tolmezzo, kjer nadaljujemo levo po dolini Tilmonta do kraja Villa Santina. Tu zavijemo desno po dolini Canale di Gorto, kjer pri kraju Comeglians zavijemo levo v Val Pesarino.

Iz jugozahodne Slovenije je hitrejša pot po italijanski avtocesti mimo Vidma/Udine v smeri proti Trbižu/Tarvisio. V kraju Carnia zavijemo z avtoceste levo na magistralno cesto za Tolmeč/Tolmezzo.

Planinske kočice in zavetišča: Koča Rifugio Filli De Gasperi, 1767 m, telefon +39 043 36 90 69, odprta od junija do oktobra; Koča (gostišče) Rifugio Tenete Giuseppe Fabbro, 1783 m, ob cesti na prelazu Cima Ciampigotto, telefon +39 043 546 03 57, zasebna last, odprta vse leto; Bivak Marta Franco,

2230 m, 10 ležišč, vedno odprt; Bivak Damiana del Gobbo, 1985 m, 9 ležišč, vedno odprt.

Literatura: Andrej in Urška Stritar: *Karnijska potepanja, vodnik po gorah*. Kibuba 2006.

Caterina Ferri et al.: *Alpi Carniche e Dolomiti Friulane, Itinerari alpinistici dell'Ottocento*. LEG, 2000.

Paolo Salvini: *Dolomiti, le più belle cime del Cadore*. Edizioni Grafica Sanvitese, 2005.

Emiliano Zorzi et al.: *IV grado e più, Friuli Occidentale*. Idea Montagna, 2011.

Riccardo del Fabbro in Massimo Candolini: *Arrampicate Classiche e moderne nelle Alpi Carniche*. Massimo Candolini Editore, 2005.

Viktor Vovk: *Karnijske Alpe in Karnija, Sappadski Dolomiti*. Planinski vestnik 11, 1961.

Zemljevid: Sappada - S. Stefano Forni Avoltri, Tabacco 01, 1 : 25.000.

Monte Brentoni, 2547 m (zahodni vrh), po zahodnem grebenu

skupina Brentoni,
Karnijske Alpe

Monte Brentoni, gora s tremi vrhovi, se preko doline Frison spogleduje s Pesarinskimi Dolomiti. Na vzhodni

vrh vodita dva, po težavnosti primerljiva normalna pristopa, ki imata isto izhodišče. Tako lahko enega

uporabimo za vzpon in drugega za sestop. Pristop po zahodnem grebenu poteka v vršnem delu po nagnjeni

rampi, ki nam ob nekaj zavrtanih svedrovcih ob uporabi vrvi nudi varno plezanje v trdni skali. Drugi pristop, po katerem so šli prvopristopniki, vodi po polici na južni raz in po njem na vrh. Če želimo z zahodnega vrha nadaljevati proti vzhodu na le meter višji glavni vrh, nas čaka še pol ure krušljivega grebenskega prečenja II. težavnostne stopnje.

Sestop z Monte Brentonija, v ozadju gore nad Saurisom Foto: Matija Turk

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot (mesta I.–II. težavnostne stopnje).

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, 30 m vrvi in nekaj zank za varovanje.

Nadmorska višina: 2547 m

Višina izhodišča: 1776 m

Višinska razlika: 771 m

Izhodišče: Manjše parkirišče pred odcepom kolovoza zahodno pod prelazom Cima Ciampigiotto.

WGS84: N 46,487924, E 12,578653

Iz osrednje Slovenije se po gorenjski avtocesti peljemo proti Kranjski Gori, čez mejni prehod Rateče mimo Trbiža/Tarvisio do Tolmeča/Tolmezzo, kjer nadaljujemo levo po dolini Tilmenta do kraja Villa Santina. V Villi Santini

Terza Grande, 2586 m

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

Terza Grande je gora, ki nam, gledano s pašnikov planine Razzo, izmed vseh vrhov Pesarinskih Dolomitov kaže

najdržnejšo podobo. Z juga vodi nanjo označen pristop, katerega težavnost tik pod vrhom doseže II. stopnjo.

Čprav tehnično večinoma nezah- teven, terja vzpon zaradi strmega terena in krušjive skale zvrhano mero

pozornosti. Z glavnega, jugozahodnega vrha se lahko, sledeč rdečim pikam, povzpemo še na severovzhodni vrh, ki je nekoč celo veljal za najvišjega (izpostavljeno plezanje II. stopnje).

Mogočna Terza Grande s pašnikov nad planino Razzo Foto: Matija Turk

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot (mesta I.–II. težavnostne stopnje).

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, 30 m vrvi in nekaj zank za varovanje.

Nadmorska višina: 2586 m

Višina izhodišča: 1423 m

Višinska razlika: 1163 m

Izhodišče: Odcep makadamske ceste na višini 1423 m ob cesti Pian di Casa—Casera Razzo v Pesarinski dolini. WGS84: N 46,500629, E 12,638179

Iz osrednje Slovenije se po gorenjski avtocesti peljemo proti Kranjski Gori, čez mejni prehod Rateče mimo Trbiža/Tarvisio do Tolmeča/Tolmezzo, kjer nadaljujemo levo po dolini Tilmenta do kraja Villa Santina. V Villi Santini zavijemo desno po dolini Canale di Gorto, kjer pri kraju Comeglians

Monte Brentoni, 2547 m (zahodni vrh), po zahodnem grebenu

skupina Brentoni,
Karnijske Alpe

zavijemo desno po dolini Canale di Gorto, kjer pri kraju Comeglians zavijemo levo v Val Pesarino in nadaljujemo po njej do izhodišča. Iz jugozahodne Slovenije je hitrejša pot po italijanski avtocesti mimo Vidma/Udine v smeri proti Trbižu/Tarvisio. V kraju Carnia zavijemo z avtoceste levo na magistralno cesto za Tolmeč/Tolmezzo.

Koča: Koča (gostišče) Rifugio Tenente Fabro, 1783 m, telefon +39 043 546 03 57.

Časi: Izhodišče—Forcella Losco 20 min

Forcella Losco—Forcella Camporosso 20 min

Forcella Camporosso—vstop v rampo 1.45 h

Rampa—vrh 30 min

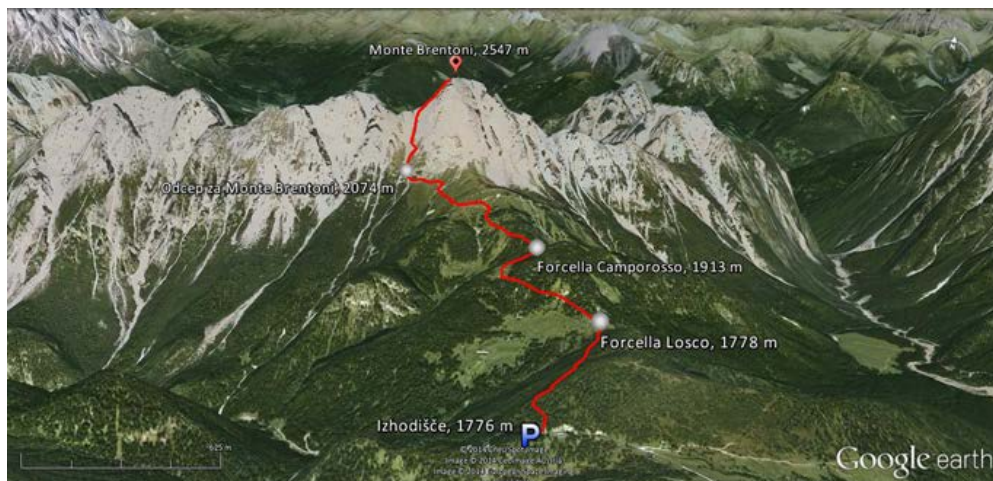
Sestop 2 h

Skupaj 4.25 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnika: Andrej in Urška Stritar:

Karnijska potepanja, vodnik po gorah. Kibuba 2006; Caterina Ferri et al.: *Alpi Carniche e Dolomiti Friulane,*

Itinerari alpinistici dell'Ottocento. LEG, 2000.

Zemljevid: Sappada - S. Stefano Forni Avoltri, Tabacco 01, 1 : 25.000.

Vzpon: S parkirišča se podamo po poti št. 332, ki do sedla Forcella Losco, 1778 m, poteka po kolovozu. Od tu dalje gremo levo čez pašnike do sedla Forcella Camporosso, 1913 m, kjer je razpotje. Nadaljujemo levo

po poti št. 328, ki nas čez odprta, z macesni posejana travnata pobočja privede pod skalnato zahodno vznožje Brentonija. Na višini 2074 m se od glavne poti desno odcepi označena stezica, ki vodi najprej v lepih okljukih po travah potem pa nas po gruščnatem in skalnatem svetu (mesta I.) privede do nagnjene rampe pod vrhom (med vzponom se desno odcepi

pristop, ki vodi na vrh čez police in južni raz). Po rampi, kjer je zavrtanih več sredovcev (II.), dosežemo gruščnato grapo pod vrhom, po njej pa pridemo na južni greben (možici na njem označujejo pristop preko južnega raza). Zavijemo levo, do vrha je le še nekaj korakov.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Matija Turk

PLANINSKI VESTNIK | OKTOBER 2014

Terza Grande, 2586 m

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

zavijemo levo v Val Pesarino in nadaljujemo po njej do izhodišča. Iz jugozahodne Slovenije je hitrejša pot po italijanski avtocesti mimo Vidma/Udine v smeri proti Trbižu/Tarvisio. V kraju Carnia zavijemo z avtoceste levo na magistralno cesto za Tolmeč/Tolmezzo.

Časi: Izhodišče—prelaz Passo di Mimosias 1.30 h

Prelaz Passo di Mimosias—prelaz Passo di Oberenghe 30 min

Prelaz Passo di Oberenghe—vrh 2 h

Sestop 3.30 h

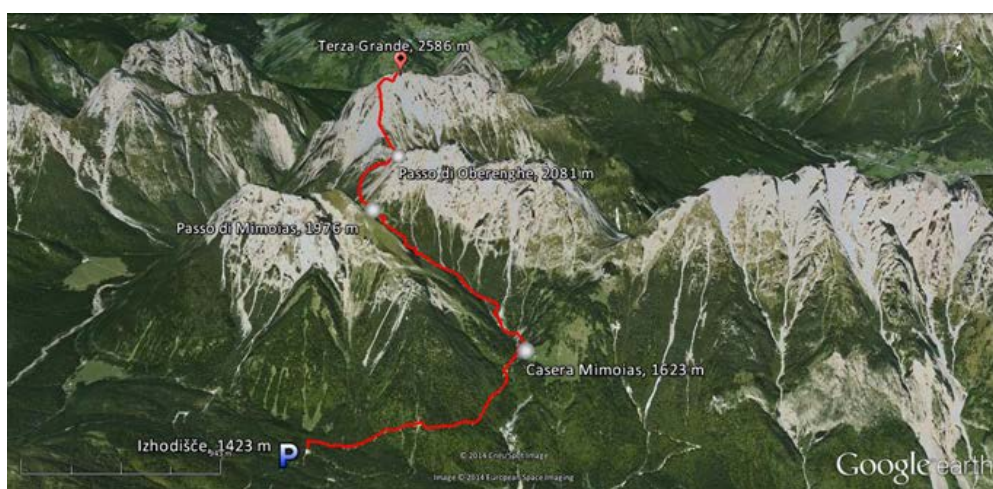
Skupaj 7.30 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnika: Andrej in Urška Stritar:

Karnijska potepanja, vodnik po gorah. Kibuba 2006; Caterina Ferri et al.: *Alpi Carniche e Dolomiti Friulane, Itinerari alpinistici dell'Ottocento.* LEG, 2000.

Zemljevid: Sappada - S. Stefano Forni Avoltri, Tabacco 01, 1 : 25.000.

Vzpon: S parkirišča po gozdni cesti sledimo markacijam poti št. 203 do planine Casera Mimosias, 1623 m, kjer zavijemo levo na pot št. 202, ki nas vodi čez prelaz Passo di Mimosias, 1976 m. S prelaza, kjer prvič uzremo

Terzo Grande, 2586 m, nadaljujemo vodoravno do poti, po kateri se desno strmo vzpnemo na prelaz Passo di Oberenghe, 2081 m. Sledi rahel spust v levo, nato pa nas steza usmeri levo v strmo travnato pobočje, vrh katerega

vstopimo v skalnat svet. Steza se spretno izmika težavnim mestom in šele zadnjih 30 metrov pod vrhom nas pričaka grapa II. težavnostne stopnje, po kateri dosežemo vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Matija Turk

Monte Creta Forata, 2462 m

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

Monte Creta Forata je kljub divjemu videzu dostopna brez večjih težav. Ključ vzpona se skriva v široki

zagruščeni polici, ki diagonalno preseka severno steno. Običajno se pohodniki nanjo povzpnejo iz

sappadske strani (izhodišče je zaselek Cima Sappada), kjer je vzpon nekoliko krajši in predvsem neproblematičen.

Vzpon iz Pesarinske doline, ki ga opisujemo, je zaradi slabe in strme poti precej naporen in ob potrganih varovalih lahko tudi nevaren. Primeren je za ljubitelje lovskih poti, za izkušene gornike, ki jim zaraščene in podrte poti ne povzročajo preglavic.

Monte Cimon (levo) in Monte Creta Forata (desno). Na obzorju Julijske Alpe. Foto: Matija Turk

Zahtevnost: Zahtevna označena pot.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada.

Nadmorska višina: 2462 m

Višina izhodišča: 970 m

Višinska razlika: 1492 m

Izhodišče: Manjše parkirišče pri zaselku Culzei ob cesti Pesaris-Pian di Casa v Pesarinski dolini. WGS84: N 46,525, E 12,711916

Iz osrednje Slovenije se po gorenjski avtocesti peljemo proti Kranjski Gori in čez mejni prehod Rateče mimo Trbiža/Tarvisio do Tolmeča/Tolmezzo, kjer nadaljujemo levo po dolini Tilmenta do kraja Villa Santina. V Villi Santini zavijemo desno po dolini Canale di Gorto, kjer pri kraju Comeglians zavijemo levo v Val Pesarino in po njej nadaljujemo do izhodišča.

PLANINSKI VESTNIK | OKTOBER 2014

Monte Siera, 2443 m, zahodni pristop

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

Elegantna skalnata piramida Monte Siere predstavlja resnično pravi cilj za izkušenega gornika, ki mu lažje

plezanje ni tuje. Dva različna normalna pristopa, ki imata za izhodišče planino Siera, omogočata prečenje gore,

polno lahkotnega poplezavanja in čudovitih razgledov. Vzpon nanjo nas nagradi s pogledom v idilično

Sappadsko kotlino in na mejni greben karnijskih gora nad njo, nad katerimi kraljuje Monte Peralba.

Monte Siera nad Sappado Foto: Matija Turk

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot (alpinistični vzpon II. težavnostne stopnje).

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, 30 m vrvi in nekaj zank za varovanje.

Nadmorska višina: 2443 m

Višina izhodišča: 970 m

Višinska razlika: 1473 m

Izhodišče: Manjše parkirišče pri zaselku Culzei ob cesti Pesaris-Pian di Casa v Pesarinski dolini. WGS84: N 46,525, E 12,711916

Iz osrednje Slovenije se po gorenjski avtocesti peljemo proti Kranjski Gori in čez mejni prehod Rateče mimo Trbiža/Tarvisio do Tolmeča/Tolmezzo, kjer nadaljujemo levo po dolini Tilmenta do kraja Villa Santina. V Villi Santini zavijemo desno po dolini Canale di Gorto, kjer pri kraju Comeglians zavijemo levo v Val Pesarino in po njej nadaljujemo do izhodišča.

Iz jugozahodne Slovenije je hitrejša pot po italijanski avtocesti mimo Vidma/

Monte Creta Forata, 2462 m

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

Iz jugozahodne Slovenije je hitrejša pot po italijanski avtocesti mimo Vidma/ Udine v smeri proti Trbižu/Tarvisio. V kraju Carnia zavijemo z avtoceste levo na magistralno cesto za Tolmeč/ Tolmezzo.

Časi: Zaselek Culzei—odcep poti št. 321 1.15 h

Odcep poti št. 321—Forcella Creta Forata 2 h

Forcella Creta Forata—vrh 1.30 h

Sestop 4 h

Skupaj 8.45 h

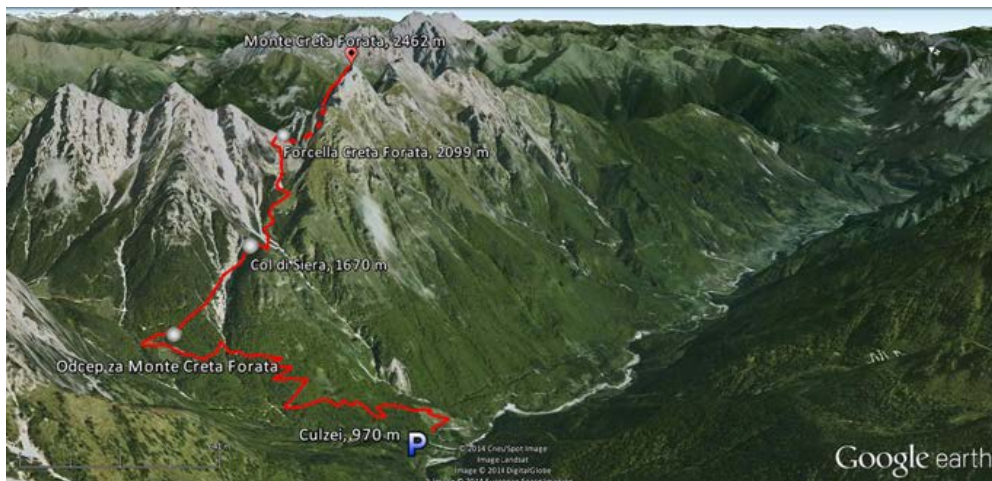
Sezona: Kopni letni časi.

Vodnika: Andrej in Urška Stritar:

Karnijska potepanja, vodnik po gorah. Kibuba 2006; Caterina Ferri et al.: *Alpi Carniche e Dolomiti Friulane, Itinerari alpinistici dell'Ottocento.* LEG, 2000.

Zemljevid: Sappada—San Stefano Forni Avoltri, Tabacco 01, 1 : 25.000.

Vzpon: S parkirišča se za smerokazom odpravimo po kolovozni poti, ki vodi najprej čez travnike, nato pa skozi gozd na prelaz Passo Siera, 1592 m. Pod prelazom nas

smerokaz usmeri desno na pot št. 321, ki vodi na sedlo Forcella Creta Forata, 2099 m. Pot je ozka in slabo uhojena. Preko prepadnih, z rušjem poraslih pobočij (jeklenice) nas privede do krušjive grape z uničeno potjo in potrganimi jeklenicami. Ob pomoči prosto visečih jeklenic dosežemo nadaljevanje poti,

ki se skozi gozd povzpne na travnato sedlo Col di Siera, 1670 m. Sledijo nekaj spusta po zaraščeni poti, ponovni vzpon in prečenje travnatega, od plazov razdejanega pobočja, kjer nam smer po uničeni poti kažejo možiči. Ko naposled dosežemo rob pobočja, postane pot končno lepša ter nas čez gorske trate in melišča

pripelje na sedlo Forcella Creta Forata. Sledi nekaj spusta nato pa zavijemo desno na pot št. 323. Sledi vzpon po melišču in nato levo na široko gruščnato gredo in polico, ki poteka čez severno steno. Polica nas udobno pripelje na greben, po katerem se desno povzpemo na vrh. **Sestop:** Sestopimo po poti vzpona.

Matija Turk

PLANINSKI VESTNIK | OKTOBER 2014

Monte Siera, 2443 m, zahodni pristop

Pesarinski Dolomiti,
Karnijske Alpe

Udine v smeri proti Trbižu/Tarvisio. V kraju Carnia zavijemo z avtoceste levo na magistralno cesto za Tolmeč/ Tolmezzo.

Časi: Zaselek Culzei—planina Casera Siera 1.30 h

Planina Casera Siera—vstopni žleb 45 min

Vstop—vrh 1.30 h

Sestop 3.15 h

Skupaj 7 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnika: Caterina Ferri et al.: *Alpi Carniche e Dolomiti Friulane, Itinerari alpinistici dell'Ottocento.* LEG, 2000; Paolo Salvini: *Dolomiti, le più belle cime del Cadore.* Edizioni Grafica Sanvitese, 2005.

Zemljevid: Sappada - S. Stefano Forni Avoltri, Tabacco 01, 1 : 25.000.

Vzpon: S parkirišča se za smerokazom odpravimo po kolovozni poti, ki vodi najprej čez travnike, nato pa skozi gozd na prelaz Passo Siera, 1592 m. Na vrhu prelaza stoji na pašnikih na desni stan planine Casera Siera, za

katerim poiščemo nadaljevanje poti. Strmo se vzpenjamo med rušjem do odcepa stezice na levi, ki nas privede do grape v zahodni steni, po kateri poteka nadaljnji vzpon. Po grapi plezamo do njenega konca (vmesno ključno mesto z oceno II+ je zavaravano z nekaj velikimi klini in vrvjo), kjer nas do vrha čaka še kratek greben.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona ali po jugovzhodnem pristopu. V slednjem primeru sestopimo z vrha proti vzhodu po strmem in zagruščnem pobočju. Nadaljujemo po žlebu, v nadaljevanju moramo biti pozorni na oznake, ki nas usmerijo levo na travnato sedelce. Dalje proti levi v žleb. Sledita dva ozka, strma kamina

(II, klin z vrvo zanko), ki predstavljata ključno mesto. Nadaljujemo po lažjem svetu po žlebu navzdol, kjer nas tik pred koncem pričaka še eno sitno mesto, izpostavljena prečka nad globoko zarezano razpoko. Po stezi čez melišče in rušje se vrnemo nazaj do planine Siera in po kolovozu do izhodišča.

Matija Turk

Na Storžiču je poleti veliko planincev. Foto: Andreja Tomšič

Najbolj obiskana, vendar ne najlažja pot na Storžič. Prijubljena je tudi zaradi Planinskega doma na Kališču, ki nam približno na polovici poti nudi počitek in okrepčilo.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Zgornji del poti od Kališča na Storžič je v mokrem ponekod nevaren za zdrs.

Oprema: Oprema za visokogorje, čelada.

Nadmorska višina: 2132 m

Višina izhodišča: 600 m

Višinska razlika: 1532 m

Izhodišče: Označeno parkirišče nad vasjo Mače. WGS84 N 46,3131, E 14,4187

Sem se pripeljemo tako, da gorenjsko avtocesto zapustimo na izvozu Kranj vzhod, gremo v smer Kranja, kjer na začetku mesta zavijemo desno proti Jezerskemu, nato pa v vasi Tupaliče zavijemo levo ter skozi Preddvor pridemo do vasi Mače.

Koča: Planinski dom na Kališču, 1534 m, telefon 041 614 586.

Časi: Mače–Planinski dom na Kališču 2.30 h

Storžič, 2132 m, po grebenu čez Psico

PLANINSKI VESTNIK | OKTOBER 2014

Do planine Velika Poljana je to večinoma senčen ogrevalni vzpon, nato pa prijetno poplezavanje, vendar z zanesljivim korakom in brez vrtoglavice, po grebenu čez Psico. Občasno so nam v pomoč tudi varovala. Turo

lahko z nezahtevnim sestopom čez planino Javornik naredimo tudi krožno.

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot.

Oprema: Oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, samovarovalni komplet.

Nadmorska višina: 2132 m

Višina izhodišča: 710 m

Višinska razlika: 1422 m

Izhodišče: Vas Povelje. WGS84: N 46,3296, E 14,3768

Gorenjsko avtocesto zapustimo na izvozu Kranj vzhod, kjer vozimo v smeri Kranja in na začetku mesta zavijemo proti Jezerskemu. V vasi Tupaliče zavijemo levo v Preddvor in naprej v Bašelj. Nadaljujemo po glavni cesti do križišča (desno odcep za Babni Vrt), nato naravnost in čez nekaj deset metrov pridemo na naslednje križišče, kjer zavijemo desno v Povelje. Na koncu vasi je manjše parkirišče pri križišču dveh cest. Z Gorenjske se sem pripeljemo tako, da zapustimo avtocesto na izvozu Kranj zahod ter se usmerimo proti Golniku. V Tenetišah zavijemo desno proti Trsteniku in od tam naprej proti Bašlju. Kmalu se levo odcepi cesta v Povelje.

Koča: Zavetišče Velika Poljana, 1383 m, telefon 04 25 77 370.

Časi: Povelje–Velika Poljana 2 h
Velika Poljana–Storžič 2.30 h
Storžič–planina Javornik–Povelje 3–3.30 h

Skupaj 7.30–8 h

Sezona: Kopni letni časi.

Greben, po katerem poteka zavarovana pot čez neizravit vrh Psica. Foto: Andreja Tomšič

Planinski dom na Kališču—Storžič
1.45 h
Sestop 3.30 h
Skupaj 7–8 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: *Kamniško-Savinjske Alpe*. PZS, 2004.

Zemljevida: Storžič in Košuta, PZS, 1 : 25.000; Karavanke – osrednji del, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo nazaj do ceste, po kateri nadaljujemo slabe pol ure, nato zavijemo levo (oznake Kališče). Pot se po prečenju potoka strmo vzpne. Markacije nas po kolovozih, gozdnih vlakah in poteh vodijo zložno navzgor skozi gozd. Višje se začnemo v ključih strmo vzpenjati sprva skozi gozd, ki postaja vedno redkejši, in kmalu pridemo na planino Kališče, kjer se nam z leve priključi pot iz Bašlja in Laškega. Desno po poti v 15 minutah dosežemo Planinski dom na Kališču, 1534 m.

Nadaljujemo po širokem grebenu proti Bašeljskemu vrhu, 1744 m, in nato pred njim zavijemo levo na Bašeljski preval, 1630 m. Tam nas smerokaz usmeri v strmo pobočje vršnega dela Storžiča. Pot vodi med ruševjem in skalovjem na začetku bolj po severni strani, nato nas po 30 minutah pripelje

na greben. Kasneje se usmerimo na južno stran. Tu je, predvsem v mokrem, potrebna posebna pazljivost, saj je ta del nevaren za zdrs. Višje strmina popusti, pot pa se nadaljuje po grebenu do vrha.

Sestop: Sestopimo po isti poti ali pa gremo na planini Kališče desno

na označeno, strmo gozdno pot proti Laškemu in mimo partizanske bolnišnice Košuta. Iz Laškega imamo skozi Bašelj do izhodišča v Mačah še približno 3 kilometre hoje po cesti.

Andreja Tomšič

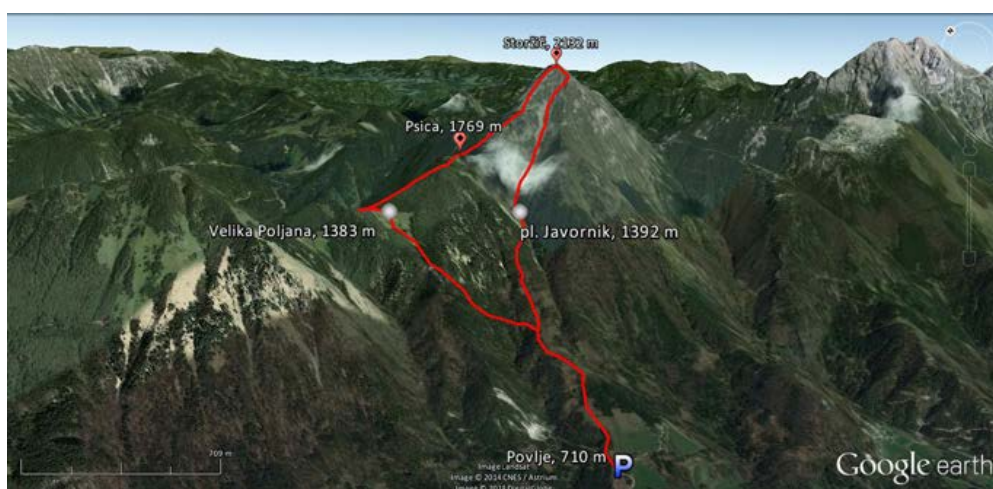
Storžič, 2132 m, po grebenu čez Psico

Vodnik: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: *Kamniško-Savinjske Alpe*. PZS, 2004.

Zemljevida: Storžič in Košuta, PZS, 1 : 25.000; Karavanke – osrednji del, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča se usmerimo na pešpot med obema cestama, ki se začne zmerno do strmo vzpenjati skozi gozd po jugozahodnih pobočjih Storžiča. Po 45 minutah hoje nas pripelje na uravnavo, kjer na razpotju zavijemo na levo pot v grapo (desno planina Javornik, 1392 m). Nad grapo se strmo vzpenjamo v ključih (vmes razpotje, levo pot v Zalog). Kmalu dosežemo travnike Velike Poljane. Nadaljujemo proti Mali Poljani, na robu planine, tik preden se pot začne spuščati, pa v križišču zavijemo ostro desno na označeno pot, ki vodi proti Psici, 1769 m. Pot se naprej strmo vzpenja, nato zavije rahlo desno, kjer strmina nekoliko popusti. Na razpotju zavijemo levo (desno lažja pot na Storžič). Pot poteka sprva v ruševju, nato gre

ponovno v gozd in se začne strmo vzpenjati. Nadaljuje se po travnatem pobočju do razglednega grebena, ki je vedno bolj izpostavljen, kmalu pa dosežemo tudi neizržit vrh Psica. Sledita rahel spust in nadaljevanje po grebenu, kjer se vzpenjamo in spuščamo, v pomoč nam je tudi nekaj varoval. Z leve se nam priključi pot skozi Žrelo. Nadaljujemo po grebenu in

v zadnjem delu se ob pomoči varoval še nekajkrat strmo povzpemo. Malo pod vrhom se nam z desne priključi pot od planine Javornik. Po krajšem vzponu po vršnem pobočju Storžiča v nekaj minutah dosežemo vrh.

Sestop: Nekaj minut sestopamo po poti vzpona, potem zavijemo levo na označeno pot proti planini Javornik. Do planine sestopamo najprej po

strmih travnatih pobočjih jugozahodne grape Storžiča med jugozahodnim grebenom na levi in grebenom Psice na desni. Nato se grapa zoži, mi gremo rahlo levo do planine Javornik. Tam zavijemo na razpotju desno navzdol, gremo nekaj metrov po grapi, nato pa po strmi gozdni poti do izhodišča.

Andreja Tomšič

Storžič, 2132 m, skozi Žrelo

Kamniško-Savinjske Alpe

Edina označena pot čez severno steno Storžiča je gotovo želja vsakega gornika, ki obvlada jeho

po zelo zahtevnih označenih poteh. Pot zahteva stalno pozornost, tako pri vzponu kot pri sestopu, nagradi

pa nas s praviimi plezalskimi užitki. V grapah lahko ostane sneg tudi še v začetku poletja, zato se pred vzponom

pozanimajmo o razmerah na poti. Običajen sestop je po poti čez Škarjev rob.

Po poti skozi Žrelo Foto: Oton Naglost

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot. Pot po grapi je v mokrem nevarna za zdrs.

Oprema: Oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, samovarovalni komplet.

Nadmorska višina: 2132 m

Višina izhodišča: 1123 m

Višinska razlika: 1009 m

Izhodišče: Dom pod Storžičem.

WGS84: N 46,3586, E 14,3906

Gorenjsko avtocesto zapustimo na izvozu Ljubelj, nato pred bencinsko črpalko zavijemo desno v Tržič. Na koncu Tržiča se usmerimo desno proti Lomu pod Storžičem ter peljemo skozi Lom in Grahovše (do tu je asfalt) do parkirnega prostora v bližini doma. Do doma gremo lahko tudi po markirani poti od zgornjega dela Lomske doline, ki vodi večinoma čez senožeti.

Koča: Dom pod Storžičem, 1123 m, telefon 051 871 642.

Časi: Dom pod Storžičem—čez Žrelo—Storžič 3 h

Storžič, 2132 m, po jugozahodnem grebenu

Kamniško-Savinjske Alpe

Eden najlepših pristopov, kjer nam več kot polovico poti kot na dlani ležijo kraji in vrhovi na južni strani Storžiča.

Pogosto je čas vzpona daljši, kot je predvideno, saj se na grebenu vedno znova ustavljamo in uživamo v

razgledih. Vzpon po tej poti je priločljiv predvsem pozno spomladi, ko skopni sneg, in jeseni, saj je v poletnih

mesecih vzpon precej naporen zaradi vročine.

Vzpon po travnatem jugozahodnem grebenu na Storžič Foto: Andreja Tomšič

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot. Pot je v spodnjem, označenem delu nezahtevna, zgornji neoznačeni del pa je zahteven in predvsem v mokrem je na strmih travah nevarnost zdrsa.

Oprema: Oprema za visokogorje, čelada.

Nadmorska višina: 2132 m

Višina izhodišča: 815 m

Višinska razlika: 1317 m

Izhodišče: Zaselek Laško. WGS84: N 46,3298, E 14,3988

Gorenjsko avtocesto zapustimo na izvozu Kranja vzhod, kjer gremo v smeri Kranja in na začetku mesta zavijemo proti Jezerskemu. V vasi Tupaliče gremo levo v Predvdor in naprej v Bašelj, kjer zavijemo desno do vasice Laško. Po slabši makadamski cesti nadaljujemo še dober kilometer in pol do manjšega parkirišča (levo odcep kolovoza proti sv. Lovrencu), nekoliko naprej pa se začne naša markirana pot.

Storžič–Škarjev rob—Dom pod Storžičem 2.30 h
Skupaj 5.30 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: *Kamniško-Savinjske Alpe*. PZS, 2004.

Zemljevida: Storžič in Košuta, PZS, 1 : 25.000; Karavanke – osrednji del, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo v smeri Storžiča skozi žrelo in čez Škarjev rob. Najprej hodimo vzporedno s cesto, nato na koncu planine Jesenje zavijemo levo, po nekaj minutah na razcepu poti pa strmo desno (naravnost pot čez Škarjev rob). Pot poteka naprej skozi gozd, nato po meliščih do grape Žrelo, kjer se začne zahtevnejši del.

Na začetku se vzpenjamo po desni strani grape, pot je strma. V pomoč nam je nekaj varoval. Višje zavijemo levo, nato pa se vrnemo v grapo, po kateri se nato povzpemo do vrha Žrela. Na koncu grape je stena, ki

jo preplezamo s pomočjo varoval. Z desne se nam priključi pot čez Psico, 1769 m, mi pa nadaljujemo levo po občasno precej ozkem in izpostavljenem grebenu. Proti vrhu se nam z desne priključi pot s planine Javornik, 1392 m. Po nekaj minutah krajšega vzpona po vršnem pobočju pridemo na vrh Storžiča.

Sestop: Z vrha se usmerimo severozahodno po strmem vršnem pobočju v smeri Škarjevega roba. Po nekaj minutah hoje pot zavije rahlo levo in navzdol v strmo grapo, kjer nam je v pomoč tudi nekaj varoval. Ko prečimo grapo, pridemo do melišča, po robu katerega strmo sestopimo do ruševja in po njem do grebena

Škarjev rob. Pot se zložno spušča po grebenu in ob njem in na razpotju (naravnost Javorniški preval, 1465 m) zavije levo v gozd. V ključih ji sledimo do planine Jesenje in naprej do Doma pod Storžičem oziroma parkirišča.

Andreja Tomšič

Storžič, 2132 m, po jugozahodnem grebenu

Koča: Planinski dom na Kališču, 1534 m, telefon 041 614 586.

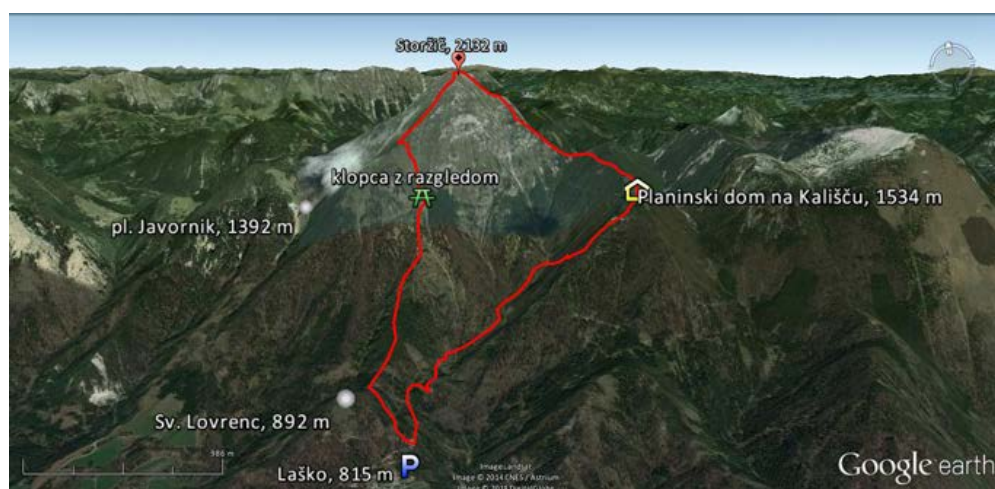
Časi: Laško–Storžič 3.30 h
Storžič–Laško 3 h
Skupaj 6.30 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: *Kamniško-Savinjske Alpe*. PZS, 2004.

Zemljevida: Storžič in Košuta, PZS, 1 : 25.000; Karavanke – osrednji del, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Na začetku parkirišča opazimo markirano pot proti Lovrencu nad Bašljem, 892 m, (naravnost Kališče), kjer začnemo z vzponom. Kmalu na odcepu zavijemo desno na sedlo med Lovrencem in masivom Storžiča (levo cerkev sv. Lovrenca). S sedla vodi označena pot severno strmo navzgor po gozdu, nato po travnatem grebenu do vezne poti Kališče–planina Javornik, ki jo prečimo. Na tem delu nas pričaka klopca z lepim razgledom. Levo

od klopce najdemo slabo opazno stezo, ki pelje v pobočje in je višje dobro sledljiva. Po njej se vzpemo strmo rahlo desno navzgor okrog roba široke doline in po travnatem grebenu, ki omejuje široko dolino na zahodu. Skozi zaplate nizkega smrečja in ruševja se vzpenjamo proti

severozahodu do uravnave na jugozahodnem grebenu. Pot sledi temu grebenu, nato pa se ponovno usmeri na travnata južna pobočja, da se izogne težko prehodnemu ruševju. Nad njim nadaljujemo čez nekaj nizkih skalnih skokov. Ko pridemo spet na greben, se pot priključi označeni

poti s planine Javornik, 1392 m, ki ji sledimo še nekaj minut do vrha. **Sestop:** Sestopamo po označeni poti mimo Planinskega doma na Kališču, 1534 m, do planine Kališče. Tam zavijemo desno in se po poti skozi strm gozd, mimo partizanske bolnice Košuta, vrnemo nazaj v Laško.

Andreja Tomšič

Digitalizacija naših planinskih poti

Pogovor z Andrejem Stritarjem

Marjan Žiberna

Andreja Stritarja¹ tistim, ki niso ravno novopečeni bralci *Planinskega vestnika*, ni treba prav podrobno predstavljati. V uredništvu je bil kot namestnik glavnega urednik dejaven dobrih 11 let; s tega mesta se je poslovil jeseni leta 2012. Sicer pa je njegovo življenje s hribi povezano že več kot štiri desetletja. Sprva je bil dejaven kot alpinist, nato pa je ostal zaprisežen raziskovalec malo znanih brezpotij, a mu niso tuje tudi ustaljene poti. Je avtor in soavtor več priljubljenih planinskih vodnikov. Z doktorjem strojništva, zaposlenem na mestu direktorja slovenske Uprave za jedrsko varnost, ki z videzom in energijo ne kaže svojih 61 let, sva se v pogovoru omejila na digitalizacijo. Leta 2012 je bil namreč pod njegovim vodstvom uspešno zaključen desetletni projekt digitalizacije vseh *Planinskih vestnikov* od začetka izhajanja leta 1895, zdaj pa pri PZS vodi projekt digitalizacije katastra slovenskih planinskih poti; teh je skupno okoli 10.000 kilometrov. V mislih pa ima še nekaj drugih tovrstnih izzivov.

Ko je bila zaključena digitalizacija *Planinskega vestnika*, ste v intervjuju povedali, da vas je 'navdihnili' *National Geographic*, ki je že pred dvajsetimi leti ponudil bralcem na zgoščenkah skenirane vsebine vseh arhivskih izvodov revije. Od kod pa je prišla pobuda za digitalizacijo planinskih poti? Planinske zadeve me še vedno vznemirjajo in ko sem končal z delom v uredništvu *Vestnika*, sem postal član odbora za zemljevide pri PZS. Vanj sem prišel ravno v trenutku, ko so razpravljali o tem, kdo bi lahko skrbel za kataster planinskih poti. Tam sem prvič slišal, kaj to sploh je, in zazdelo se mi je strašno zanimivo. Ugotovil sem, da so v njem združeni vsaj štirje moji hobiji – obiskovanje hribov,

Andrej Stritar Foto: Urška Stritar

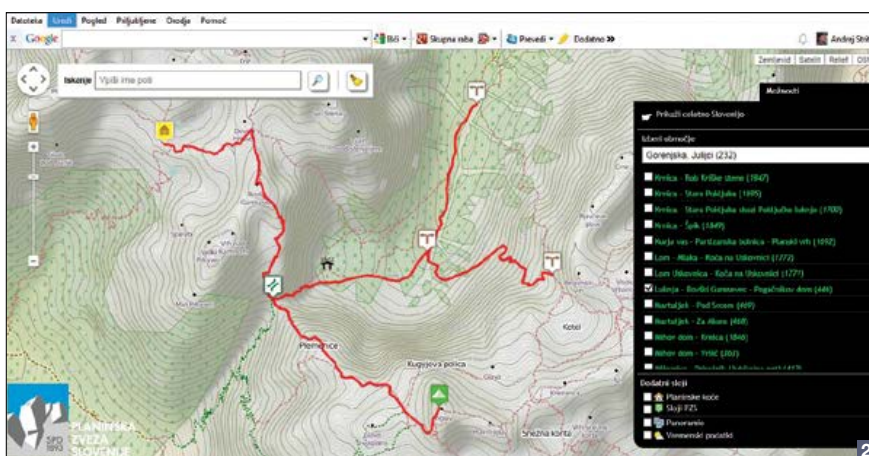
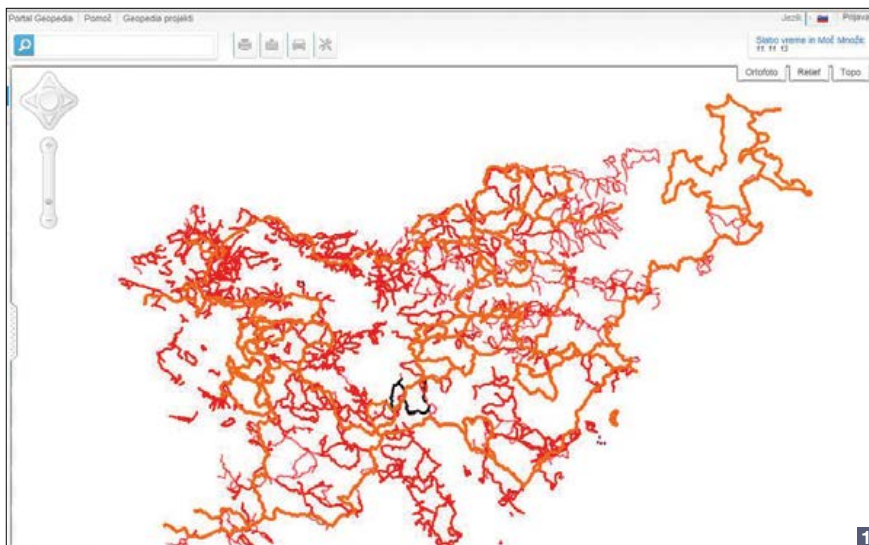
zemljevidi, baze podatkov in vodenje projektov. Povedati moram, da gre za projekt, ki ima že dolg rep. Že vsaj pred dobrim desetletjem je nekaj navdušencev menilo, da bi z napravami GPS posneli sledi vseh planinskih poti pri nas, jih dali na kup in napravili spodoben kataster planinskih poti. To je nastajalo na bolj ali manj posrečen način. K projektu je prispevalo tako rekoč stotine prostovoljcev, večinoma markacistov. Ko sem pred kakšnim poldrugim letom prišel zraven, je bilo delo razdeljeno med 15 področnih urednikov po Sloveniji. Nihče ni točno vedel, katere poti so bile že posnete, niti katera je zadnja verzija posnetkov. Videl sem, kje so šibkosti in kaj bi bilo treba narediti. Predlagal sem drugačen način dela, ki so ga sprejeli. Vse obstoječe podatke smo združili in našli platformo – to je Geopedia (spletni zemljevid Slovenije www.geopedia.si, op. p.), kjer so nas z veseljem vzeli zraven.

Rezultat digitalizacije *Planinskega vestnika* so na spletu enostavno dostopne vsebine vseh števil, ki se

sprotno dopolnjujejo. Kakšen pa je cilj digitalizacije katastra planinskih poti? Končni cilj je pripraviti lep spletni pregled poti, ki bo na voljo komurkoli. Planinska društva v vseh velikih hribovskih državah, Švici, Avstriji in Nemčiji, v manjši meri tudi v Italiji, imajo na svojih spletnih straneh napravljen prikaz planinskih poti. To je bil naš svetel zgled, ki ga nadgrajujemo še z nekaterimi svojimi idejami. Zdaj se mučimo s čiščenjem podatkov, da bi napravili za širše množice prijazen digitalni prikaz poti, ki bo prišel prav tudi markacistom.

Ali to pomeni, da si bo nekdo, ki želi opraviti planinsko turo, s spletne strani, kjer bo ta kataster naložen, prenesel sled za zeleno pot na svoj GPS oziroma mobilni telefon? Dolgoročno vsekakor. Za obiskovalca gora bo imel kataster sprva uporabno vrednost predvsem med pripravo na turo. Ko bo izbiral cilj, bo potreboval kar najboljše podatke, kako do njega priti. Tako si bo lahko doma napravil traso poti in opise posameznih odsekov ter si jih natisnil. Na spletnih straneh bodo na voljo opisi odsekov in prikazi poti samih, npr. v Google Earth, Google Maps ali na

¹ Vodja katastra planinskih poti

Geopediji. Ponekod v tujini so take rešitve že na voljo. V nadaljevanju projekta bomo obiskovalcem gora ponudili programsko opremo za pametne mobilne telefone, podobno tisti, ki jo uporabljajo navigacijske naprave v avtomobilih. Tako si bo lahko denimo človek izbral za cilj Storžič iz Mač in telefon ga bo vodil do cilja.

Kaj pa kvaliteta GPS-signala? Bo v hribih, kjer je konfiguracija terena zahtevnejša, vselej ustrezna?

Z izjemo sotesk je kvaliteta signala dobra ali zelo dobra. Sotesk pa konec koncev pri nas ni prav veliko.

Katere so glavne težave, s katerimi se srečujete pri delu?

Koordinacija med ljudmi, to je najbolj zahtevno! Tehnična plat je resda izziv, ampak manjši kot koordinacija. Imamo precej ljudi, ki zagnano delajo, težava pa je naše medsebojno komuniciranje in usklajevanje. Nekdo nekaj napravi, a ima vse pri sebi, ne da bi drugim povedal za to. Nekdo se trudi, da napravi neko stvar, potem pa izve, da je to pred njim naredil že nekdo drug ...

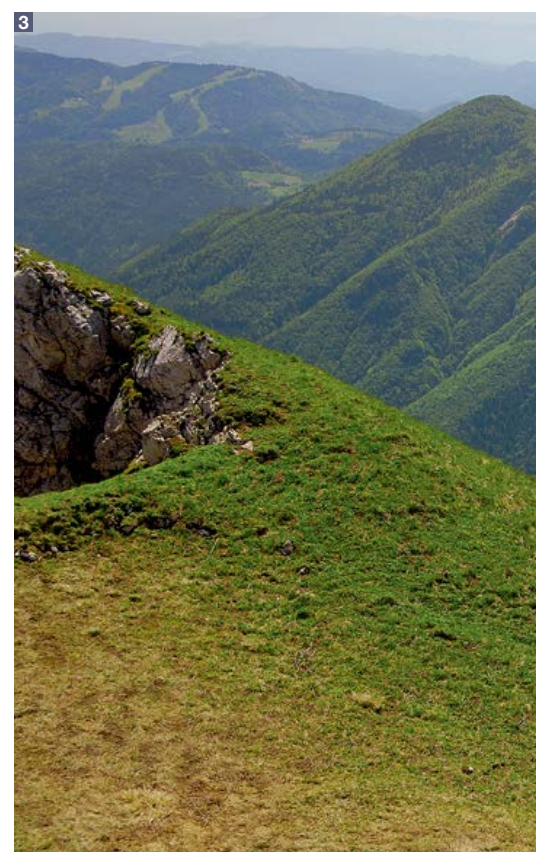
Delo torej poteka na terenu z odčitavanjem sledi poti z napravami GPS. Kako pa vam koristijo Geopedia, Google Earth in druge spletne oz. računalniške aplikacije?

V prvi fazi je šlo za razdelitev Slovenije na 15 teritorijev, vsak je imel, kot rečeno, svojega urednika. Najprej so risali črte – potek poti po digitaliziranih zemljevidih – nato pa je pred leti komisija za planinske poti kupila ročne naprave GPS. Večina poti je zdaj posnetih na ta način. Sicer se pa da poti marsikje zelo dobro narisati s pomočjo ortofoto posnetkov. Vsa Slovenija je poslikana iz zraka, posnetki so prosto dostopni na Geopediji. Na posnetkih se marsikje zelo dobro vidi potek neke steze in tam je treba le preprosto vrisati črto. Osnova je torej GPS sled, narejena na terenu, ki se nato še uskladi z ortofoto posnetki. GPS namreč ni povsod čisto natančen, lahko ga "odnese" in v takih primerih so ortofoto posnetki zelo dobrodošli.

Digitalizacijo Planinskega vestnika ste prostovoljno izvajali člani PZS ob le majhnih stroških, ki ste jih krili s

sredstvi, pridobljenimi na javnih razpisih. Kako pa je v primeru katastra poti? Kdo izvaja digitalizacijo in kakšni so stroški? V zvezi z *Vestnikom* naj povem, da je bil najprej potreben relativno skromen znesek za osnovno programsko opremo po naših željah. Potem smo angažirali kakšnih 15 ljudi, ki so listali po starih *Vestnikih* in vnašali naslove vseh člankov. Ko smo zbrali nekaj denarja, nekaj tisoč evrov, smo naročili skeniranje starejših letnikov, ki so bili vezani v knjige. Jaz osebno pa sem poskeniral vse od leta 1951 do leta 1991. Vestniki iz tega obdobja se dobijo v antikvariatih in drugje, eden od naročnikov nam je dal na razpolago tudi bogat arhiv svojega očeta. Te sem lahko razrezal, zato je bilo skeniranje razmeroma enostavno, saj je bilo že dovolj ta kup razrezanih papirjev dati v sodoben stroj, ki je celotno številko poskeniral naenkrat. Način dela pri digitalizaciji katastra pravzaprav še bolj temelji na prostovoljstvu. PZS je prostovoljna organizacija, poti in infrastruktura se vzdržujejo in markirajo prostovoljno in

- 1 Mreža markiranih poti, ki jo gradimo v Geopediji.
- 2 Primer prikaza za uporabnike (v razvoju)
- 3 Porezen s Črne prsti
Foto: Oton Naglost
- 4 Foto: Miran Hladnik

prav je, da na tak način sami naredimo tudi kataster. Stroškov za zdaj s tem ni skoraj nobenih. Geopedia nam je dala svojo platformo na uporabo zastonj, pod pogojem, da lahko, ko bomo mi objavili kataster poti, tudi oni te poti objavijo kot del vsebin Geopedije. Vsi drugi, vključno s področnimi uredniki, delamo brezplačno, povrnejo nam le manjše materialne stroške. Šele v zadnjih mesecih imamo na PZS sodelavko, ki dnevno skrbi za kataster. Bo pa kataster morebitnim drugim komercialnim uporabnikom na voljo pod določenimi pogoji. V zadnjih mesecih smo imeli nekaj takih primerov. Tudi zadnje karte, ki jih izdaja PZS, so že narejene na osnovi podatkov iz tega katastra. Za njihovo izdelavo je kartograf uporabil to podlago.

Kdaj bo digitalizacija poti predvidoma zaključena?

Za zdaj so digitalizirane vse pohodne poti v Sloveniji, ampak v smislu odsekov – to je pot od izhodišča od prvega razcepa, pa od tam do naslednjega odcepa ... Ampak tak popis poti za običajnega uporabnika ni uporaben. Odseke je treba združiti v smiselne zaključene poti. Take združitve, "gradnje", se počasi zaključujejo, do zdaj so opravljene v okoli 95 odstotkih primerov. Zdaj bomo šli počasi v objavo, to bo pomembna faza. Sledilo bo številčenje

poti. Ideja je namreč, da bi nekoč prešli na številčenje poti, tako kot imajo to urejeno Italijani in Avstrijci. V zvezi s tem obstaja precej pomislekov in težav. Pred kratkim smo razvijali spletno stran za prikaz poti, pri čemer se je pojavil problem, na katerega prej sploh nismo pomislili – v kakšnem vrstnem redu izpisati obstoječi seznam poti? V kakšnem vrstnem redu na primer izpisati poti v predelu Zahodnih Karavank med tromejo in Jezerskim? Te stvari bomo morali na tak ali drugačen način rešiti. Kdaj bo vse končano? Nikoli, kajti vedno bo treba podatke dopolnjevati s spremembami na terenu! Pomemben mejnik pa bo, ko bomo imeli "zgrajene" vse poti in bomo lahko rekli: "PZS ima vse svoje poti javno objavljene na svoji spletni strani!" Lani sem načrtoval, da bi to lahko dosegli že letošnjega januarja. A se je zataknilo, stvari gredo počasneje, kot si želim. Računam, da bomo med letošnjim letom postopoma vnesli in dali v uporabo večino poti.

Bo baza planinskih poti povezana še s kakšnimi drugimi, z njimi smiselno povezanimi spletnimi vsebinami?

Seveda, to je edino smiselno ob vseh današnjih tehnologijah! Če se kdo želi odpraviti na primer na Stol, se mu bo pri ogledu zemljevida oziroma zelene poti na zaslonu ponudilo še vse, kar je

tako ali drugače povezano s tem ciljem in so podatki na razpolago pri naših planinskih društvih. Recimo dostop do že obstoječe baze s podatki o kočah ob tej poti, podatki o aktualnih izletih za ta cilj, o vremenu, morebitnih poškodbah ali zaporah poti pa tudi dostop do vsega, kar je o tem cilju bilo kdaj napisanega v *Planinskem vestniku*. Z enostavnim klikom boš lahko izbral članek v eni od števil revije od leta 1895 naprej in si ga ogledal na zaslonu.

Pred časom ste omenili, da bi bilo dobro digitalizirati in brezplačno ponuditi na spletu tudi vse stare zemljevide in knjige, ki jih je izdala založba PZS in niso več v komercialni prodaji.

Res sem to predlagal, a ko sem prevzel kataster, sem dal te stvari na stran. To je izziv za Odbor za založništvo in informatiko oz. za Planinsko založbo. Naj povem, da sem predlagal tudi, da se celotna spletna stran PZS precej spremeni. Temeljni predstavitve naj bi bili po mojem mnenju kataster poti, informacije o kočah, ki so na spletnih straneh že zdaj, in informacije o društvenih izletih. Predvsem pa je treba te vsebine med seboj temeljito in smiselno preplesti, jih povezati. Celotna stran PZS bi morala biti nekakšen portal z navodili za pomoč pri obisku gora. Vesel sem, da moje ideje z velikim razumevanjem poslušata predsednik Rotovnik in jih tudi pomaga spravljati v življenje.

In še vprašanje za konec: ali imate v pripravi ali načrtu še kakšen klasičen, tiskan vodnik?

Ne, niti ne. Veliko sem jih že napisal in imam že s pripravami ponatisov obstoječih precej dela. Pa po toliko letih je čas, da pobudo prevzamejo mlajši z novimi idejami in novo zagnanostjo. ◻

Zmanjšane zaloge in novi pristopi

Pogovor s Slavico Tovšak

Marjan Bradeško

Slavica Tovšak je vodja Odbora za založništvo in informiranje (OZI) pri Planinski založbi Slovenije (PZS). Ker odbor skrbi za Planinsko založbo in *Planinski vestnik* (PV), poleg še drugih področij, smo Slavici Tovšak postavili nekaj vprašanj o prihodnosti založniške in izdajateljske dejavnosti, kar gotovo zanima tudi naše bralce.

Odbor, ki pokriva področje založništva, kartografije, *Planinskega vestnika* in informiranja na splošno zdaj pri PZS deluje že tretje leto. Na katerem področju ste dosegli najvidnejši napredek?

Odbor za založništvo in informiranje je bil ustanovljen na osnovi statuta PZS. Kar nekaj časa je bilo treba, da se je organizacijsko in kadrovsko konsolidiral. Posamezni odbori so se izkazali kot nepraktični, neučinkovito je postalo medsebojno komuniciranje, rezultati niso bili zadovoljivi. Zato smo v novem mandatnem obdobju imenovali samo urednike, ki pripravljajo predloge in usmeritve, o katerih potem odloči OZI, ki ga zato kadrovsko krepimo. Tako bomo lažje kos zahtevnim odločitvam, ki jih sprejemamo. Uspelo nam je zmanjšati velikanske zaloge izdanih edicij iz preteklih let, s pomočjo urednice PZ Mojce Stritar Kučuk smo zastavili privlačen in raznolik kratkoročni in dolgoročni program, ki zajema izdajo različnih, tudi plezalnih vodnikov, se dotaknili zanimivega *Planinskega zabavnika* za najmlajšo populacijo, ki bo sopotnik že ustaljenim uspešnim programom *Mladi planinec* in *Ciciban planinec*, razmišljali o družinskem planinarjenju, planinskih popotovanjih od koč do koč, o tem, da gremo v hribe z vlakom, o počitnicah v gorah doma in v tujini (mini vodnički, ki zavzamejo malo prostora v nahrbtniku in so cenovno ugodni) ter zastavili temelje in programske vizije

Foto: Arhiv PV

de la na področju kartografije, ki jo pokriva urednik Andrej Stritar. Vsaka edicija seveda zahteva veliko truda, dela, dogovarjanja, pripravo finančne konstrukcije z vseh vidikov, razpisno dokumentacijo, jezikovno in oblikovno obdelavo in še bi se kaj našlo. Posebno pozornost namenjamo popularizaciji edicij PZS, za kar se zahvaljujemo tudi PV.

Slovenci smo planinski narod in trg za planinsko knjigo gotovo obstaja. Pri PZS ste sicer izdali nekaj lepih knjig, toda imam občutek, da bi ljudje ob primerni predstavitvi kupili še več tovrstne literature.

Tržišče je iz dneva v dan zahtevnejše. Vsak dan je pri izdajanju planinskih vodnikov in zemljevidov za najbolj obiskane predele naših gora večja konkurenca, zato morajo biti edicije in zemljevidi, ki jih izdaja PZS, prepoznavni in drugačni od izdaj ostalih založb. V zadnjih dveh letih smo naše edicije začeli prodajati na 40 novih prodajnih mestih. Prisotni smo v večini športnih trgovin in tudi v LTO in TIC-ih. Opažamo, da se vsako leto povečuje prodaja v spletni trgovini. Bolj bi morali izkoristiti kupni potencial naši

članov, zato intenzivno razmišljamo o planinskih društvih in meddruštvenih odborih, ki bi jih prav tako morali vključiti v sistem prodaje naših edicij. Tudi planinske koč so doslej premalo izkoriščeni potenciali. Upravljalci planinskih koč še vedno gledajo na edicije in zemljevide kot na dodatno delo, ne vidijo pa v tem priložnosti za zaslužek in dopolnitev svoje ponudbe. Upravičeno bi pričakovali, da bodo na primer PD, katerih koč so predstavljene v vodniku *Razširjena slovenska planinska pot* (RSPP), med prvimi naročniki v prednaročilu.

Veliko smo že slišali o celostni grafični podobi (CGP) in prenovi videza planinskih izdaj. Kako daleč ste s tem in v katero smer razmišljate?

S celostno grafično podobo se ukvarjamo že nekaj časa. Gre za zelo zahteven projekt, saj mora CGP pokriti vse edicije in seveda tudi zemljevide, hkrati pa mora ohraniti našo planinsko prepoznavnost. Idejo razvijamo postopno, najprej za področje vodnikov. Vodnik RSPP, ki bo v oktobru na naših policah, bo že oblikovan po smernicah nove CGP.

Kako si predstavljate navezo sodobnih sredstev (splet, e-knjiga, e-kartografija [GAEA+]) in klasičnega tiska?

Obdobje samo klasičnega tiska je minilo. V osnovi še ostaja, mimo tega ne moremo, vendar so nam vse bližje tudi druge oblike. Eno izmed prioritet predstavlja postopno vključevanje knjig in edicij iz lastnega založniškega programa v sistem prodaje e-edicij. Uvod v *Julijske Alpe* bo npr. že predstavljen v e-obliki, za nekatere vodnike smo se prav tako odločili, da bodo izšli samo v e-obliki ali v kombinaciji s klasično verzijo izdaje. Težimo k vzpostavitvi enotne aplikacije za uporabo na računalnikih in pametnih telefonih s čim

obiskovalce, ki jih je v naših gorah čedalje več. Napori OZI bodo zato v prihodnje usmerjeni ravno v to, da aktiviramo planinska društva in med-društvene odbore.

In še zadnje vprašanje. Imate izkušnje z našo revijo, saj ste bili tudi v uredniškem odboru. Kako vidite prihodnost revije v sklopu vseh dejavnosti, ki jih odbor pokriva?

Dobro poznam delo in dinamični utrip uredniškega odbora PV. Tam se kujejo odločitve o nepozabnih fotografijah in vsebinski zasnovi vsake številke. OZI je pravkar sprejel Smernice Planinske zveze Slovenije na področju planinskih medijev in sodelovanja z javnostmi, na osnovi katerih bo uredništvo PV pripravilo Programsko zasnovo za naslednje mandatno obdobje. V jesenskem času bodo potekale široke razprave o članarini za leto 2015, kjer bo treba argumentirano doreči vrste članarin. Vsekakor je naša obveza, da *Vestnik*, najstarejšo slovensko revijo, ki bo kmalu praznoval visoki jubilej (120-letnico, op. ur.), ohranimo in številno naročnikov še povečamo. Ocenjujem,

da bi bilo prav, da ga dobivajo vsi planinski kadri, vsa PD, širšo pot pa mora najti tudi med družine. Če govorim v imenu mnogih PD in posameznikov, ki se obračajo na nas, upoštevam načela in široko razvejano delo planinske organizacije ter vsebine PV v minulih letih, menim, da bi kazalo nameniti planinski organizaciji in njeni dejavnosti več strani. To je pomembno tudi zato, ker so Obvestila odslej namenjena le zakonodajnim in uradnim objavam ter svetovalnim člankom, na primer priročnik za delo z društvi. Od časa do časa bi lahko vsebino popestril tudi kakšen znanstveni članek, prirejen za širše bralno okolje. Mnoge zapise, ki niso bili objavljeni, so dala tudi PD, komisije in posamezniki. Mislim, da bi si avtorji, katerih članki niso uvrščeni v vsebinsko zasnovo PV, želeli prijazno obvestilo o usodi njihovih predlogov. Dejstvo pa je, da moramo biti kot bralci PV, ki je v prvi vrsti vendarle revija PZS, zadovoljni vsi: naključni bralci, redni naročniki, člani uredniškega odbora PV, komisije in odbori PZS, meddruštveni odbori in seveda tudi planinska društva oziroma njihovi člani. ○

večjim obsegom vključenih planinskih vsebin. Drugo pomembno področje je kartografija, kjer se odpira veliko možnosti.

PZS je s svojimi povezavami (obilno planinskih društev, meddruštveni odbori) postavljena tako, da bi z močno založbo dosegla izjemen krog bralcev. Razmišljate o tej mreži?

Ta mreža je eden izmed temeljev, ki mu je, vključno z učbeniki in izobraževalno literaturo, namenjen ves spekter izdaj naše založbe. Z raznoliko in zanimivo vsebino ter oblikovno prijaznostjo želimo pritegniti tudi tiste, ki se še odločajo za planinstvo, in seveda tuje

Mutant

Vse smeri. Vse sezone.

Nov nahrbtnik za alpiniste in plezalce.

Mutant 28

Mutant 38

Najvišji vrhovi evropskih držav

Od Vatikanskega griča do Elbrusa

Jože Drab

Tako kot vzpon na Triglav pri nas so tudi v mnogih drugih državah popularni vzponi na njihove najvišje vrhove, na primer na Mont Blanc v Franciji ali na Grossglockner v Avstriji. Po drugi strani pa številni domačini ne vedo, kako se njihov najvišji vrh imenuje in kje sploh je. Mnogi turisti se pri obisku tujih držav povzpnejo tudi na katero od njihovih gora. Tako se poleg podobne akcije "Seven Summits", ki obsega vzpon na vseh sedem najvišjih vrhov celin, vedno več ljudi odloča obiskati vse najvišje vrhove evropskih držav. Pravzaprav ne gre povsod za vrhove, temveč za najvišje točke, saj je meja ponekod ubirala svoja čudna pota.

Najvišji vrhovi evropskih držav ("Europe Countries' High Points") je projekt, ki zahteva precej časa in kar nekaj gorniških izkušenj. V soboto, 23. avgusta 2014, sva ta projekt z vzponom na švicarski Dufourspitze verjetno kot prva Slovenca zaključila popotnika in planinska vodnika Andreja Tomšič in Jože Drab.

Sedem let za vse vrhove

Za akcijo sva se odločila leta 2007, ko sva stala na vrhu Galdhøpigga na Norveškem. Le nekaj dni prej, ko sva bila tudi na Kebnekaiseju na Švedskem, sva si dejala, hej, zakaj pa ne bi s tem nadaljevala. V naslednjih letih sva si organizirala

dopust tako, da sva pri obisku kake evropske države v potovalni načrt vključila tudi vzpon na najvišjo točko. Prav zanimivo je bilo že načrtovanje, kaj šele kasnejše osvajanje teh točk. Vsako je bilo poglavje zase, polno vtisov in doživetij. Nekateri vzponi na vrhove so bili le prijeten sprehod po travi, drugi pa resen alpinistični vzpon. V sedmih letih sva prispela do konca. Obiskala sva vseh 47 držav in se povzpela na njihove najvišje vrhove oziroma točke. Nekaj vrhov je

Še nekaj zanimivosti:

- Najvišji vrh Evrope – Elbrus, Rusija
- Najtežje dosegljiv vrh – Dufourspitze, Švica
- Najbolj obiskan vrh – Zugspitze, Nemčija
- Najbolj skrit vrh – Balanesti, Moldavija
- Najlažje dosegljiv vrh – Džaržinskaja gara, Belorusija
- Najnižji vrh – Vatikanski grič, Vatikan
- Najbolj vojaški vrh – Maya Dagi, evropski del Turčije
- Najbolj samotni vrh – Halti, Finska

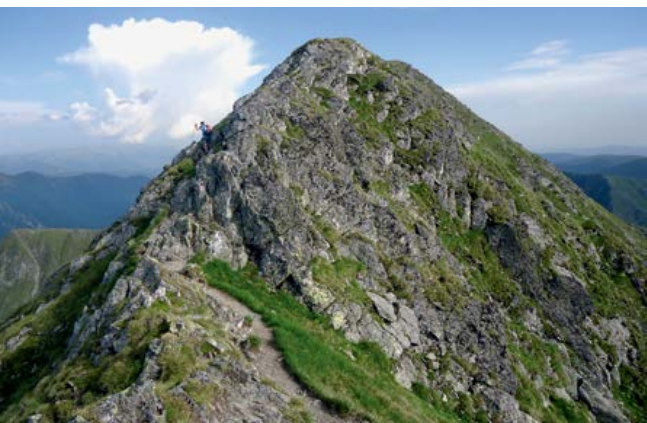
mejnih in so tako najvišji kar v dveh državah: Korab na meji med Albanijo in Makedonijo in seveda Mont Blanc med Italijo in Francijo. Nekatere najvišje točke držav so na pobočju vrha, ki je že v drugi državi. Na primer v Monaku se povzpneš po številnih stopnicah (ali pa deloma z dvigalom) ter se sredi pobočja med stolpnici nenadoma znajdeš na cesti, ki je že na območju Francije. Podobno, le brez stopnic, je na finskem Haltiju.

Prav poseben primer je zgodba najvišjega vrha Norveške, namreč še 15 let nazaj je za najvišjega veljal Glittertind, ki pa se mu je zaradi globalnega segrevanja na vrhu stopil sneg in je tako le malenkost zaostal za kamnitim sosednjim vrhom Galdhøpiggen onstran rečne doline.

Politično stanje kroji položaj najvišjih

V nekaterih državah sploh ne vedo, kateri je njihov najvišji vrh, in še vedno potekajo razprave o višini posameznih

gričev. Pri tem izstopata Luksemburg in Danska. Pri prvem je najvišji vrh rob njive, ki ni z ničimer obeležen, saj smatrajo za najvišjega bližnji grič s stolpom, ki je res za dva metra višji, a so nanj pri gradnji nasuli štiri metre zemlje. Še bolj zanimiva je Danska. Med prvimi tremi najvišjimi griči, ki so zelo skupaj, so razlike le nekaj decimetrov, vse tri pa prekaša tri kilometre oddaljen grič, ki je sicer malenkost nižji, a je pridobil nekaj

Tik pod vrhom Moldoveanu (Romunija) Arhiv Jožeta Draba

Pri zavetišču na vrhu Ben-Nevis (Velika Britanija) Arhiv Jožeta Draba

umetne višine, ker so na njem pokopavali mrtve in postavljali velike gomile. Tako to niso naravne višine in jih nisva upoštevala, obiskala pa sva jih vseeno. Nekaterne države imajo svoje najvišje vrhove izven Evrope. Tako dejansko najvišji vrh Danske leži na Grenlandiji (Gunnbjørn Fjeld), nizozemski vrh Vaalserberg pa je precej nižji od vulkana Saba na Nizozemskih Antilih. Tudi Španija in Portugalska imata vrhova na celini nekoliko nižja od vrhov na španskih Kanarskih otokih, oziroma na portugalskih Azorih. Omejila sva se le na vrhove na celini, morda pa kdaj v prihodnosti osvojiva tudi one druge. Začela sva že z vulkanom Teide na otoku Tenerife (Kanarski otoki). Za povrh sva se povzpela tudi na vrhove držav, ki niso povsem evropske (Turčija) ali pa niso mednarodno priznane (Severni Ciper, Severna Irsko) oziroma so kolonije (Gibraltar). Onstran Kavkaza so tri države (Armenija, Azerbajdžan in Gruzija), ki jih po nekaterih podatkih štejemo k Evropi, čeprav ne ležijo v njej, saj meja med Evropo in Azijo poteka po Kavkazu. Na vse vrhove sva se povzpela samostojno, razen na Elbrus in Hvannadalshnúkur na Islandiji, kjer sva imela gorski vodički, ter na Vatikanski grič, saj se nisva smela sama potikati po vatikanskih vrtovih in sva najvišjo točko z GPS-om iskala v družbi slovenskega duhovnika, ki je takrat služboval v Vatikanu. Tako sva prepotovala Evropo po dolgem in počez. Od Islandije do Turčije in od Gibraltarja do Kavkaza. Poleg najvišjih vrhov sva dosegla tudi nekaj drugih ter obiskala naravne in kulturne znamenitosti, spoznavala sva ljudi in njihove običaje ter poglede na svet. Z vsakega od potovanj sva prinesla ogromno vtisov, ki jih je zaradi pestrosti skoraj nemogoče sestaviti v en sam mozaik. 📍

Na vrhu Hvannadalshnúkura (Islandija)
Arhiv Jožeta Draba

Seznam vseh držav po abecedi

Rang	Država	Najvišja točka v Evropi*	Višina (m)	Najvišja točka države izven Evrope**
12	Albanija	Maja e Korabit (Korab)	2764	
8	Andora	Coma Pedrosa, Pireneji	2942	
5	Avstrija	Grossglockner, Alpe	3798	
39	Belorusija	Dzjaržinskaja gara	345	
36	Belgija	Signal de Botrange	694	
21	Bosna in Hercegovina	Mali Maglič	2386	
9	Bolgarija	Rila, Musala	2925	
28	Hrvaška	Sinjal, Dinara	1831	
27	Ciper	Olimo (Mount Olympus)	1952	
29	Češka	Snežka	1603	
18	Črna gora	Zla Kolata (Maya e Keq)	2534	
45	Danska	Møllehøj	170,86	Gunnbjørn Fjeld, 3694 m, Grenlandija
41	Estonija	Suur Munamägi	318	
31	Finska	Halti	1324	
2	Francija	Mont Blanc	4807	
10	Grčija	Olimp	2919	
33	Irska	Carrauntoohil	1041	
23	Islandija	Hvannadalshnúkur	2110	
2	Italija	Monte Bianco (Mont Blanc)	4807	
14	Kosovo	Gjeravica	2656	
42	Latvija	Gaizinkalns	313	
16	Lihtenštajn	Vorder Grauspitz	2599	
43	Litva	Aukštojas	294	
37	Luksemburg	Kneiff	560	
34	Madžarska	Kékes	1014	
12	Makedonija	Golem Korab	2764	
44	Malta	Ta'Dmejrek	253	
38	Moldavija	Balanesti	430	
46	Monako	Chemin des Révoires	163	
7	Nemčija	Zugspitze	2962	
40	Nizozemska	Vaalserberg	321	Saba, 877 m, Nizozemski Antili, Karibi
20	Norveška	Galdhøpiggen	2469	
19	Poljska	Rysy	2499	
26	Portugalska	La Torre, Serra d' Estrella	1993	Monte Pico, 2351 m, Azori
17	Romunija	Moldoveanu	2544	
1	Rusija	Elbrus	5642	
35	San Marino	Monte Titano	749	
22	Srbija	Midžor	2169	
15	Slovaška	Gerlachovský štít	2655	
11	Slovenija	Triglav	2864	
6	Španija	Mulhacén, Sierra Nevada	3479	Teide, 3718 m, Tenerife, Kanarski otoki
24	Švedska	Kebnekaise	2106	
4	Švica	Dufourspitze, Monte Rosa, Alpe	4634	
31	Turčija	Maya Dagi	1050	Ararat (Ağrı Dağı), 5137 m
25	Ukrajina	Goverla Karpati	2061	
30	Velika Britanija	Ben Nevis	1344	Mount Paget, 2934 m, Južna Georgija (otočje pri Argentini)
47	Vatikan	Vatikanski grič	72	

Države, ki niso mednarodno priznane

Severni Ciper	Selvili Tepe	1024
---------------	--------------	------

Države, ki ležijo izven evropske celine, a jih politično uvrščajo med evropske

Armenija		Mount Aragats, 4090 m
Azerbajdžan		Bazardüzü, 4466 m
Gruzija	Shkhara	5201
		Shkhara, 5201 m

Legenda:

* nanje sva se povzpela

** nanje se, z izjemo španskega vrha Teide, (še) nisva povzpela

Kjer Švica seže najvišje

Dufourspitze, 4634 m

Andreja Tomšič

V nedeljo smo se vrnili z devetdnevnega potovanja in hribolazenja po Črni gori in prav prilegel bi se počitek, recimo s kakšnim enodnevnim skokom na morje. Tri najtežje vrhove sva si namreč prihranila za konec in že po Elbrusu in Grossglocknerju v juliju sem vedno pogosteje sanjala o poležavanju na plaži in namakanju v morju. Vendar pa je bilo za konec tedna napovedano pri nas slabo, v Švici pa lepo vreme in zadnji izmed najvišjih evropskih vrhov je čakal. Pa tako sem si želela, da bi bilo tudi v Švici slabo vreme ... "Nič, še tega bo treba stisniti, saj bo časa za počitek kasneje še dovolj," sva si dajala motivacijo za pot v Švico. V četrtek ob polnoči smo se štirje odpeljali iz Ljubljane proti Zermattu. Po dobrih osmih urah vožnje, ki jo je večinoma opravil Jože, smo zjutraj parkirali v Täschu in z vlakom nadaljevali v Zermatt. Od tam smo že ob

desetih ujeli zobato železnico na postajo Rotenboden, 2815 m, od koder smo začeli z vzponom proti koči Monte Rosa Hütte. Ta zanimivi "vzpon" traja približno štiri ure, s tem da zaključiš skoraj na isti višini, kot si začel. Med potjo smo namreč sestopili dobrih 400 metrov na ledenik Gornergletscher, ki ga je v zadnjih desetletjih že precej pobralo, ga prečili in se na drugi strani povzpeli do koč. Vmes smo se spuščali po kovinski lestvi, čez dva mostova prečili večji ledeniški reki in stopali ter skakali preko nešteti manjših ledeniških razpok. Nova koč Monte Rosa Hütte, ki je bila zgrajena leta 2009, leži na višini 2883 m, le nekoliko nad staro koč, ki je že podrt. Prevzeli so nas njena moderna oblika, funkcionalnost, toplina z veliko lesa in prijazno osebje. Po kratkem počitku smo šli na večerjo, nato pa pripravili nahrbtnike za naslednji dan. Ob devetih zvečer smo bili že v postelji,

saj je bil zajtrk napovedan že ob dveh ponoči. Tura na Dufourspitze je dolga, vmes je treba prečiti tudi ledenik, ki ob otoplitvi pri vrnitvi lahko postane precej zahrbtn.

Kmalu po zajtrku se je na skalnem pobočju nad koč že ustvarila manjša prekinjena kolona migetajočih lučk, saj očitno pri vzponu nismo bili sami. Pot so nam kazali možici in gorski vodniki s svojimi gosti, ki so kar hiteli. Tako je, če hočeš s švicarskimi vodniki na vrh – hiter moraš biti, saj če ob določeni uri nisi na določeni točki, lahko kar obrnejo, ker jih spodaj že čaka nov gost. Še vedno je bilo temno, ko smo navezani prečili nevaren ledenik, ki je bil ob tej uri še trden in dokaj varen. Dan nas je pričakal šele visoko v belih strminah in nas razvajal s čudovitimi razgledi na mogočne serake, na okoliške gore in na naš vrh, ki je bil vedno bliže. Vendar pa Dufourspitze niso samo bele

Razpoke na ledeniku pod Dufourspitze
Arhiv Jožeta Draba

strmine, temveč zadnji dve uri vzpona tudi ozek skalni greben s kombiniranim snežno-skalnimi plezanjem do II. težavnostne stopnje – z derezami in v rokavicah. Končno smo ob pol enajstih, po osmih urah hoje in plezanja, stali na vetrovnem ozkem vrhu. Za uživanje v razgledih ni bilo veliko časa, sicer pa smo v njih uživali celo pot po grebenu. Treba je bilo pohiteti navzdol in čim prej prečiti nevarni ledenik. Dan je bil namreč topel in sončen.

Z vrha smo sestopili po drugi strani, strmo ob debeli ladijski vrvi, preko skal, ledu in snega. Nekoliko pod Srebrnim sedlom (Silbersattel, 4515 m) med Dufourspitze in Nordendom, 4609 m, kjer se je veter malo umiril, smo na hitro pomalicali in že hiteli naprej

informacije

Dufourspitze, 4634 m, Monte Rosa, Vališke Alpe, Švica

Monte Rosa je najmogočnejša gorska skupina v Alpah, ki jo označujejo številni presežniki. V njej je cela vrsta štiritisočakov, ima najvišjo steno v Alpah (vzhodna stena je visoka do 2500 m), na vrhu Signalkuppe/Punta Gnifetti, 4554 m, stoji Capanna Regina Margherita, najvišje ležeča koča v Alpah. Monte Rosa je področje številnih ledenikov (ledenik Gornergletscher je drugi največji v Alpah), ki pa se žal v zadnjem času pospešeno zmanjšujejo. Najvišji vrh v skupini je Dufourspitze, 4634 m, drugi najvišji v Alpah in po običajni poti veliko težje dostopen od analognega pristopa na Mont Blanc. Prva je leta 1855 pristopila na vrh večja skupina angleških gornikov v spremstvu lokalnih vodnikov.

Zahtevnost: PD+ (II+/I, 40°). Zelo zahtevna kombinirana ledno-skalna tura, primerna le za izurjene alpiniste, ki so dobro aklimatizirani na veliko višino in brezhibno obvladajo uporabo cepina, derez in varovanja z vrvo. Manj usposobljeni naj si priskrbijo spremstvo gorskega vodnika. Vzpon je tudi zelo dolg in naporen, zato je odlična kondicija samoumevna. Treba je poudariti, da so največje tehnične težave prav na koncu vzpona, ko se dlje časa gibljemo na višini nad 4500 m. V megli je orientacija zelo težavna, čeprav je na ledenikih pot običajno izhrojena. Dvodnevna tura.

Oprema: Popolna oprema za ledeniške ture v visokih gorah (cepin, dereze, vrvi), topla oblačila tudi v visokem poletju.

Nadmorska višina: 4634 m

Višina izhodišča: 2815 m

Višinska razlika: 2419 m (1819 m + 600 m)

Izhodišče: Postaja Rotenboden na zobati železnici iz Zermatta na Gornergrat, 3090 m. V dolini Matertal se pripeljemo do kraja Täsch, kjer moramo pustiti vozilo; naprej do Zermatta se peljemo z vlakom ali kako drugače. Zobata železnica, ki vozi iz Zermatta na Gornergrat, nas dostavi do postaje Rotenboden.

Koča: Monte Rosa Hütte, 2883 m, na spodnjem robu skalnega hrpta Untere Plattje visoko nad ledenikom Grenzletscher, telefon +41 27 967 21 15, e-naslov monterosa.sac@rhone.ch. Nova, moderna koča je bila zgrajena leta 2009 kot arhitektonska posebnost zelo futuristično v obliki kristala. Zunanost je prekrita z aluminijastimi ploščami, notranost pa je vsa v lesu. Koča se sama oskrbuje z 90 % potrebne energije, ima 120 ležišč in je odprta od srede marca do srede maja ter od začetka julija do konca septembra. Nujno je potrebna vnaprejšnja rezervacija prostora, najbolje že pred začetkom glavne sezone!

Časi: Izhodišče–Monte Rosa Hütte 2.30 h
Monte Rosa Hütte–Dufourspitze 6–7 h

navzdol. Ob dveh popoldne smo bili na mehkem ledeniku in odhiteli naprej, proti toplim skalam in koči. Po trinajstih urah smo si vroče glave že hladili s hladnim pivom in analiziranjem naše poti.

Sestop 5–6 h

Skupaj 13–15 h

Sezona: Od začetka julija do konca septembra. V spomladanskem času mnogi povežejo vzpon s turnim smučanjem.

Vodniki: Tomaž Vrhovec in sod.: *Najvišji vrhovi v Alpah*. PZS, 2005; Richard Goedeke: *4000. Vsi štiritisočaki Alp po običajnih smereh*. Sidarta, 2004.; Gino Buscaini: *Monte Rosa*. CAI-TCI, 1991; Marianne Bauer, Michael Waeber: *Walliser Alpen*. Bergverlag Rother, 2012.

Zemljevida: Zermatt, LKS, 1 : 25.000; Monte Rosa, Kompass, 1 : 50.000.

Vzpon: Od železniške postaje Rotenboden se pot spusti dobrih 300 m do ledenika Gornergletscher. Sprva gremo po lepi in široki stezi, ki gre skoraj vodoravno ali rahlo navzdol ter preči pobočja pod Gornergratom. Končno se po dveh lestvah in preko kovinskega mostu (malo kasneje še čez enega) spustimo na Gornergletscher na mestu, kjer se vanj z juga izlije Grenzletscher. Čez zglajene skalne bloke se ob fiksni vrvi spustimo v krajino poč do ledenika. Običajno je ledenik brez snega in hodimo po živem ledu, posutem s peskom. Čez osrednjo moreno stopimo na Grenzletscher, ki je bolj zasnežen, vendar tudi preprežen z razpokami. Na vzhodnem robu ledenika dosežemo strme zglajene skale, po katerih se v okljukih (fiksne vrvi, skobe) dvignemo do koče Monte Rosa Hütte. Tu prenočimo in turo nadaljujemo najkasneje ob dveh zjutraj.

Od koče se dvigamo po stranski moreni ledenika Grenzletscher do skalne rame Obere Plattje, 3277 m, kjer se začne ledenik Monte Rosa Gletscher. Kmalu dosežemo področje z razpokami; med njimi se previdno prebijemo po dolgem in strmem pobočju do snežnega korita pod skalnim stebrom, 3827 m. Strmo pobočje z razpokami in seraki, ki ga moramo premagati nad stebrom, se imenuje Scholle. Malo višje, 4050 m, se levo odcepi gaz, ki pelje na Srebrno sedlo (Silbersattel, 4517 m) med Dufourspitze in sosednjim Nordendom, 4609 m, naša smer pa se obrne ostro desno. Sledi strmo snežno, višje tudi ledeno in čedalje bolj strmo pobočje Satteltolle, po katerem se povzpemo na sedlo Sattel, 4356 m, ki že leži v vršnem grebenu Dufourspitze. Greben je proti vrhu sprva zasnežen ali poledenel (slabe možnosti varovanja), potem pa postane svet bolj skalnat. Greben se zoži in postane zelo zračen; najlažje prehode nam kažejo praske derez po kamnih. Čez dve vmesni škrbini splezamo do vrha. **Sestop:** Sestopimo na drugo stran, proti severovzhodu, in navzdol ob fiksnih vrveh do vzhodnega Srebrnega sedla, nato pa levo navzdol do stika s potjo vzpona na kraju Scholle.

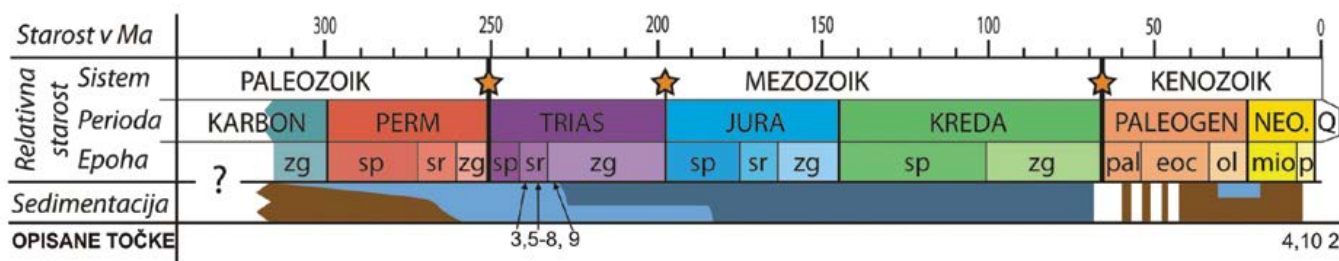
Andrej Mašera

Lepa gora, ki bo ostala v spominu, nekaterim v bolj, drugim v manj lepem, nama pa predvsem kot zadržja na seznamu najvišjih vrhov evropskih držav. In tudi najtežja. ●

Na robu nekdanjega oceana

Geološka učna ura na Prisojniku

Bogomir Celarc, Nina Rman¹

Na GEO-izletu si bomo ogledali kamnine ob Hanzovi poti na Prisojnik. Nastale so v obdobju med 244–236 Ma pred sedanjo (srednji trias; sliki 1 in 2) na deloma potopljeni karbonatni platformi na robu Neotetidnega oceana, ki se je širil proti zahodu. Temu procesu pravimo tudi razpiranje (angl. rifting). Danes je mogoče najbolj znan Vzhodnoafriški tektonski jarek, kjer se je Afriška plošča razlomila na dve manjši, razmikajoči se plošči. Približno geološko podobnost z Julijskimi Alpami v srednjem triasu bi lahko iskali tam, kjer obrobni deli Vzhodnoafriškega tektonskega jarka iz kopnega prehajajo v priobalno območje Indijskega oceana. Proces razpiranja spremljajo raztezanje kontinentalne skorje, njeno prelamljanje in pogrezanje. Ob novonastalih prelomih so se posamezni kamninski bloki nagnili, podobno, kot da bi se poševno nagnile zložene knjige na polici. Vmes so nastali poljarki z značilnim trikotnim prerezom, kjer je ena stranica zelo strma, druga pa zelo položna (slika 3). Prelomi so omogočili magmi iz globljih predelov prosto pot na površje Zemljine skorje in posledično vulkanske izbruhe. V istem času so vzdolž podobno nastalih prelomov na območju Idrije proti površju potovale tudi raztopine, bogate z živim srebrom, ki se je nakopičilo v svetovno znanem idrijskem rudišču, ki je danes razglašeno kot geopark. Zaradi nastanka

Slika 1

Geološka časovna lestvica z osnovno razdelitvijo geološkega časa v enote in podenote in označenimi opazovalnimi točkami (okrajšave: sp – spodnji; sr – srednji; zg – zgornji; neo – neogen; Q – kvartar; pal – paleogen; eoc – eocen; ol – oligocen; mio – miocen; p – pliocen), sedimentacijska okolja (rjava – kontinentalni, večinoma rečni sedimenti; svetlo modra – plitvomorsko; temno modra – globokomorsko). Z zvezdicami so označeni časi največjih izumrtij.

GEO-izlet:

Koča na Gozdu–Hanzova pot–Prisojnik–Slovenska pot–Vršč

Izhodišče: Koča na Gozdu

Težavnost poti: Zelo zahtevna označena pot, obvezna je čelada, priporočljivi so tudi samovarovalni komplet, cepin in dereze.

Čas: 7–8 h

Koristen pripomoček pri raziskovanju: Lupa z 10-kratno povečavo.

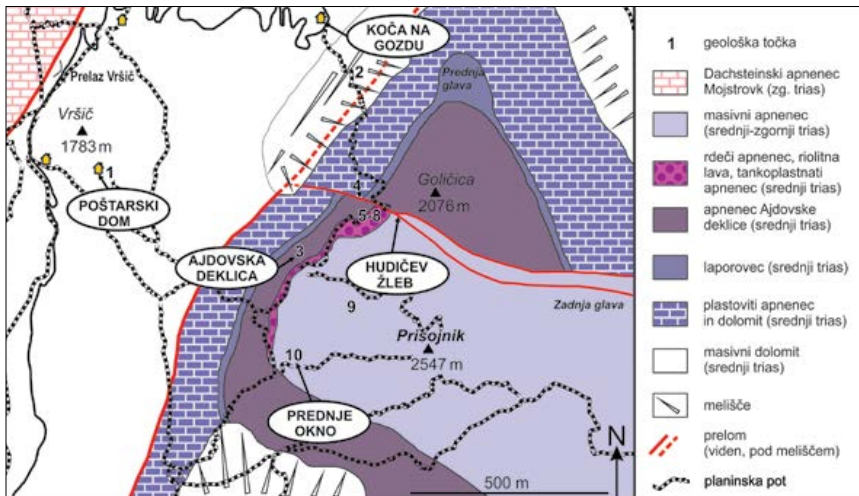
tektonskih poljarkov in razgibanega reliefa je prišlo do proženja podmorskih plazov in podorov in ta material se je nakopičil v najnižjih delih kot konglomerat (glej slovarček v PV 6/2014, str. 11). Sočasno so se na pobočjih pogreznjenih delov odložili rdeči gomoljasti apnenci z mikroskopsko majhnimi organizmi, ki jih imenujemo radioarije in so sedaj ohranjeni kot fosili. Takrat so nastale tudi manjše razpoke, ki so se odpirale zaradi tektonskega premikanja blokov. Zapolnjene so s kosi apnencev, odlomljenih z njihovih sten, ki jih veže morski sediment. Imenujemo jih neptunski dajki. Na robu poljarkov se je v plitvem morju zaradi ugodnih pogojev nadaljevalo

intenzivno odlaganje karbonatov. Ker se je razpiranje in s tem pogrezanje ob prelomih na opisanem območju takratnih Julijskih Alp prekinilo, so tako nastale kotanje v precej kratkem času (1–2 Ma) zasuli karbonatni sedimenti z njenih robov. Zato je ponovno nastalo plitvo morje, v katerem se je ob bistveno počasnejšem pogrezanju kakor pri procesu razpiranja odložilo debelo zaporedje srednje- in zgornjetriasnih masivnih apnencev vrhnjega dela Prisojnika. Hitrost pogrezanja morskega dna se je ponovno povečala šele približno 10 Ma pozneje, v zgornjem triasu, odraz teh dogodkov v kamninskem zapisu pa lahko opazujemo na Razorju in Škrlatici. Najmlajše sedimente na opisanem območju predstavljajo pobočni gruščni in melišča, ki intenzivno nastajajo še danes.

Opisi točk

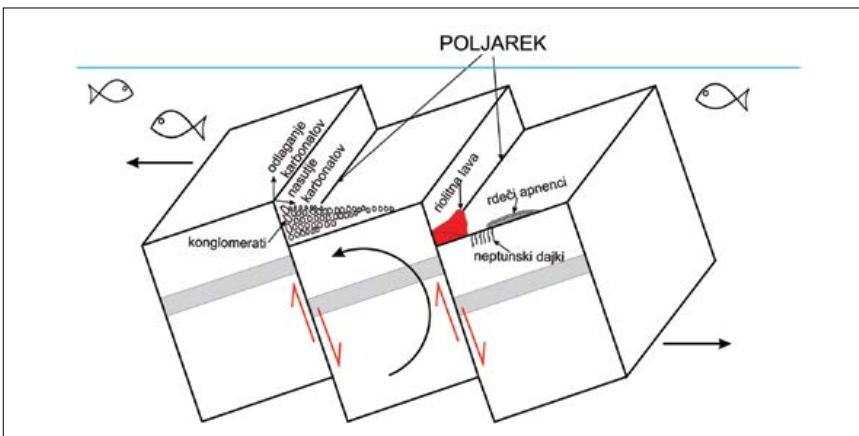
Kdor se ne čuti sposobnega za hojo po Hanzovi poti, si lahko kamninsko zaporedje ogleda z daljnogledom, najbolje izpred Poštarskega doma na Vršču, primerke kamnin pa poišče na melišču pod vstopom v zavarovani del poti.

¹ Oba Geološki zavod Slovenije.

Slika 2

Geološka karta Prisojnika in Vršiča z vrisanimi opazovalnimi točkami in planinskimi potmi iz katastra poti PZS (2014). Prikazane so kamninske (litološke) enote in njihov medsebojni odnos. S črno črto so označene meje normalnega zaporedja odlaganja sedimentov, z rdečo črto pa prelomi, ki so nastali pozneje, po sedimentaciji, in različno zamikajo posamezne kamninske bloke. Kamninske enote, ki v besedilu niso podrobno predstavljene, služijo kot dodatna informacija. Oblikovanje: Simon Mozetič

Slika 3

Skica mehanizma in okolja nastanka opisanih kamnin

1. Panorama izpred Poštarskega doma

Od tu lahko opazujemo celotno kamninsko zaporedje Prisojnika. (točka 1) Nad plitvodnimi belimi masivnimi apnenci (244 Ma), ki jih geologi strokovno imenujemo Contrinska formacija in v katerih opazujemo Ajdovsko deklenco, lahko že s prostim očesom, še bolje pa z daljnogledom, vidimo značilno rdečerjavo magmatsko kamnino, ki je zapolnila nekdanje kotanje v apnencu. To je predornina – riolitna lava, ki se je pred približno 241 Ma izlila na morskno dno in zapolnila manjše depresije. S travo poraščene police, po katerih poteka Hanzova pot, sestavljajo nekoliko mlajši tankoplastnati in temnejši globljevodni apnenci, ki navzgor z ostro mejo prehajajo v masivne apnence, ki gradijo osrednji del Prisojnikovega ostenja. Bočno lahko spremljamo spreminjanje debeline tankoplastnatih apnencev: proti Prvem Prisojnikovemu oknu se njihova debelina močno zmanjša, nato pa popolnoma izginejo (se izklinijo), kar je posledica njihovega odlaganja na nagnjenem pobočju poljarka (glej uvod).

2. Melišče pod vstopom v zavarovani del Hanzove poti

Na melišču (točka 2) pod vstopom v Hanzovo pot lahko najdemo vse kamnine iz Prisojnikovega ostenja. Prevladujejo beli apnenci Ajdovske deklince (točka 3) in enako obarvani apnenci iz zgornjega dela Prisojnika (točka 9), vmes pa vidno izstopajo kosi rdečerjavih vulkanskih kamnin – riolitna (točka 7). V njih lahko opazujemo značilne razpotegnjene strukture, ki so nastale kot posledica toka lave po morskem dnu. V nekoliko temnejšem apnencu, ki ima včasih zrnat videz, lahko z nekaj sreče najdemo cevaste oblike debeline prsta, ki nekoliko izstopajo iz kamnine (točka 8). To so fosilne alge, pogoste pa so tudi tanke bele lupinice školjk. V grušču najredkeje najdemo rdeče apnence z radiolariji (točka 6), kajti njihova debelina v celotnem zaporedju je najmanjša.

3. Masivni beli apnenci Ajdovske deklince

Pas čvrstih masivnih apnencev, v katerih je nastala Ajdovska deklenca, se razteza po celotnem spodnjem delu Prisojnikovega

ostenja. (točka 3) Odložili so se pred 244 Ma na stabilni, plitvi karbonatni platformi, ki jo navzgor z ostro mejo prekinjajo kamnine, nastale zaradi razpiranja oceana. S prostim očesom na svežem preseku kamnine fosili niso razločni, z lupo pa lahko opazujemo planktonske luknjičarke in druge morske organizme.

4. Prelom preko Hudičevega žleba

Ko pridemo do stalnega snežišča v vpadnici Hudičevega žleba, se začne geološko najbolj zanimiv del izleta. Nad sabo opazujemo globoko grapo Hudičevega žleba, ki je izoblikovana ob terciarnem prelomu, nastalem zaradi mnogo poznejše tektonske dejavnosti, ki traja še danes. V njegovem osrednjem delu je kamnina močno zdrobljena in manj odporna na erozijo, ob robovih pa so ohranjene gladke prelomne ploskve, ki sedaj tvorijo boke grape. (točka 4) Ugotovimo lahko tudi relativni premik vzdolž preloma: masiv Goličice je relativno dvignjen nad osrednji masiv Prisojnika, kar pa se ne kaže v današnji topografiji Prisojnika, ki je nastala pozneje. Premik je opazen, če sledimo pasu apnencev Ajdovske deklince, ki so

Točka 1 Panoramski pogled na severozahodno ostenje Prisojnika Foto: Bogomir Celarc

Točka 4 Globoka grapa Hudičevega žleba je nastala ob terciarnem prelomu (glej geološko karto). Foto: Žiga Krofi

v Goličici precej višje kot pod policami Prisojnika, kjer poteka Hanzova pot.

5. Neptunski dajki

Ko prečimo snežišče pod Hudičevim žlebom, naletimo na neptunske dajke. (točka 5) To so podolgovata brečasta telesa, nastala z zapolnitvijo razpok v kamninah v podvodnem okolju. Te razpoke so zelo stare in so se odpirale v času pogreznja velikih tektonskih blokov pred približno 244 Ma. Ostrorobi kosi so po navadi sestavljeni iz kamnine, ki tvori steno razpoke, vezivo pa je morski sediment, ki je običajno drugačne barve kakor klasti. V našem

primeru kose belih masivnih apnencev Ajdovske deklince povezuje zelenkast sediment, ki je bil odložen, malo preden so se odložili rdeči gomoljasti apnenci nad njimi (točka 6). Neptunski dajki so znanilci tektonskih premikanj (glej uvod).

6. Rdeči gomoljasti apnenci z radiolarijami in zelenkasti tufi

V neposredni bližini pete točke je na masivnih plitvovodnih apnencih odloženo tanko zaporedje izrazito rdečih globljevodnih gomoljastih apnencev. Ta sprememba kamnin nakazuje hitro potopitev karbonatne platforme. V njih lahko

z lupo vidimo majhne fosilne radiolarije, to so drobni planktonski organizmi s kremeničnim skeletom. (točka 6) Ti so nadvse uporabni za ugotavljanje starosti kamnin, saj se je njihova oblika skozi čas zelo hitro spreminjala. Razkrivajo nam, da so te kamnine nastajale v času pred 243 Ma (srednji trias). Nad rdečimi apnenci ležijo zelenkasti tufi, ki nakazujejo začetek vulkanske aktivnosti.

7. Riolitna lava

Nekaj metrov debela gmota rdečkastorjave vulkanske kamnine, ki je zaradi mineralne sestave poimenovana riolit,

Točka 7 Rdečkastorjava riolitna lava pod tankoplastnatimi apnenci z algami in koralami Foto: Bogomir Celarc

Točka 8 Tankoplastnati apnenci z izstopajočimi okremenjenimi algami Foto: Bogomir Celarc

Točka 5 Neptunski dajk: brečasto telo z belimi ostrorobnimi kosi apneneca Ajdovske deklice, ki so povezani z zelenim vezivom. Foto: Bogomir Celarc

Točka 6 Na rdečih gomoljastih apnencih z radiolariji so odloženi temno zeleni tufi. Manjša slika: fosilni radiolariji, slikani z elektronskim mikroskopom. Vodoravna bela črta je dolga 100 mikrometrov (0,1 mm). Foto: fishi.info in Špela Goričan

leži ali nad tufi ali pa neposredno na apnencih Ajdovske deklice. Magma je na površje pritekla vzdolž novonastalih prelomov in zapolnjevala najnižje točke reliefa. Dovodne cevi, po katerih se je izlivala in se strdila v lavo, na žalost niso vidne. V riolitni lavi so s prostim očesom zelo dobro vidni razpotegnjeni skupki mineralov, vsi orientirani v isti smeri, kar nakazuje smer toka lave.

8. Tankoplastnatni apnenci z okremenjenimi algami in koralami

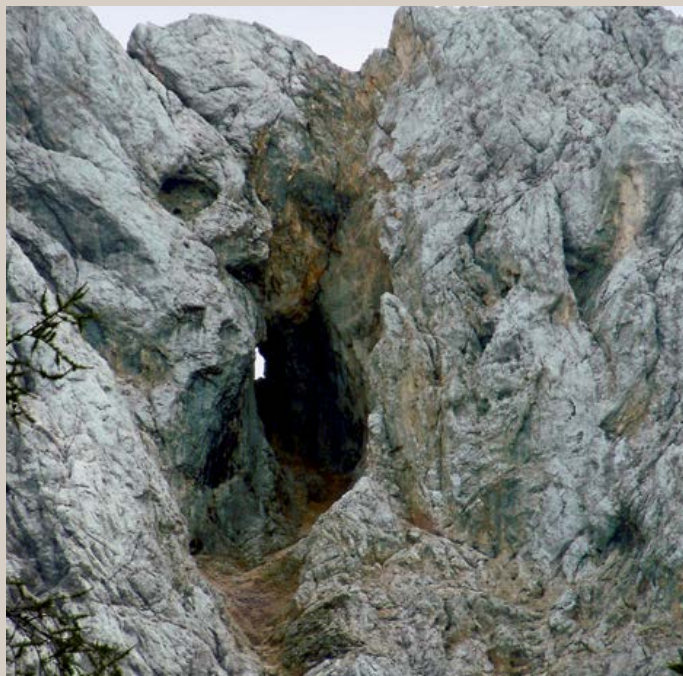
Nad lavami sledi 10–15 metrov debel paket tankoplastnatih apnencev. V njih

najdemo zelo dobro ohranjene in s prostim očesom vidne cevaste oblike s premerom do debeline mezinca – okremenjene alge. (točka 8) Te morske rastline so rasle v plitvem morju in so bile po odmrtnju ali med nevihtnimi dogodki prenesene v novonastale prvotno karbonatni skelet sčasoma na-domestila kremenica, ki je manj topna in prepereva počasneje od apnenca, zato fosili izstopajo iz apnenčevih plasti. Tik pod mejo z zgoraj ležečimi masivnimi apnenci lahko najdemo tudi zelo lepo ohranjene koralke.

9. Masivni apnenci do vrha Prisojnika

Vse do vrha Prisojnika sledi debelo zaporedje masivnih apnencev, ki so nastajali v plitvem morju zgornjega (približno 240–234 Ma) dela srednjega in spodnjega dela zgornjega triasa. V njih lahko najdemo alge, ki pa so težko opazne, saj se njihov prvotni karbonatni skelet raztaplja podobno hitro kot okoliški apnenec in so zato manj izrazite. Podobne apnence najdemo tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah (Ojstrica), v Dolomitih pa so v istem času nastali apnenci v Marmoladi in dolomiti v Schlern/Sciliar, ki so podobnega masivnega izgleda.

Točka 10 Približno po sredini Prednjega Prisojnikovega okna poteka prelom, ob katerem je kamnina močno zdrobljena in podvržena eroziji. Foto: Žiga Krofi

10. Prednje Prisojnikovo okno

Ko se z vrha Prisojnika proti Vršiču vračamo po Slovenski poti, si lahko od zgoraj ogledamo Prednje Prisojnikovo okno. Nastalo je ob strmem prelomu (točka 10), ob katerem je del zdrobljene kamnine na ozkem grebenu, ki se zaradi naravnih procesov stalno oži, izpadel iz prelomne cone na obeh straneh grebena. Preostali del kamnine sedaj tvori nekakšen obok nad oknom. Preperevanje in krušenje kamnja je še vedno zelo aktivno in sčasoma se bo podrl tudi ta obok in v grebenu bo ostala le še škrbina. Kopiščarjeva pot je bila zaradi teh procesov in posledično nevarnosti padajočega kamnja v avgustu 2014 nekaj časa zaprta, tudi po odprtju pa se je poti skozi okno treba lotiti z veliko mero previdnosti in seveda s čelado. ◉

Foto: Tatjana Cvetko

Po dolгих letih spet na Briceljki

Med cvetjem in meglami

Tatjana Cvetko

Nedelja se nagiba v večer, jaz pa še vedno opita od doživetij včerajšnjega dne hodim po hiški in vrtu brez zavedanja, da dan mineva. Vsa sem še na hribu, med travami, med cvetjem, zavita v tišino, objeta z meglicami in oblaki, ranljiva in ne ranjena ter srečna hkrati. Ivana je izkušena gornica, v gorah samotarka. Zaželela si je osvojiti Briceljki, ki ga Mihelič opeva kot enega najodličnejših vrhov v Julijcih. Kot najvišji vrh Loške stene se pne visoko med dolinama Koritnice in Bavšice. Nemarkiran, skrivnosten, samotni, spodaj mehki in zgoraj trd stoji tam skoraj na robu verige samih mogotcev in čaka redke pristopnike, ki zaidejo v njegovo nederje.

Najprej cvetje

Ko se peljeva s Predela navzdol proti vasi Strmec, dan še spi. Loška stena se komaj vidi, a nad polovico visijo oblaki. Edini sva, ki parkirava svoj avto v Bavšici pri tabli TNP, in ko Ivana po prvih korakih izrazi svoj dvom glede vremenske

napovedi "najbolj sončnega in vročega dne letos", jo prepričljivo zavrnem. Razkadilo se bo, sem prepričana in zaupljiva kot vedno, tudi do vremenarjev. Stopam prva in obiram številne pajčevine, ki se mi lepijo po potnem obrazu. Občudujem trentarske kamnite ograje, se zazirava v nebo, ki se noče in noče razpreti. Voda v koritu pod lovsko kočjo živahno curlja, privoščiva si nekaj osvežujočih požirkov in že zavijeva levo, iščoč pravo stezico. Izbereva pravo, ki naju v okljukah popelje navzgor skozi tih gozd. Vsake toliko se stezica položi za vdih ali dva in že se spet strmo vzpne. Tu in tam posmukam jagode, še vse rosne in mrzle, sladko kisle. Mljask, kako mi teknejo. Iz gozda stopiva na travnato pobočje, enako ali še bolj strmo. Stezica skoraj ni vidna, izgublja se v visokih in globokih travah. Številne kobulnice so višje od naju, tudi koprive. In trave so trde, močne, plodovi tako polni, sočni in težki, da se prav počasi zibajo v ritmu vetrove glasbe. Vrhovi in stene so odeti v oblake, zato so najini pogledi namenjeni le cvetju

tik ob poti. Prijateljica je neizčrpen vir botaničnega znanja. Imena cvetlic kar bruhajo iz nje, a vseeno ugotavlja, da bo na svoj seznam stoosemindevdesetih cvetlic danes dodala nekaj novih, do sedaj nevidenih in njej neznanih. Dotikava se cvetov, jih božava, poljublja in pijeva njih lepoto. Mali čudeži narave na vsakem koraku. Rumena, zlata, modra, vijolična, rožnata, oranžna. Nežni, trdi, mehki, zreli, dlakavi cvetovi ..., vsak korak ponudi nekaj novega. Vzdihi občudovanja se nama nehote in nekontrolirano izvijajo iz grla. Ko prideva do ogromnih skalnih podorov, zavaljen svizec takoj izgine v svojo hiško. Melišče je razorano, pokrito s številnimi rušami trave, prevrtano s svizčevimi luknjami. Najdem kamen, drugačen od ostalih, in ga spustim v hlačni žep.

Snežišče in megla

Prideva do snežišča in ga prečiva v najožjem delu. Cepin ostane na nahrbtniku, stopinje zarinem v umazano snežno površino, da začutim varen korak. Oblaki in megle so nizko, orientacija ni možna, moja

zadnja pot na Briceljki pa stara blizu desetletja. Oziram se naokoli, zloživa palice in si nadeneva čelade. Plezvam nekako po intuiciji, iščem prehode, primerjam današnje oprimke s spominom izpred desetletja. Zdi se mi, da nisva na pravi poti. Vidi se le nekaj metrov naprej in nazaj, niti snežišča ne vidiva več. Popolnoma mirna sem, razmišljam in prosim sile tam zgoraj, naj za trenutek potegnejo oblake višje, bližje sebi. Le toliko, da zagledam svet naokoli in se orientiram. In res se zgodi, kot sem zaprosila. Ozrem se na snežišče pa čez na drugo stran in višje, do koder seže pogled. Zagledam znano steno, skok, na videz neprehoden, in sled stezice ... Pogled pohiti navzdol in še enkrat navzgor ter se zariše v moje možgane. Megle so spet nizko. Izplezava nazaj na snežišče, samozavestno stopam po meglenem morju v smeri, ki sem si jo zapomnila. Najdeva skok, najdeva potko, se vzpneva, prečiva. Brez težav, v tišini in občudovanju, previdno in hvaležno. Potem obrat v levo in navzgor po nagraščenem, še delno zasneženem žlebu. Vrv ostane v nahrbtniku, tako previdno in hkrati suvereno stopiva na rob. Zapiha veter in razkrije vršno ramo. Do vrha ni več težav. Cvetje ob poti se sveti in diši in naslednji hip že zagledava skalno piramido na vrhu. Tisoč šeststo metrov vzpona je minilo v brezčasju, – ker je bila najina misel posvečena vsakemu koraku in lepotam ob poti. Vzpenjali sva se "zdaj", tako rekoč brez končnega cilja. Objameva se, zavedajoč se dejstva, da bo čas za čestitke šele v dolini. Preoblečeva se in oblečeva vse, kar imava toplega, malicava, fotografirava in komentirava. Toliko že zapiha, da se odstre zavesa za pogled na Predel pa dol do Koritnice ... Toliko, da občutiva mogočno višino in globino Loške stene, sosednje samotarje, Morež, Bedinji vrh, Bavh in Plešivec, pa lahko le slutiva. Del te verige sem prehodila lani, spomin je poln občudovanja in spoštovanja.

In nekaj sonca v sestopu

Čas je za sestop. Ivana je srečna, o čemer priča njena pripoved o cvetju, znanem in neznanem, o značilnostih in najdiščih, jaz pa tiho stopam navzdol, iščem prehode, tu in tam opozorim na previdnost. Ko sva že pod snežišči, se posveti. Lahko vidiva navzgor, občudujeva navzdol. Sončni žarki pozlatijo gozdove nad Balo, še mokre trave se svetijo v soncu in zibajo v vetru. Mehko polagava stopala med globoke trave, opirajoč se na palice, ki so v tem zaraščenem svetu sicer zares odveč. Pobočja so strma, Bala globoko pod nama. Od vrha do dna ne smeva zadremati niti

za en sam korak. Ko vstopiva v gozd, si nekoliko oddahneva. Hvaležni za mehko in vidno stezico. Tik ob poti zagledava poginulega gamsa, leži že ves trd, zaudarjajočega vonja, brez glave ... Narava. Ob koritu pod lovsko kočjo posediva, lovcem ob koči povem za gamsa. Zahvalijo se, po včerajšnji napačni informaciji so ga danes iskali višje, proti Lanževici in Brežičem.

Cvetlični spomini izpod Briceljka

Foto: Tatjana Cvetko

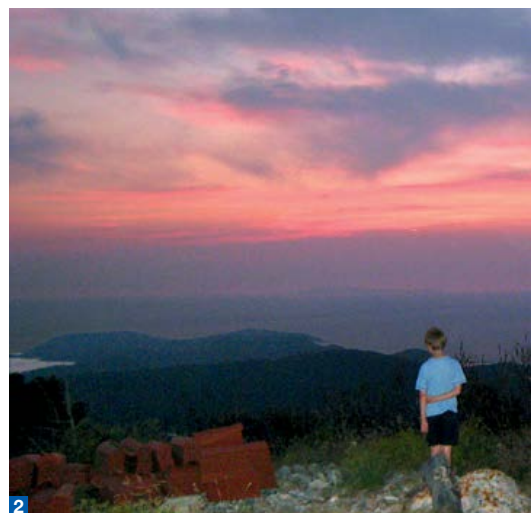
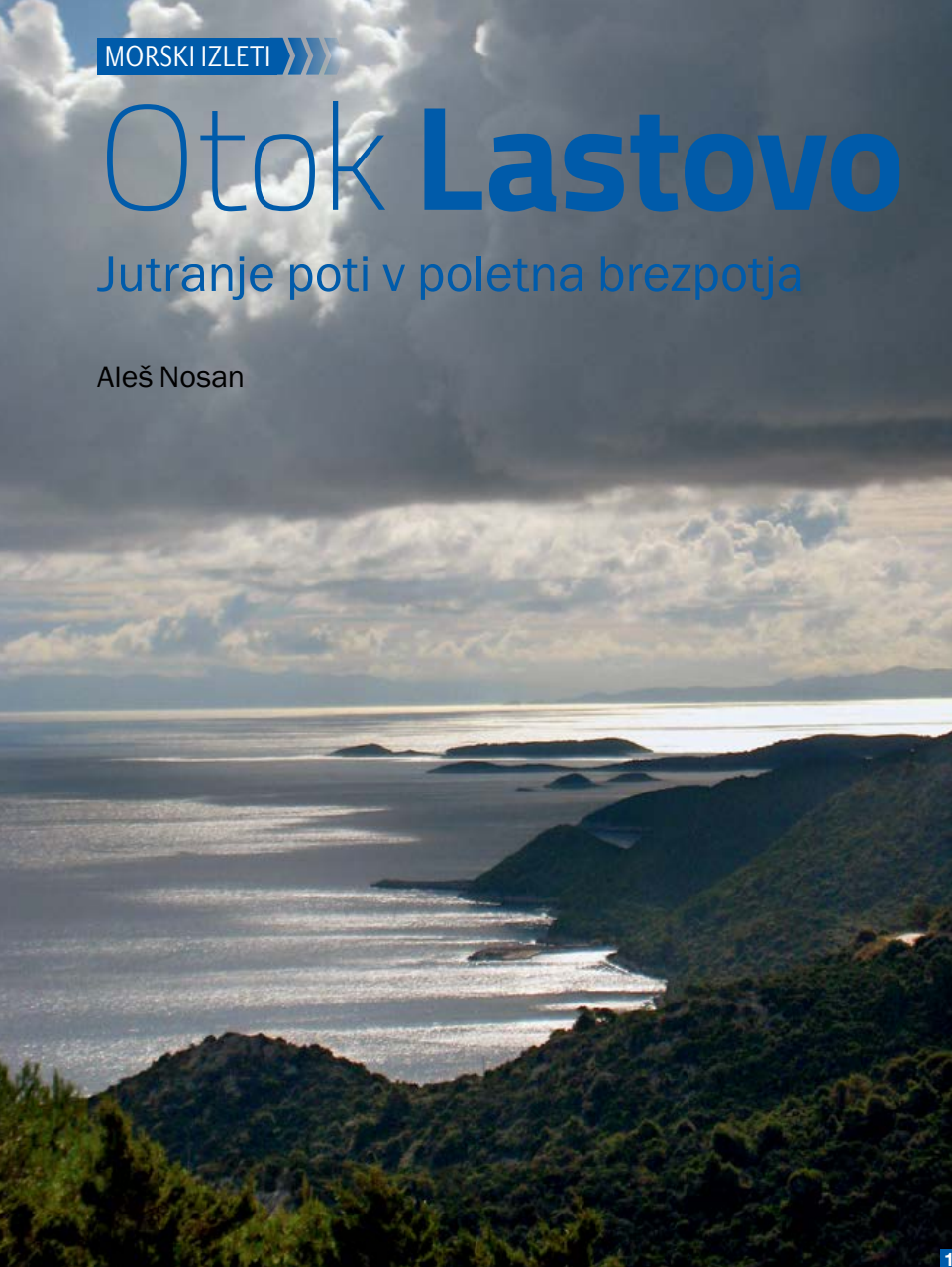
Molče sestopava, fotografirava bujne cvetove in strma, zdaj s soncem obsijana ostenja, si vmes briševa potne obraze in ko stopiva na prvo ravnino Bavšice, obstanem in se ozrem nazaj. Brez besed se objameva, obe solznih oči. Hvaležni za varen vzpon in sestop. Za vse videno in občuteno. Za tiste, le nekaj hipov dolge razglede, ki so nama pomagali prepoznati pravo smer vzpona. Hvaležni za vse doživeto, za prijateljstvo, za svobodo v sebi. ◉

Otok Lastovo

Jutranje poti v poletna brezpotja

Aleš Nosan

Malce sklepam – kdo je boljši? Tvegam odgovor – Islandija, bom rekel.

Stari put

Preden so se stari časi poslovili od nas, so vaščani obeh največjih naselij, Lastova in Ublja, hodili drug k drugemu po stari poti, razpotegnjeni med lovorom in borovimi gozdovi. Svobodno so dihali, hodili z lahkoto, hoja jih je vlekla v barvo, svet je bil za njih kot gledališče. Tkali so svoj otok, kako so šele uživali v ljubezni.

Zgodaj sem se odpravil, počasi mi je šlo, nisem rušil mokrih pajčevin. Tam je bila magija, stara tisoč let – sv. Luka – najstarejša cerkva na otoku. Nad njo mi je gosta trava vse do Ilirske gomile božala kolena. Zgoraj pa sem videl, iz česa je bil sestavljen dan. Lastovo, spremenjeno v barvo. Sive skale, modro morje, svetlo zeleni bori. Razgled, temen proti jutranjemu soncu. "Rada sem imela sijaj in sijaj me spremlja," je govorila Helena, junakinja iz Troje.

Ponta Vejo more

Nisem hotel zamuditi, ker sem vedel, da obstaja. Jug otoka. Raj za težjo hojo. Tukaj so me vse poti pripeljale v brezpotja. Nisem se ustavil. Hodil in plezal sem naprej. Iskal. Bilo je mehko in vlažno. Toplina in meglice. V teh krajih so prevladovale gole skale, sem in tja pritlikavo rastlinje. Včasih je sonce že zjutraj žgalo kot hudič. Ponta vejo more je polotok, ki je bil v jugoslovanskih časih povsem zaprto vojaško območje. Tri kamnite glavice so prevrtane z opazovalnicami in bunkerji. Še se da slediti razrušeni vojaški cesti daleč proti koncu, skoraj vse do juga, najjužnejše točke otoka. Tam bunkerji gledajo na morje, proti sosedom Italijanom in kar je najbolje, v njih še

Vkrcaje na otok

Pristajali smo že ponoči. Mračilo se je dolgo, nato je kakor blisk na nebo padla topla tema. Noč pred pristankom je nenadoma postala gosta od zelenja. Obrisi gozdnatih vrhov so plavali ob meni in takoj sem ga začutil – vonj borovcev, vonj otoka. Ta dišava je bila kot srečna pesem, morda dah užitka ob hoji na Jadranu.

Zgodilo se je v naslednjih dneh, zgodilo se je z Lastovim, enako, kot se je zgodilo s toliko prelepimi kraji mojega življenja. Moral sem hoditi, skozi zalive in rastlinje, na gomile in vrhove, po poteh, ki so me na koncu pripeljale v brezpotja.

Lastovo je morda najbolj pohodniški med vsemi jadranskimi otoki. Poti so zgledno očiščene in urejene, odlično označene in polne časov, ki se ne vrnejo nikdar. Nekako melanholično sem jih odmerjal, s patino nasičene steze,

vodeče do skoraj vsakega, še tako daljnega koticčka.

Jutra v poletju. Poskušal sem se potopiti v njih. Pasti v stari greh. Odhajati na hojo kakor poletni portir noči. Vedno sem imel rad ta jutra, tja do začetka dopoldneva. Svet je bil še hladen, horizonti v rožnati. Tisto, kar me je lovilo, ni bil toliko relief narave, temveč oblike senc, ki so križale tišino.

Hom

Začetek. Najvišji vrh. Protiutež ostalim turam. Večerni vzpon. Grizla je strmina, sonce, ki je lezlo dol, je še vedno svetilo z vročino. Na vrhu – poezija ruševin – kapelica v kamnu, sonce je zašlo, saj veste, obzorje je bilo oranžno, rdeče in črno, in tam sem dolgo obsedel.

Zakaj? Zvezde – kot rumene sveče so se videle na nebu. Lastovo ima drugo najmanjše svetlobno onesnaženje v Evropi.

zmeraj rjavijo dokaj dobro ohranjeni topovi. Neviden je števec neumnosti stoletja.

Polotok je danes potopljen v mirno večnost. Nikjer ni živega človeka. Hodiš, raziskuješ, plezaš, plavaš, saj zalivi so kot gore. Pozabljeni in sami.

Mimo sv. Ciprijana in čez Poljice na Rača špiljo

Zdravilne trave. Sem so zbrale vse sokove. Utrip srca do Ciprijana in

- 1 Severna obala Lastova, pogled z Ilirske gomile Foto: Aleš Nosan
- 2 Nočni Hom Foto: Aleš Nosan
- 3 Polotok Vejo more in jama Medvedjina, pogled čez Vejo more od sv. Ciprijana Foto: Aleš Nosan
- 4 Jama Mala Medvedjina Foto: Aleš Nosan

razgled. Na Skriveno luko, veliki zaliv, na Vejo more in čez Vejo more, notranje otoško morje. Nasproti polotoku vojaške zgodovine. Druga stran raja. Še zmeraj jug. Še vedno raj. Obstaja, da bi bil naslikan.

Malo stranskega pogleda. Sv. Ciprijan na hribu, 12. stoletje. Barva limon v vzhajajočem soncu. Morda najlepša apsida v življenju. Pot naprej je trava. Skozi skale. Dan morskih ptic je bil. Povsod naokoli so kričali galebi. Nato je na rdeči zemlji Pojice sledil za pot še konec.

Naprej brezpotje. Lotil sem se izziva, nekje nad mano sem vedel za zaključek skrivnostnega pobočja. Pač, potepuška domišljija. Bila je dovolj. Malo sem

V jami je nekdaj živela sredozemska medvednica, ljubki brkati tjulenj, že dolgo pogrešan na akvatoriju južnega Jadrana.

Izkrcanje z otoka

Tudi odhajali smo v temi. Na trajektu so gorele luči – kakor v hotelu. Danilo se je dolgo in nato je kakor blisk na nebo padla topla zarja. Pokrajina, gosta od zelenja, se je pretvorila v modro morje. Hoja ob morju, po otokih, je zame velika fascinacija. Tukaj je tako blizu občutek tistega, kar se približuje čarobnemu krogu in zatem – je ujet. Jutri bom šel in ga iskal naprej. ●

4 pogledal na karto in lahko me je vrglo iz mojega stoletja v nek daljni čas. Rača špilja z vodoravnim vhomom. Dobro skrita v spreminjajoči se pokrajini. V njej so našli sledove najstarejše poselitve na otoku. Prazgodovinske. Vse in še več se je vedno dogajalo na otoku.

Medvedjina

Moji koraki so bili koraki popolnega brezpotja. Skrivnost sem čutil kot svetlobo, neprestano bliskanje svetlobe. Morja, sonca, kamna. "Tisto, kar je jamčilo, da ni zaprta naša pot k bogovom."

Medvjedina je za razliko od Rače morska jama. Ko sem po ozki gredini splezal do vhoda, sem se odločil. Vzel sem očala in zaplaval. Ni bilo težko. Tri metre pod steno, v globokem morju, je fantastičen zelen snop vode lil skozi dobro vidno odprtino.

informacije

Hom: Markirana pot, 1.15 h vzpona, označen začetek na cesti Ubli–Lastovo.

Stari put: Markirana pot, do mesta Lastovo 3 h, vključno z vzponom na Ilirsko gomilo, označen začetek na cesti Ubli–Lastovo.

Ponta Vejo more: Nemarkirana zapuščena vojaška cesta, 2 h do rta, vključno z ogledom bunkerjev, neoznačen začetek pri zapuščenih kasarnah Zle polje.

Sv. Ciprijan in Rača špilja: Označen začetek v Skriveni luki, markirana pot do sv. Ciprijana, neoznačena steza do Pojice, brezpotje do jame. Skupaj do jame od 2 do 3 h. Zahtevna orientacija. Medvjedina: Od kasarn Zle polje z avtom po zapuščeni vojaški cesti, ki vodi proti Ponti Vejo more do zapore ceste. 100 metrov naprej po cesti in pri praznih kasarnah levo proti obali. Više ali niže nad obalo po najboljših prehodih med skalami in grmičevjem proti vzhodu dobro uro in pol do jame. Naporno, popolno brezpotje.

Zemljevid: Park prirode Lastovsko otočje, Turistično planinarski zemljevid, serija Dinarske Alpe, 2008.

Spomini hčerke nekega posebnega alpinista – Martina Gričarja

S topam po prašni poti. Okrog neprecenljiva tišina, le žuborenje vode in šumenje vetra v krošnjah dreves.

V ozadju pa mogočna gora, s katere se mi vsakič, ko grem mimo, zdi, da me spremlja očetov prodoren pogled in prijazen nasmeh. Tišino prekine komaj slišen žalosten materin vzdih. Spet se vračava v Spominski park v Kamniški Bistrici k očetu. Hodiva v tišini, vsaka zamaknjena v svoje turbne spomine, ki naju prevevajo ob misli, da ga že drugo leto ni več ob nama.

Bliže sva cilju, močnejše je bučanje hroudournika, ki me ponese nazaj v preteklost, ko se spominjam njegovega energičnega glasu, vedno pripravljene za petje. Ozrem se v gore in se v mislih vrnem v čas, ko mi je z velikim žarom v očeh pripovedoval o svojih številnih alpinističnih vzponih v domačih in tujih gorstvih, kjer je sam ali kot gorski vodnik prehodil in preplezal poleti in pozimi naše in tuje najtežje smeri. Na nekatere ture se je vračal znova in znova, vendar vsakič z istim zagonom in navdušenjem. Vedno in kamorkoli se je šlo, samo da se je šlo v hribe. Hribi, gore, alpinizem, gorsko vodništvo ter gorska reševalna služba so bili zanj edini pravi smisel življenja. In to v pravem pomenu besede. Z mislimi je bil ves čas v gorah, tudi potem, ko mu zdravje hoje v visokogorje ni več dopuščalo.

Gojil je pravi, iskreni odnos do gora, alpinizma in vsega, kar je s tem povezano, ne meneč se za rivalstvo drugih. Ni mu bilo mar za častihlepe in bahanje z dosežki, kar je nekatere povzdignilo v višave, druge pa po krivem zapostavilo. On s tem ni bil obremenjen. Plezal je zase in za svojo dušo. Zagotovo pa je vedno izbral težjo pot, že zaradi tega, ker je bil vse do konca iskren, pošten in pogumen. Ko je bilo treba izbirati med kaj je prav in kaj je

Oče na vrhu Weisskogula leta 1974 Arhiv družine Gričar

lahko, je oče vedno izbral prvo. Neprijetnih resnic ki jih je izrekal, marsikdo ni zmozel prenesti, čeprav so bile velikokrat namenjene prav ljudem, ki so sicer imeli veliko moči za zahtevne organizacije odprav in izvedbe težkih vzponov. Očetovim neprijetnim resnicam pa niso bili kos. Naj pridam, da smo jih bili deležni tudi domači in po tolikem času se zdi, da je imel skoraj vedno prav. Sicer se sploh ni pogosto oglašal, ampak je le modro molčal in poslušal. Zagotovo je bil vrhunski alpinist, predan gorski reševalec in gorski vodnik, ki je svoje poslanstvo opravljal z dušo in telesom. Nikoli ni postavjal sebe na prvo mesto, najvažnejši sta mu bila varnost ljudi, ki jih je imel pod okriljem, in pomoč sočloveku.

Nedvomno mu je vrhunec alpinistične kariere pomenila udeležba na odpravi v pogorje Hindukuš. Poleg osvojitve tamkajšnjih dveh najvišjih vrhov, glavnega vrha Noshaga, 7492 m, in Gumbaz e

Safeda, 6800 m, se je na odpravi zopet pokazala njegova skrb za človeka v nesreči, ko je požrtvovalno in brez pomisleka na veliki višini rešil življenje drugemu članu odprave, ki je zaradi višinske bolezni obležal, s tem da je ponorečenca odnesel v tabor nižje. Sicer si je želel na tej odpravi osvojiti še tretji vrh, do česar pa žal ni prišlo. Če bi okoliščine dopuščale, bi mu ob vrhunski sposobnosti in pripravljenosti takrat zagotovo uspelo.

Naenkrat me iz razmišljanja predrami predirljiv krik osamljene ptice. Zavem se, da sva že na pol poti do parka. Mati stopa nekaj korakov pred mano. Iz optanega nahrbtnika ji molijo v skrbno povezan šopek travniške cvetice, ki jih je nabrala ob poti. Te so bile očetu, poleg planik, najljubše rože. Tudi sama sem jih nabrala za skromen, a ljubezni poln šopek. Prav takšne, s spomladanskim resjem ozaljšane šopke nama je veselo prinašal z okoliških hribov.

Ko se tako oziram po dolini Kamniške Bistrice, se mi čas v mislih prestavi v nepozabna leta, ko sem z očetom in mamo hodila v hribe. Oče je bil prava zakladnica znanja in izkušenj, kako preživeti v gorah in v naravi nasploh. Nikoli se ga nisem naveličala poslušati. Nato pa šok. Oče čez noč zbolil.

Bolezen, ki se je po mnenju zdravnikov razvila kot posledica neke vrste višinske bolezni zaradi prehitro in preveč naenkrat osvojenih vrhov nad 3000 metri, je bliskovito napredovala. Iz ponosnega, dostojanstvenega ekstremnega športnika, alpinista, gorskega reševalca in gorskega vodnika je napravila bolnika, ki je bil le še senca nekdanjega zdravja, moči in skoraj nadživljenjske vzdržljivosti, ki je dana samo izbranim. Vendar sem prepričana, da sam, kljub posledicam v starejših letih, ni niti za hip obžaloval naporov, ki so pripeljali do vrhunskih dosežkov in z njimi povezanega veselja ter sreče, ki jih je bil deležen. Četudi je bila cena zanje proti koncu življenja precej visoka, je bila vredna. Doživel in preživel je nekaj, kar ni dano vsakomur. Za to pa bi pravi alpinist, alpinist njegovega kova, tvegati prav vse.

Tako premišljujoč o zadnjem obdobju očetovega življenja, ko mu, kljub zdravstvenim težavam, navdušenja in volje ni zmanjkalo, se zavem, da sva z mamo že tik pred njegovo spominsko skalo v parku. Tu je našel svoj mir – potem, ko je z mislijo na hribe, na svoje alpinistične prijatelje soplezalce ter prijatelje reševalce, hudo poškodovan po hudi prometni nesreči, v kateri je bil udeležen kot kolesar, v bolnišnici umrl. Z najino pomočjo se je na dan pogreba vrnil v osrčje hribov, kjer je edino znal in zmozel živeti. Tja, kamor je sodil. Zazrem se v njegovo sliko na skali in mu v mislih zakličem: "Ponosna sem nate, oče, in vem, da se nekoč zagotovo spet srečava!" ◉

Poldrugo desetletje PUS Bavšica

Petnajst let in še štejemo

Bavšica je dolina, za katero povprečen gornik le redko sliši. Pogosteje celo slišijo za Bavšico s č-jem, kar je za zaljubljenca v to čudovito ledeniško dolino pod Bavškim Grintavcem že dobršen razlog za negotovanje. In prav v tej, od planincev skoraj pozabljeni dolini, si je svoj drugi dom našel prenekateri (mladinski) planinski vodnik, v zadnjem času pa tudi mladinski voditelj.

"Se je začelo s podarim dobim," poje Adi Smolar v svoji skladbi, ki je resnici začetkih Planinskega učnega središča (PUS) Bavšica pravzaprav dokaj podobna. Če odmislimo skoraj dveletni boj z birokratskimi pošastmi za pridobitev raznoraznih dovoljenj, je bil glavni izziv takratnega vodstva Mladinske komisije (MK) in PZS zbiranje sredstev za gradnjo novega objekta, ki je bil zaradi dotrajane infrastrukture tabora že krvavo potreben. Objekt je bil dokončan in predan v uporabo poleti leta 1999, torej natanko petnajst let od današnjih dni.

Prva faza: lokalci

"Spominjam se, kako sem se kot majhna punčka stiskala v kotu klopi na verandi, ko so k *noni* na obisk prišli 'vodniki iz šotorov' na koncu Bavšice," pove gospodarica PUS Bavšica, Mateja Komac. "Razlagala jim je o življenju v dolini in kazala muzej s knjižnico, za katerega je *nono* skrbno zbiral predmete vse svoje življenje. Prišli so enkrat ali dvakrat na poletje in vedno sem se jih razveselila. Desetletje pozneje se je začelo v dolini šušljati o gradnji novega objekta, ki naj bi zamenjal šotore. Takrat nisem bila več tako pogost obiskovalec doline, a vseeno sem mimogrede ujela kak pogovor, v katerem so se kresala mnenja domačinov o tem, ali naj se objekt postavi ali ne."

Med domačini, ki so razpravljali o nastajajočem objektu, je bil gotovo tudi Jelko Flajs, legenda učnega središča in njegov oskrbnik. Bojan Rotovnik, sedanjí predsednik PZS, takrat pa načelnik MK, doda, da je prav Jelko, ki sicer živi le streljaj od PUS-a, zabeležil prvo nočitev. Takoj ko so objekt pokrili s streho, je prespal v njem, in to kar na prepihu, saj tudi okna in vrata še niso bila vgrajena. S tem je bila prva faza zaključena. Maloštevilni "lokalci" – resnici na ljubo je bil Jelko tudi že pred petnajstimi leti eden izmed redkih stalnih prebivalcev doline – so objekt lepo sprejeli.

Druga faza: oprema

Objekt, kakršen je PUS, je za organizacijo, kakršna je MK, pa četudi ji hrbet krije mogočna PZS, gromozanski projekt. In res ni bilo daleč od tega, da bi začeli igrati tudi "podarim dobim". Andrej Brvar, takratni predsednik

posteljnine so bili različnih barv – ali je bil takšen tudi "plan nabave" ali je šlo le za praznjenje skladiščnih zalog milostljivih dobaviteljev, ostaja piscu neznano, ampak po njihovi barvi so dobile sobe svoja prva imena. Z leti je barva posteljnine bledela, nakup v določenih barvah pa tudi ni bil praktičen, zato je padel sklep o preimenovanju sob. Če se vam sedaj sredi dneva zgodi, da pozabite, v kateri sobi ste, morate le pogledati skozi okno in njeno ime ne bi smelo biti prevelik izziv, saj je večina sob poimenovana po vrhovih, ki jih vidimo skozi njihova okna. Izjemi sta le Modra soba (v njej spijo modri inštruktorji – da ne bi kdo pomislil na modro posteljino) in dvo-posteljni Predsedniški apartma. "Bajta" je bila torej opremljena, dobrodošel pa bi bil tudi organiziran poligon za vravno tehniko. Balvanov, ki so jih bile vajene cele generacije vodnikov, so se

narodnem parku, kot bi lahko pričakovali, temveč so mladince, ki so gospodarili s PUS-om, bolj jezili predstavniki Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Ko je bilo po zahtevnih pogajanjih in številnih kompromisih dovoljenje praktično že izdano, bi jim skoraj zagodla neka orhideja na melišču pod ferato. Sledil je še en krog mučnih pogovorov in podaljševanja seznama zahtev zavoda, vendar jim je k sreči uspelo. Druga faza: oprema – kljukica!

Tretja faza: Bavšicaaaa!

Zgodba praktično vseh zaljubljenecv v ta gorski biser je podobna zgodbi Vanje Blažice, do nedavnega vodje Programskega sveta PUS Bavšica pri MK, ki skrbi za objekt. "V Bavšico sem prvič zavila leta 2005 na tečaj za vodnico, kmalu zatem pa še na seminar za aktivne člane mladinskih odsekov. S prvega mi je najbolj ostal v spominu prijeten občutek odrezanosti od ostalega sveta (in s tem toliko pristnejši stik z ostalimi udeleženci in vodstvom), z drugega pa vodilo za prostovoljno delo: 'Če hočeš biti prostovoljec dalj časa, se moraš pri tem imeti fajin.' In v duhu teh dveh občutkov PUS Bavšica združuje cele generacije planincev. Od takrat je v dolino sicer prišel (boljši) telefonski signal, lani tudi internetna povezava, a vzdušje ostaja." Naj bo dovolj o našem drugem domu. Preverite še sami, da je to res kraj gorske čarovnije. Že res, da je Bavšica za marsikoga zelo oddaljena od domačega ognjišča, a morda ji je prav ta odmaknjenost pomagala, da je nanjo pozabil tudi Zlatoroh, ki je v besu pustošil po naših gorah. Le kako bi drugače ohranila vse te lepote? "PUS Bavšica je res edinstvena hiša, saj če bi PUS stal kjerkoli drugje, ne bi bil isti PUS," zaključita sogovornici. ◉

Foto: Nuša Verdev

PZS, je že ob zapisu v *Planinskem vestniku* (PV 7–8, 1999) zapisal, da je bil večji del opreme kupljen s pomočjo različnih podjetij, kar je naredilo projekt finančno znosnejši. Prvi kompleti

inštruktorji že pošteno naveličali. Šalo na stran, pogoj za delo so bili res neprijemni, zato so že kmalu začeli razmišljati o novem poligonu. Lokacijo so hitro našli, zataknilo pa se ni pri Triglavskem

Petdeset odtenkov sive

Vreme in razmere v gorah v meteorološkem poletju 2014

Morda je ob naslovu to-kratnega vremenskega prispevka kdo pomislil, da je bilo letošnje poletno vreme v gorah "erotično in seksi", pa seveda iz te moke ni bilo kruha, vsaj ne fino zapečenega, temveč raje kislega. Seveda le tisti, ki se letos niste prav pogosto odpravili poslušat šepetajoče tišine. Resnici na ljubo te ni bilo prav dosti, saj so imele dežne kapljice raznovrstnih oblik in velikosti večino poletja samosvoj in ne nazadnje tudi veliki ples. Ob spremeljavi ne vem koliko, ampak najmanj petdeset odtenkov sive! Tako "nesuhega", "netoplega" in "nesončne-ga" vremena kot to poletje že dolgo ne! Meteorološko poletje, ki se je poslovilo konec avgusta, si bomo zapomnili predvsem po pogostih padavinah in razmeroma malo sončnih dneh ter glede na zadnji dve do tri desetletja gotovo tudi podpovprečnih temperatu-rah. Te so se na dnevnem nivoju gibale zdaj nad, zdaj pod dolgoletnim povprečjem, a bolj ko smo šli proti koncu poletja, bolj so bile pod njim. V vsem tem času smo imeli le en vročinski val, še posebej hladna je bila druga polovica avgusta.

¹ Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana.
² Urad za meteorologijo, Agencija RS za okolje, Vojkova cesta 1b, Ljubljana.

Morda si tudi na račun poletij 2012 in 2013, ki sta bili med tremi najbolj vročimi v zadnjem stoletju, pripisuje-mo občutek, da letos "pravega" poletja skoraj ni bilo. Vendarle pa se zdi, da nas letos občutek ne vara, pa čeprav je bila povprečna poletna tempera-tura zelo blizu povprečju za obdobje 1981–2010. Še hladnejše in v osrednji Sloveniji še bolj mokro poletje smo imeli ne tako daljnega leta 2005. Nad našimi kraji se je prav rado zadrževa-lo območje nizkega zračnega pritiska s hladnim in vlažim zrakom v višinah, še raje pa njegova različica, ki se praviloma pojavlja v hladni polovici leta – odceplje-no jedro hladnega zraka. Vsaj za nekaj pa je bilo letošnje poletje čas debelih krav – namreč za obe ledeniški zaplati pod Triglavom in Skuto.

Prve dni poletja so vladale v visokogor-ju še povsem zimske razmere. Poleg tega, da je bilo nad 2000 metri še obilo snega, je tam občasno še snežilo, niže pa deževalo. Po 6. juniju se je vreme ustalilo, gore pa so bile deležne enote-denskega obdobja suhega in sončnega vremena. Ob tem smo po nižinah za-beležili edini vročinski val letošnjega poletja, najvišje temperature letošnjega poletja pa so zabeležili tudi v gorah, saj so na Voglu izmerili 25, na Kredarici pa 15,8 °C.

Temu je sledilo spet vse več spremen-ljivega vremena s pogostimi padavina-mi, tako da so bile temperature zraka

v drugi polovici junija čez dan na 1500 metrih okoli 15, na 2500 metrih pa okoli 5 °C. Konec meseca so bile v visoko-gorju razmere še zmeraj popolnoma zimske. Tako je na primer še 30. junija na Kredarici padlo 10 centimetrov novega snega, skupna višina snega pa je bila kar metrska! Uradno je skopnel šele 12. julija, torej kar več tednov pozneje kot po navadi.

Tudi julija smo imeli precej spre-menljivo vreme brez dlje časa tra-jajočega stabilnega vremena; prav redki so bili dnevi, ko se čez dan ni pojavila vsaj kakšna manjša ploha ali celo nevihta. Do začetka druge dekade so na vseh postajah zabele-žili konec snežne sezone, kljub temu pa je bilo v visokogorju še mnogo snežnih zaplat, v senčnih legah tudi večjih sklenjenih snežišč. Kljub nad-povprečno oblačnemu in deževnemu juliju pa so bile temperature nekoliko (več kot 0,5 °C) višje od dolgoletnega povprečja.

Potem pa nas je "zadel" še avgust, ki ga bomo pomnili po mnogih neurjih, ki so prizadela različne pokrajine naše dežele, tudi tiste z vzpetinami. Prva dekada, ki pomeni v naših gorah v povprečju tudi najtoplejši del leta, se ni izneverila, res pa je, da tudi takrat "ni pokalo" od sonca, saj so se čez dan pogosto pojavljale plohe in nevihte. Od druge dekade naprej so naše kraje kot po tekočem traku prehajale vremenske

V začetku avgusta je bilo še veliko snežišč, na sliki pod Stenarjem, vreme pa je zdržalo ravno še toliko, da smo potežili najnujnejše gorniške želje. Foto: Miha Pavšek

fronte ter se po prehodu nekaterih še odcepljala višinska jedra hladnega zraka in podajšala vpliv front (ter skrbela za namočenost) v nekaj naslednjih dni. Vse to je privedlo do oblačnega in deževnega vremena. Prehod hladne fronte 25. avgusta pa nas je že opomnil, da nismo več tako daleč od zime in da je jesen "tu", saj so bili najvišji vrhovi za krajši čas pobeljeni. Čeprav spada september že v naslednje meteorološko

Preglednica 1. Povprečna temperatura (°C) in količina padavin (mm) v meteorološkem poletju 2014 ter primerjava s povprečjem obdobja 1991–2010.

Postaja (nadmorska višina)	Povprečna T [°C]	Odklon T [°C]	Padavine [mm]	Indeks padavin glede na povprečje 1991–2010
Rateče (864 m)	15,8	–0,5	442	100
Vojsko (1067 m)	14,6	–1,0	649	133
Vogel (1535 m)	12,2	–0,8	810	135
Krvavec (1740 m)	11,1	–0,5	658	142
Kredarica (2514 m)	5,5	–0,8	747	117

Vir: Arhiv Urada za meteorologijo Agencije RS za okolje.

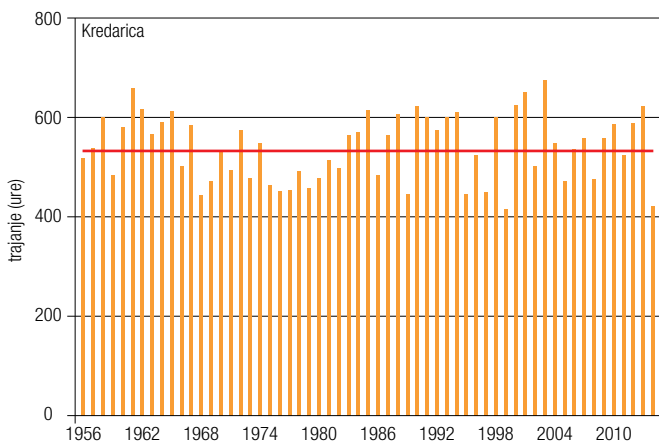

trimesečje, ga obiskovalci gora še kako čislamo, pa vendarle omenimo, da nas je tudi ta razveselil še le v zadnji dekadi. Če potegnemo črto pod letošnje sivo poletje, je na dlani ugotovitev, da je bilo v primerjavi s povprečjem obdobja 1991–2010 hladnejše za pol do stopinjo Celzija, česar smo se v zadnjega četrta stoletja že skoraj odvadili. Večina gorskega območja

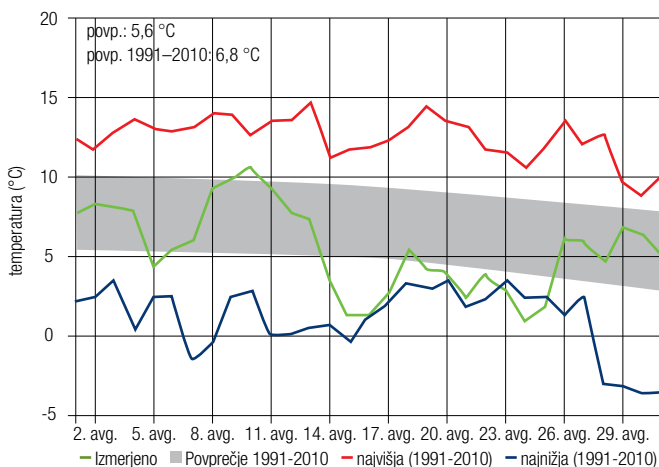
je bila nadpovprečno namočena, dinarski in zahodni del predalpskih hribovij tudi 40–50 % več, kot je dolgoletno povprečje. Nekoliko manj pa vsa tri visokogorja – Julijske Alpe, Karavanke in KamniškoSavinjske Alpe. Predvsem julij in avgust sta odstopala po številu padavinskih dni; dovolj zgovoren je podatek, da v naših gorah, razen v začetku junija, ni bilo

obdobja brez padavin, ki bi bilo daljše od treh dni. Zaradi pogostih padavin in veliko oblačnega vremena smo bili v povprečju tudi za petino prikrajšani za čas sončnih uric. Že zaradi pogostih kritik oskrbnikov nekaterih planinskih koč na račun napovedovalcev vremena pa velja na koncu izpostaviti, da je priprava vremenske napovedi v takih razmerah

precej nevhvaležna in bolj zapletena, manjša pa je tudi njena zanesljivost. Zato je včasih dobro pogledati skozi okno, poklicati tja, kjer "delajo" vreme ali ga vsaj bolje vidijo, oziroma preveriti na višinski spletni kameri. In tako lahko tudi v poletju z odtenki sive najdemo svoje svetle trenutke – kje drugje, če ne v gorah?

Trajanje sončnega obsevanja v meteorološkem poletju (junij–avgust) med letoma 1956 in 2014 (stolpci) in povprečje obdobja 1960–1990 (črta), prikrajšani smo bili kar za četrtno pričakovanih sončevih ur; manj sonca po letu 1956 je bilo le poleti 1999. (Vir: ARSO)

Potek povprečne temperature zraka avgusta 2014 na Kredarici in potek povprečne/najvišje/najnižje avgustovske temperature zraka v obdobju 1990–2010; nazadnje je bila ta podpovprečna avgusta 2005. (Vir: ARSO)

Spoznajmo pojoči svet kobilic

Poletno-jesenski sprehodi v naravi nam nudijo številne pisane prizore pa tudi raznolike zvoke. Le kdo se oglašča iz grmovja ali trave? Ko sam postavljam to vprašanje obiskovalcem travnikov, še največkrat slišim odgovor, da je črček. Pa je res? Je mogoče muren ali pa katera od kobilic?

Po zaslugi Stanislava Gomboca in Blaža Šegule se lahko hitro poučimo o zvokih in podobah pojočih žuželk v naravi; Blaž je o njih že pisal v *Planinskem vestniku*. Nedavno je namreč izšel priročnik z naslovom *Pojočke kobilice Slovenije*. Knjiga je povsem avtorsko delo in je nastala kot posledica njenega večdesetletnega terenskega dela. Skoraj 400 barvnih fotografij, navedbe o slovenski razširjenosti in običajnem habitatu vrste so podatki, ki vsakemu strokovnjaku ali ljubitelju omogočajo prepoznati videno ali fotografirano vrsto.

Kaj pa napevi od vseh devetindevetdesetih, do sedaj najdenih pojočih vrst na slovenskem ozemlju? Z zgoščenke, ki je priložena knjigi, jih lahko presname-mo na telefon, kar omogoča primerjavo na terenu samem. Prav ob tej priložnosti so vse vrste dobile tudi slovenska imena, kar je za ljubiteljske raziskovalce narave zelo dobrodošlo. Knjiga v žepu ali nahrbtniku, zvoki na telefonu, še fotoaparata – in že smo odlično opremljeni za spoznavanje sveta kobilic v naši okolici. Verjamem, da se bo število podatkov o razširjenosti s to knjigo zelo povečalo.

Avtorja sta velikokrat na terenu v družbi naravoslovnih fotografov. Uveljavljena fotografinja Anja Čop je tako spoznala povsem nov svet, svet šestnogihi čudes. Obiskovalci gradu Podsreda lahko to jesen kot prvi občudujemo njene razstavljene fotografske mojstrovine. Verjamemo, da bo ta razstava obiskala še številne kraje.

Drevesna zelenka Foto: Dušan Klenovšek

Pa še o kobilicah kakšno besedo. Spoznamo lahko 97 vrst in dve podvrsti "pojočih", 162 pa je vseh do sedaj najdenih vrst pri nas. Šele pred nekaj leti je bila odkrita celo za znanost nova vrsta – solinska kobilica. Naj predstavim eno običajno, takšno, ki jo srečamo na domačem travniku in visokogorski trati.

Drevesna zelenka (*Tettigonia viridissima*) se pojavlja na travnikih z visokim steblikovjem, posebno na področjih mokrotnega tipa, od nižin do gora. Je splošno razširjena grmovno-drevesna vrsta. Rada prileti tudi v stanovanje, saj jo privablja luč. Nekoliko manjši samci zrastejo do 36 mm, samice tudi preko 4 cm. Samico prepoznamo po dolgi, sabljasto oblikovani leglici na zadku. Zaradi velikosti ima v angleščini ime

Great Green Bush Cricket. Praviloma je svetlo zelene varovalne barve. Tiplalnice lahko dosežejo tudi trikratno dolžino telesa. Kot druge dolgotipalčnice je pretežno mesojeda (muhe, gosenice, ličinke). Kdor je kobilico držal v pesti, verjetno že ve, da dolgotipalčnice tudi pošteno ugriznejo. Občasno tudi poletijo, a praviloma le nekaj metrov daleč. Aktivne so tako podnevi kot ponoči. Zato njihovo oglašanje lahko slišimo preko celega dne, še posebno v mraku in ponoči, nekje med julijem in oktobrom.

Izkoristimo lepe jesenske dni ter se s priročnikom, mobilnikom in fotoaparatom odpravimo spoznavat melodični šestnogi svet žuželčnih čudes. Verjamem, da bomo ob vseh novih spoznanjih še bolj cenili naravo. 🍷

Viri: Šegula B., 2004. Drobni zvoki naših gora. *Planinski vestnik*, št. 6, str. 34–35. Planinska zveza Slovenije. Gomboc, S., Šegula, B., 2014. *Pojočke kobilice Slovenije*, EGEA.

Materina dušica (*Thymus sp.*)

V naravnih ekosistemih je količina razpoložljive energije, ki jo rastline, živali in glive lahko uporabijo za rast in razvoj, omejena. Med organizmi poteka po eni strani boj za energijo, po drugi strani pa se pojavijo različne oblike sodelovanja, ki omogočajo boljši izkoristek energije in lažje življenje za sodelujoče organizme. V biologiji takšne odnose, ki so v korist vsem sodelujočim, imenujemo simbioza. Več sodelovanja med organizmi najdemo v starejših, stabilnih ekosistemih (npr. gozd), manj v mladih, pionirskih (npr. njiva). Med ljudmi in zdravilnimi rastlinami poteka sodelovanje že tisočletja. Ljudje sadimo zdravilne rastline, skrbimo zanje in jih razmnožujemo, zdravilne rastline pa nam pomagajo ohranjati zdravje in nas razveseljujejo s svojim vonjem, okusom in barvo. A nismo edini, ki smo našli obojestransko veselje ob sodelovanju z rastlinami. Tudi mravlje si prav rade poiščejo grmiček materine dušice, pod katerim si ustvarijo domovanje, ali pa zasejejo seme materine dušice vrh mravljišča. Tako mravlje dobijo aromatične snovi v svoji bližini, materina dušica pa ugodno rastišče na vrhu mravljišča. Materina dušica ljubi suhe in sončne kraje in kupček mravljišča, ki se dviga nad morjem trave na travniku, ji zelo ustreza. Pogosto se tudi pod grmiček materine dušice, posajen na vrtu, naselijo mravlje. Slovensko ime materina dušica pove, da so ljudje rastlino od nekdaj imeli za blagodejno, takšno, kot je lahko le duša matere, ki zna s svojo toplino in brez-pogojno ljubeznijo potolažiti otroka ob hudih stiskah in tegobah. In ni zaman ena izmed najbolj poznanih in cenjenih zdravilnih rastlin pri nas. Ljudje pogosto razlikujejo vrtno materino dušico, ki ji pravijo timijan, od vseh ostalih, pri nas v naravi rastočih materinih dušic. Slovnico in botanico te razlike ni, je pa res, da je vrtna materina dušica

prišla v naše kraje iz Sredozemlja skupaj z Rimljani in se je njihovo poimenovanje ohranilo vse do danes. Latinsko ime *Thymus* izhaja iz grške besede thymos, kar pomeni dim ali duh in se verjetno nanaša na prijeten vonj rastline. Po drugi razlagi pa so dimljenje z materino dušico ali kopeli z njo rimski vojaki uporabljali med pripravami na boj, ker naj bi razblinila dvom in okrepila pogum. V Sloveniji raste materina dušica na suhih, sončnih travnikih, pašnikih in kamnitih pobočjih vse od nižin do gorskega sveta. Opisanih je pet vrst. Njihovo določevanje je težavno, saj so rastline zelo spremenljivih oblik in se pogosto križajo. Vse so uporabne v zdravilne namene, tako da natančno določevanje, vsaj za zeliščarske namene, ni potrebno. Bolj kot prirojene lastnosti pa na vsebnost aromatičnih in zdravilnih snovi vpliva rastišče (vrsta tal, podnebje, nadmorska višina). Nabiramo celotne rastline v času cvetenja, in to od junija do septembra. Najbolje je, da jih režemo s škarjicami ali nožem; če jih trgamo z

roko, pazimo, da jih ne izpulimo s koreninami vred, kar se zaradi nežnosti rastline kaj rado dogodi. Ker so rastline majhne, gre nabiranje počasi od rok. Sušimo jih v senčnem in zračnem prostoru. Najpogosteje se materina dušica uživa v obliki čaja. Ta je prijetnega okusa in se pije ob težavah z dihalni. Pospešuje in redči sluz ter umirja kašelj. Zaradi pomirjevalnega učinka se pije tudi ob duševnih stiskah, za boljši spanec ali ob preveliki duševni obremenjenosti (stresu). Pomirja in uravnava tudi prebavo in je zato priljubljen dodatek jedem, predvsem v mediteranski kuhinji. Eterična olja materine dušice imajo razkuževalni učinek, zavirajo namreč rast drobnokrvk. Zato se čaj, tinktura ali razredčeno eterično olje uporabljajo za izpiranje ust, za izpiranje ran, hemoroidov in krčnih žil. Kopel z materino dušico pomirja, sprošča napete mišice in poskrbi za boljši pretok krvi po telesu. Zaradi prijetnega okusa se materina dušica dodaja številnim čajnim mešanicam za vsakodnevno uporabo (npr. planinski čaj). Posebj

prijeten, zaokrožen okus dobi čaj, če mu dodamo še med. Za otroke lahko pripravimo sirup. V kozarec izmenično nalagamo plast sveže zeli materine dušice in plast sladkorja. Na toplem kraju pustimo stati toliko časa, da se ves sladkor raztopi, po navadi tri do štiri tedne. Potem precedimo in shranimo v stekleničkah. Sirup uživamo po žličkah ob hripavosti, bolečinah v grlu in kašlju. Priročni ob prehladih so tudi zeliščni bomboni. Sladkor segrevamo na majem ognju, da se raztopi in malo porjavi (karamelizira), dodamo na drobno sesekljano zel materine dušice, premešamo in z žlico nakapamo na papir za peko na pladnju. Če hočemo bolj mehke in fine bombone, dodamo raztopljenemu sladkorju malo masla ali sladke smetane. Na vrtu lahko materino dušico uporabimo kot cvetočo in dišečo obrobo gredic. Ko jo sadimo, pa le imejmo v mislih, da se bodo morda skupaj z njo na naš vrt naselile še njene sostanovke – mravlje. ◉

Materina dušica Foto: Lovro Vehovar

Po krajšem poletnem premoru se Novice vračajo na strani *Planinskega vestnika*, z njimi pa tudi drugi pisec. Naš bivši sodelavec Peter Mežnar in njegov soplezalec Aleš Holc žal ostajata pogrešana v Himalaji. Rane se zacelijo, brazgotine ostanejo. Častimo njun spomin z dejavnostmi, ki sledijo na naslednjih straneh.

Odprave

Kar nekaj domačih alpinistov se je muzalo okrog **Denalija**. Člani AO Železničar (Domen Košir, Primož Bregar, Matej Gorenšek in Peter Bajec) ter Matej Balažič (AO TAM) so 4. junija priplezali na vrh Denalija po zgornjem delu smeri **West Rib**. Želje za kaj več so ostale zakopane pod snegom, ki ga je bilo v letošnji sezoni res ogromno.

8. junija so Blaž Penec, Boštjan Jurič (oba AK Črna) in Andrej Jež (AK Ravne) priplezali na **Alpamayo** po **Francoski smeri** (500 m, 60–70°). Poleg tega so v okviru koroške odprave v počastitev

Smer letečih klinov v Prisojniku
Foto: Janez Svolfjšak

40. obletnice AK Črna preplezali še **Urus Este** (Peter Modrej, Andrej Jež, Blaž Penec in Boštjan Jurič) in **Ishinco – JZ greben** (Blaž Penec in Boštjan Jurič) ter **SZ greben** (Gašper Stopar in Rok Barbič). V začetku junija se je v tistih *bregh* mudil tudi Davo Karničar. Za cilj si je izbral **Toclaraju** in smučanje po njegovi SZ steni.

19. julija so se proti **Han Tengriju**, naj-severnejšemu sedemtisočaku na svetu (7010 m) odpravili Mojca Balant, Sabina Lamprecht, Grega Zakrajšek, vodja Janez Toni (vsi AO Rašica), Matevž Kastrin (AO Ljubljana-Matica), Blaž Gladek in Matej Mučič (oba AO Kamnik). Vreme in razmere jim niso bili ravno naklonjeni. Žal se je kmalu smrtno ponesrečil Krešimir Milas, član hrvaškega pridruženega dela odprave. Del odpravarjev se je zato vrnil v domovino, pod goro pa so vztrajali Matevž, Blaž in Matej. Čakanje se je obrestovalo in 11. avgusta sta se Matevž Kastrin in Matej Mučič povzpela na vrh.

Prvenstvene

Kljub kislemu poletju, ki je bolj značilno za kake monsunske predele našega sveta kot pa domače loge, se je vseeno preplezalo kar nekaj novih smeri.

11. junija sta Matic Košir (AO Jesenice) in Matevž Mrak (AO Radovljica) preplezala novo linijo v precej obdelani steni

Debele peči. Novost je dolga 200 m, ocenjena s VI–, sliši pa na ime **Boj na požiralniku**. Istega dne sta se v dolini Lučke Bele potikala Tomaž Peternel in Samo Janež, kjer sta preplezala novo smer **Pravljica o mravljičnih ljudeh**. V 100-metrski smeri sta naletela na težave do ocene VI– (AO, V)/IV–V.

14. junija sta Radovan Lapajna in Tone Črv (oba AO Cerkno) preplezala novo smer v južni steni Matajurskega vrha in ji nadela ime **Stebričasti raz** (150 m, IV+/II–III).

10. julija sta na področju Mangarta plezala Tine Cuder in Tina Korinšek (oba AO Bovec). V vzhodni steni Predelskega Vršiča sta preplezala 150 metrov dolgo linijo in jo poimenovala **Pirnja** (V+/III–V).

2. avgusta sta v južni steni Prisojnika izgubljala kline Janez Svolfjšak in Igor Okorn (oba AO Kranj) ter v procesu preplezala novo smer, ki sta jo presenetljivo poimenovala **Smer letečih klinov**. Poleg nenamerno izgubljenih klinov sta v 150 metrski smeri, ocenjeni s VI+/VII–, namerno pustila še 5 klinov. Da, drago ju je stal ta špas. Istega dne sta v severni steni Zidne stene nad Mlinarico nove prehode iskala tudi Primož Bregar

Ples oblakov v Pelcu nad Klonicami Foto: Peter Bajec

in Peter Bajec (oba AO Železničar). Nastala je nova smer **Na boljše čase** (300 m, V/III–IV+).

9. avgusta je bila obiska deležna severna stena Pelca nad Klonicami, pod domače Pinja. V njej so novo smer preplezali Grega Knez, Marko Erčulj in Peter Bajec (vsi AO Železničar).

Ples oblakov je dolg 200 metrov, z dodatkom 150 vršnih metrov, težave pa se gibljejo v okviru klasične IV+.

17. avgusta sta se pod SZ steno Trentskega Pelca znašla Aleš Bardorfer in Janez Kekec (oba AO Rašica).

V glavi se jima je podila linija levo od Centralne smeri, ki poteka po izraziti poči v centralnem delu SZ stene.

Po 500 metrih plezanja sta imela v žepu **Rašiško poko** in jo ocenila s VII/IV–V. Istega dne sta v JZ steni

Lešarjeve peči stari dolg poravnala Primož Bregar in Peter Bajec (oba AO Železničar). Plezati sta začela po Jesenski odi in po nekaj metrih zavila desno po lepo vidnih naravnih prehodih. Smer **Dan neskončnih sanj** je dolga 300 metrov, težave pa so ocenjene s VI–/IV–V+.

Trenta je ta dan dobila še eno novo smer, in sicer sta se pod neobljudeno SZ steno Goriškega roba navezala Jože Makuc in Tone Groblar (oba AO Cerkno). Njuno oko je uzrlo logični prehod čez 500-metrsko steno po

Rašiška poka v Trentskem Pelcu
Foto: Aleš Bardorfer

gladkem žlebu in grapi. Tako je nastala nova smer **Prizanesljivka** (IV/II–III).

7. septembra se je Jože s kolegom z odseka Andrejem Likarjem zopet mudil pod SZ steno Goriškega roba, in sicer pod njenim desnim delom. Logične in naravne prehode sta poiskala desno

Dan neskončnih sanj v Lešarjevi peči
Foto: Peter Bajec

od poraščene glave in po osmih raztežajih oz. 300 metrih izplezala na greben, približno na polovici Tumove smeri v Špičju. Novi smeri sta nadela ime **Avanturist** in ji prisodila oceno V–/III–IV.

Rado Lapanja in Tone Črv (AO Cerkno) sta 7. septembra v SV steni Matajurskega vrha preplezala novo smer, za katero pa pravita, da bi znala biti zelo zanimiva v zimskem času. Namen sta imela plezati nekaj drugega, a sta v megli naletela na linijo, ki sta ji nadela ime **Skriti žleb** (100 m + 150 m grebena, II–III).

Domači hribi

V severni steni Velikega Draškega vrha sta 5. julija plezala Matej Balažič (AO TAM) in Marjan Kozole (AK Vertikala). Za cilj sta si izbrala precej krušljivi **Levi raz** (600 m, VI/AO).

V juliju sta Petra Hadalin in Marko Leban (oba AO Cerkno) v severni steni Triglava opravila 1. ponovitev **Spominske smeri Tineta Miheliča** (250 m, VII–IV).

V Malem Rateškem Mangartu pa sta 18. julija plezala Tine Cuder in Tina Korinšek (oba AO Bovec). Zagledala sta se v **Smer bratov Ferigo** (250 m, VI/IV–V+) in opravila njeno drugo ponovitev. Zanimiva izbira cilja, ki je šele v zadnjih letih doživel nekaj obiska.

19. julija sta Boštjan Mikuž (AS Ajdovščina) in Rok Kurinčič (Soški AO) preplezala mojstrovino bratov Podgornik, in sicer **Smer mladosti** (400 + 600 m, VII) v SZ steni Vršaca. Istega dna sta v severni steni Malega Koritniškega Mangarta Bojan Hribernik in Igor Okorn (oba AO Kranj) preplezala **Cozzolinovo zajedo** (800 m, VI/V).

20. julija sta se Matic Košir (AO Jesenice) in Domen Petrovič (Akademski AO) namenila opraviti 1. ponovitev novejši smeri **Nč ne oblubm** (450 m, VII) v severni steni Debele peči. Neučakanost in zagnanost sta botrovali prvenstveni varianti in spodnjem in zgornjem delu smeri. Kljub nekaj zavojem sta ujela najtežji raztežaj originalne smeri. Tjaša Jelovčan in Janez Svolljšak (oba AO Kranj) v letošnji sezoni ne popuščata. Tako sta 6. avgusta v mogočni in redkeje obiskani severni steni Malega Koritniškega Mangarta ponovila **Severni steber oz. Desni Piussi** (750 m, VI+/V–VI).

17. avgusta sta se pajčevino z oprimkov v SV steni Frdamanih polic namenila očistiti Domen Košir in Matej Gorenšek (oba AO Železničar). **Schinkova smer** (600 m, V) ju je kar zaposlila, a kljub temu sta se vrh stene strinjala, da je v hribih res *fajn*.

Tjaša Jelovčan in Janez Svolljšak (oba AO Kranj) sta v S steni Debele peči opravila 2. ponovitev smeri **Sladka kot med** (450 m, VII+/VIII–, VI+).

V južni steni Skute je Janez Svolljšak z Igorjem Okornom (oba AO Kranj) preplezal **Sončino direktno** (380 m, VIII+/IX–, VI). Najtežji raztežaj mu jo je malce zagodel, zmogel ga je v drugem poskusu.

Luka Lindič in Veronika Turnšek (oba AO Celje-Matica) sta v Vežici preplezala smer **Last minute** (250 m, 8a+). Luka Kranjc (AO Celje-Matica) pa je z Igorjem Čorkom v predostenju Križevnika opravil 1. ponovitev **Rajčeve smeri** (250 m, 8a), pod katero sta se leta 2012 podpisala Andrej Grmovšek in Luka Lindič.

Novice iz tujine

Grega Lačen (AK Črna) in Sašo Prosenjak sta 3. julija v Tofani di Rozes preplezala **Smer papeža Pavla VI** (600m, IX–/VIII), 19. julija pa se je Grega z Andrejem Gradišnikom zakadil v **Cassin-Ratti** (450 m, VIII–/VI–VII) v severni steni Zahodne Cine.

V Dolomitih sta se potikali tudi Nastja Davidova (AO Ljubljana-Matica) in Tjaša Jelovčan (AO Kranj). V S steni Rocchetta Alta di Bosconero sta 22. julija preplezali smer **KFC** (600 m, VI/A1). Nekaj mokrote je botrovalo prijemu za komplet. Naslednji dan sta v Croda Spiza preplezali smer **Per Claudio** (250 m, VII). Deževni četrtek ju je prisilil k počitku, v petek pa sta v južni steni Marmolade preplezali še **Tempi moderni** (830 m, VII+/VIII). Iz stene sta izplezali po **Gogni**.

Med 21. in 23. junijem je Tjaša Jelovčan (AO Kranj) s soplezalcem Tadejem plezala nad ledenikom Mer de Glace. Prvi dan sta preplezala smer **Le piege** (200 m, 6a+/6b) v JV steni Tour Verte. Naslednji dan sta zavila v Nantillons in preplezala smer **Bienvenue au Georges** (370 m, V), zadnji dan pa v Little Yosemite smer **Elle a du le faire** (140 m, 6b+).

Pred odpravo na Han Tengri so se v Courmayeurju mudili Matevž Kastrin (AO Ljubljana-Matica), Mojca Balant, Sabina Lamprecht, Grega Zakrajšek in Janez Toni (vsi AO Rašica). Potikali so se po **Kuffnerjevem grebenu** (občasno sliši tudi na ime Frontier Ridge, ponekod tudi Tour Ronde) v Mont Mauditu.

Svojevtrsten izziv pa sta našla Peter Janežič in Jurij Rous (oba AO Črnuče). Spopadla sta se s **Severnim razom Agnèrja** (1600 m, VI–/V+, V) in ga uspešno premagala 8. in 9. avgusta. Gre za najdaljši raz v Dolomitih, ki sta ga davnega leta 1932 preplezala odlična Celso Gilberti in Oscar Soravito. Gilberti je bil znani furlanski plezalec, ki je bil v obdobju med obema vojnoma eden od znanilcev novega vala plezanja zahtevnih novih smeri.

16. in 17. avgusta sta v Dolomitih plezala Luka Lindič in Veronika Turnšek (oba AO Celje Matica). Serijo sta začela v Cinque Torri s smerjo **Finlandia** (110 m, 6b) ter nadaljevala v Tofani di Rozes, kjer sta preplezala **Da pazzo vecchio pazzo** (350 m, 7c). Luki je vzpon uspel prosto in na pogled. Glas o odličnih razmerah v francoskih Alpah se je razširil kot virus ebole, kar sta s pridom izkoristila tudi Boštjan Mikuž (AS Ajdovščina) in Janez Svoljšak (AO Kranj). S smelimi načrtom preplezati smer Colton-Macintyre ali po domače Britansko smer sta se v petek, 12. septembra, znašla pod severno steno Grandes Jorasses. Ker očitno nista edina alpinista z dobrim sluhom, se je v soboto v steni našlo še kakih 15 navez, dve v njuni smeri, in sledilo je sofisticirano prilagajanje cilja. Odločila sta se za **Crozov steber** (1100 m, TD+/ED1) in ga preplezala v 12 urah. V en glas sta pritrdila predhodnikom – letos so v Alpah razmere odlične. Sicer pa je bil slovenski alpinizem ta dan dobro zastopan, saj sta bila Grega Lačen (AK Črna) in Matej Flis (AK Ravne) ena izmed navez v smeri **Colton-Macintyre** (1200 m, ED1, VI, 6). Plezalci pred njima ju niso veliko motili, saj je smer dovolj široko narejena, da je prehitavanje enostavno. Kot se za klena Korošca spodobi, sta na vrhu stala po 6 urah in pol plezanja. Njunu navdušenje nad smerjo je bilo obratno sorazmerno z navdušenostjo nad sestopom. Sta pa uspela navdušenje prenesti na Tadeja Zormanana, ki je 16. septembra s soplezalcem Alessandro Lucchijem takisto opravil z omenjeno smerjo.

Tabor perspektivcev v Valle dell'Orco

Od 9. do 16. avgusta je pod okriljem Komisije za alpinizem potekal tabor za perspektivne alpiniste. Področje delovanja je bilo v dolini Valle dell'Orco. Tabora, ki sta ga vodila Andrej Grmovšek in Nastja Davidova se je udeležilo 14 mladih alpinistk in alpinistov. Kljub nestabilnemu vremenu se mladi upi slovenskega alpinizma niso dali. Deževnim kapljam so se smejali v brk in preplezali lepo število smeri ter nabrali množico izkušenj, ki jim bodo koristile pri njihovih nadaljnjih alpinističnih karierah. Podrobnejše poročilo si lahko pogledate na spletnih straneh Planinske zveze Slovenije.

Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.

Slovinci in Anapurne

Oktober, mesec slovenskih vzponov na Anapurne

Pred 45 leti, 21. oktobra 1969, so na 7525 metrov visoko Anapurno 4 opravili tretji pristop Jože Andlovic, Lojze Golob in Aleš Kunaver. Naslednji dan, 22. oktobra 1969, sta se Kazimir Drašler in Matija Maležič kot druga na svetu povzpela na Anapurno 2, ki s svojimi 7937 metri skoraj za las zgreši magično številko 8000. Šlo je za JAHO III, tretjo jugoslovansko alpinistično himalajsko odpravo.

Južna stena Anapurne I
Foto: Tone Škarja

Reinhold Messner Foto: Jure K. Čoki

Življenje je kot plezanje

70 let Reinholda Messnerja

Južnotirolec, ki se je na najvišjo goro sveta prvi povzpel brez dodatnega kisika, ki je prvi stal na vseh osemtisočakah, ki je preplezal ogromno prvenstvenih smeri, prečkal južni tečaj in Grenlandijo, napisal več kot 60 knjig, ki je lastnik petih gorskih muzejev in se nam je predstavil tudi v filmu, se pri svojih dopoljenih sedemdesetih letih poln energije še vedno loteva izzivov, ki se mnogim zdijo nemogoči. Reinhold Messner je človek, ki vse, česar se loti, spelje do konca, potem pa se takoj loti nečesa novega. Trenutno se najbolj posveča svojim gorskim muzejem in ekološkemu kmetovanju. Reinhold Messner se je rodil 17. septembra 1944 na Tirolskem v Bressanonu/Brixenu na severu Italije, kjer je imel veliko možnosti za spoznavanje hribov. Že petleten je plezal s starši, komaj pa je stopil iz najstniških let, je že bil eden najboljših plezalcev v Evropi. Plezal je v Dolomitih, v Alpah, Andih in v Himalaji, s katero se je tudi proslavil. Veliko se je govorilo o njem tudi zaradi smrti njegovega brata Güntherja, ki ga je leta 1970 po njunem uspešnem vzponu na Nanga Parbat med sestopom zasul plaz. Reinholda ta tragični dogodek pri napredovanju ni zaustavil, ga je pa za vedno zaznamoval. Messner je človek, ki je v sedemdesetih letih doživel toliko, kot nas večina ne bi niti v 140, glede na energijo in voljo, ki ju je čutili že samo skozi njegove zapise in slutiti na podlagi njegovih dejanj, pa je jasno, da bo doživel še zelo veliko. Vsekakor si želimo še velikokrat in še dolgo pisati in brati o njem in njegovih izpoljenih željah. Nekoč je v enem od pogovorov po končanem intervjuju dejal, da je v življenju tako kot pri plezanju: tudi če eno stvar delaš večkrat, se iz nje vsakič naučiš nekaj novega. Da, nobena smer ni dvakrat enaka ...

Marta Krejan Čoki

Anapurn je pet, in sicer jim do četrte k imenu dodajamo številke, peta pa je Južna Anapurna. Prva spada med osemtisočake, vse ostale pa so nižje. Mednje se vriva tudi sedemtisočak Gangapurna, po čigar severni steni poteka slovenska Direktna smer (ponekod poimenovana tudi Slovenska smer), ki sta jo Stanko Mihev in Rok Kolar z vrhom zaključila 1. oktobra 1989. 28. oktobra 2007 je Tomaž Humar v solo vzponu dosegel 8047 metrov visok vzhodni vrh Anapurne 1 po prvenstveni smeri. Naših oktobrskih odprav v Anapurne in gore, ki jih lahko štejeemo v njihov sklop, je bilo sicer precej več, vzponi pa so se zaključili na različnih višinah.

Marta Krejan Čoki

Krešimirju Milasu v spomin

"Milasa ni več." Tako se glasi zapis iz dnevnika letošnje meddruštvene odprave Khan Tengri dne 28. 7. 2014. Kratek, suhoparen stavek, ki povzroča bolečino. Vsi vemo, da se kaj takega lahko zgodi, vendar si nihče ne predstavlja, da se lahko zgodi njemu ali komu v njegovi bližini.

Pri sestopu iz tabora dve v tabor ena se je 27. 8. okrog 7.30 podrl serak in v žlebu med Pik Chapaev in Khan Tengrijem, 7010 m, po mnenju nekaterih najlepšim vrhom na svetu, zasul Milasa in njegovega soplezalca Reneja. Rene je pristal v razpoki, ukleščen v led. Bil je razmeroma nepoškodovan. Če to lahko rečemo o nekom, ki pristane 20 metrov globoko, ukleščen v ledeniško razpoko. V roki je imel polomljeno pohodno palico, s katero si je uspel osvoboditi cepin, rešil se je nahrbtnika in v približno treh urah priplezal nazaj v življenje. K sreči je v tabor ena prišel, preden so ga zapustili prijatelji, ki so bili brez upanja, da bi preživel. Oskrbeli so ga in v dobrih dveh urah ga je helikopter odpeljal v bolnišnico. V dnevniku še piše, da je Rene povedal, da za Milasa ni več upanja.

Člani odprave Khan Tengri 2014. Od leve proti desni: Andrej (pomočnik v letalski bazi), Matevž Kastrin, Janez Toni, Vedrana Simičević, Krešimir Milas, Sabina Lamprecht, Bojan Novak, Matej Mučič, Mojca Balant in Rene Lisec. Foto: Matevž Kastrin

Vodniki, ki jim je reševanje s pomočjo helikopterja odredil vodja baze, so tvegali več ur dela v direktni vpadnici serakov, da bi rešili še Milasa. Čeprav ga niso poznali, čeprav je bil zanje samo nekdo, čeprav je bila možnost, da preživiš takšno stvar, neznatna, ampak možnost, ki smo se je vsi oklepali do poznega večera. V nekaj urah so lahko izkopali le par metrov globoko v *beton* iz mešanice snega in ledu. Milasa niso našli. Ob mraku so za kjučili z reševanjem in se vrnili v bazo. Žal smo se morali strinjati, da realnih možnosti, da bi preživel, ni.

Veliko stvari nam ni jasnih, dokler jih ne poskusimo sami. Za veliko stvari, ki jih naredimo, ne vemo pametnega razloga. Dobra dva meseca po začetku odprave Khan Tengri mi ni jasno, kako se stvari lahko obrnejo v popolnoma drugo smer. Člani odprave Mojca Balant, Sabina Lamprecht, Grega Zakrajšek, Janez Toni (vsi AO Rašica) in člani hrvaškega dela odprave Vedrana Simičević, Rene Lisec in Bojan Novak smo se po nesreči predčasno vrnili v domovino, trije člani (Matevž Kastrin – AO Matica, Blaž Gladek in Matej Mučič – oba AO Kamnik) pa so ostali pod goro. Matevž in Matej sta 11. 8. dosegla vrh Khan Tengrija. Vsi so se srečno vrnili domov.

Kot sem lahko v tem razmeroma kratkem času spoznal *Krešota*, lahko rečem, da je pač bil pravi *desc*. Tak, kot mora biti, vedno za šalo in smeh. Imel je smolo. Rene pa srečo. Življenje je prekratko, da bi ga zamudili. Milas ga ni.

Janez Toni,
vodja slovenskega dela odprave

ŠPORTNO- PLEZALNE NOVICE

Jernej Kruder svetovni podprvak v balvanih

Od 21. do 23. avgusta je v Münchnu potekalo svetovno prvenstvo v balvanškem plezanju, na katerem je Jernej Kruder osvojil srebrno medaljo, s tem pa tudi prvo medaljo za Slovenijo na takem tekmovanju. Svetovna prvakinja sta postala Nemka Juliane Wurm in Čeh Adam Ondra. Jernej Kruder je kot šesti po polfinalu v finalu vse balvane plezal prvi, tako da je na koncu moral čakati prav do izteka zadnje sekunde, da je videl, na katero mesto se je uvrstil. Balvanski plezalci so s to tekmo zaključili sezono, plezalce v težavnostnem in hitrostnem plezanju pa je čakalo še svetovno prvenstvo septembra v Španiji.

Mina Markovič svetovna podprvakinja v težavnosti

Srebrno leto slovenskih plezalcev na letošnjih svetovnih prvenstvih se je nadaljevalo tudi na svetovnem prvenstvu v težavnosti, ki je od 8. do 14. septembra potekalo v španskem Gijonu. Mina Markovič je v finalu dosegla drugi rezultat in se veselila svoje prve medalje na svetovnih prvenstvih v težavnosti.

K srebru je dodala še bronasto medaljo v kombinaciji. Svetovna prvakinja sta postala Južnokorejka Jain Kim in Čeh Adam Ondra, tudi letošnji svetovni prvak v balvanih. Slovenski uspeh v finalu sta dopolnila Domen Škofic in Maja Vidmar. Škofic je dosegel tretjo višino finala, vendar je, zaradi slabšega rezultata v drugi kvalifikacijski smeri, zasedel ne-hvaležno četrto mesto. Radovljčan je s tem dosežkom dosegel daleč najboljšo možko uvrstitev na svetovnih prvenstvih za Slovenijo. Maja Vidmar je zasedla peto mesto. Zelo dober rezultat je dosegel tudi Urban Primožič, ki je z uvrstitvijo v polfinalu izpolnil svoj osnovni cilj, potem pa rezultat iz kvalifikacij izboljšal še za dve mesti in bil na koncu štirinajsti. Za povrh vsega je Slovenija z najboljšim ekipnim uspehom v zgodovini svetovnih prvenstev dosegla tudi ekipno drugo mesto. Pred naše so se uvrstili le Francozi.

Svetovna podprvakinja tudi Tanja Glušič

Svetovno prvenstvo v Gijonu je gostilo tudi plezalce, ki se zaradi različnih razlogov ne morejo enakovredno kosati s svojimi vrstniki. To so plezalci invalidi in plezalci s posebnimi potrebami. Na tekmi je sodelovala tudi Tanja Glušič, članica AK Ravne, ki je v kategoriji slepih in slabovidnih z odličnim plezanjem v finalu postala svetovna podprvakinja. V finalu je le za plus zgrešila rezultat, ki bi ji prinesel najvišjo stopničko. Tanja je letos v tem okviru tekmovanj že tudi zmagala – na tekmi v Imstu in Arcu.

Jernej Kruder zmagal v Arcu

V italijanskem Arcu je potekal 29. Arco Rock Festival, kjer se v balvanškem in težavnostnem plezanju – Rock Master – pomerijo najboljši tekmovalci sveta. V balvanih je zmago slavil aktualni svetovni podprvak Jernej Kruder, ki je tako postal tretji slovenski plezalec z zmago na tem prestižnem tekmovanju. Pred njim sta zmagali Martina Čufar leta 2001 in Mina Markovič, ki je bila v težavnostnem plezanju najboljša na lanskeoletnem tekmovanju. Jernejev uspeh v balvanih je dopolnila njegova mlajša sestra Julija Kruder, ki si je z izjemnim nastopom priborila 3. mesto. V težavnosti sta uspeh Slovencev z dvema bronastima medaljama dopolnila še Mina Markovič in Domen Škofic.

Underground (9a) za Domna Škofica

Zadnje dneve pred svetovnim prvenstvom v Španiji je Domen Škofic izkoristil za plezanje v skali in v plezališču Massone v neposredni bližini Arca uspel preplezati svojo že sedmo smer z oceno 9a v karieri in tretjo letos – legendarno linijo Underground. Gre za zelo specifično smer, ki poteka praktično ves čas v strehi, o čemer nazorno govori podatek, da se v njej prepleza le pet metrov višinske razlike.

Janja Garnbret in Matic Kotar evropska prvaka

Tradicionalno tekmovalje Rock Master v Arcu se je zaključilo z evropskim mladinskim prvenstvom in balvanskem plezanju. Slovenska reprezentanca je štela sedemnajst tekmovalcev, ki so se potegovali za odličja v treh starostnih kategorijah. Blestela sta predvsem Matic Kotar in Janja Garnbret, ki sta v svojih kategorijah zmagala ter ubranila naslova evropskih prvakov z lanskoletnega prvenstva v Grindelwaldu. Matic je v kategoriji starejših dečkov v finalu

šestih tekmovalcev kot edini preplezal dva vrhova, še bolj pa je blestela Janja, ki je pri starejših deklicah preplezala vse finalne vrhove. Trenutno ena najbolj obetavnih mladih tekmovalk na svetu je tako letos osvojila dvojček z evropskih prvenstev, zmagala je tudi na prvenstvu v težavnosti, skupaj s sotekmovalci pa jo čaka še nastop na mladinskem svetovnem prvenstvu v težavnosti. Uspeh sta z bronasto medaljo dopolnila Katja Kadič v kategoriji kadetinj in Anže Peharc v kategoriji kadetov.

Novice je pripravil
Peter Mikša.

PLANINSKA
ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

V poletni akciji časopisa *Nedelo* in PZS "Izberimo najbolj priljubljeno planinsko kočjo" so obiskovalci med 53 slovenskimi planinskimi kočami, ki imajo certifikat

Družinam prijazna planinska kočja ali vgrajeno čistilno napravo, za najbolj priljubljeno v letu 2014 izbrali Valvasorjev dom pod Stolom. V ožji izbor so se uvrstile še Koča na Blegošu, Koča pri Triglavskih jezerih, Planinski dom pri Gospodični na Gorjancih in Poštarski dom na Vrščicu. Nedelova ekipa je skupaj s predstavniki PZS sredi septembra oskrbniški osebju Valvasorjevega doma pod Stolom, katerega upravlja PD Radovljica, podelila plaketo in lepo nagrado.

V analizi ob koncu poletne planinske sezone v PZS ugotavljajo, da se je letošnje poletje zaradi neugodnih vremenskih napovedi in snežnih razmer v visokogorju večina planincev raje odločila za krajše dnevne obiske dostopnejših vrhov sredogorja. Iz leta v leto se povečuje obisk tujih obiskovalcev, ki se ob vnaprej načrtovanem dopustu manj ozirajo na vreme in so letos še znatneje prispevali k obiskovanosti planinskih koč, po besedah oskrbnikov so celo reševali poletno planinsko sezono v visokogorju. Prav na vseh koncih Slovenije opažajo povečan obisk planincev iz držav Beneluxa, prav tako je še vedno veliko obiskovalcev iz sosednih držav ter Nemčije in Češke.

Oskrbniki koč in predstavniki PZS so si enotni, da bo treba ponudbo temu prilagoditi, prav tako h gostom pristopiti na bolj inovativen in domiseln način ter promociji pohodništva in planinskih koč v tujini posvetiti še večjo pozornost tudi v sodelovanju s turističnimi organizacijami. Ob koncu poletne planinske sezone nekatere planinske kočje do naslednjega začetka poletja zapirajo svoja vrata, zato pred odhodom v gore preverite njihovo odprtost (www.koce.pzs.si).

PZS se je sestala s predstavniki lovske in ribiške zveze ter z Zvezo tabornikov Slovenije, ki v okviru nevladne skupine za okoljsko in društveno zakonodajo že nekaj let pristojne institucije in širšo javnost opozarjajo na nujnost ureditve voženj v naravnem okolju. Na sestanku, kjer se jim je pridružila tudi predstavica Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij, so podali predloge izboljšav Zakona o ohranjanju narave, ki jih bodo posredovali ministru, pristojnemu za okolje, ter sprejeli skupna stališča glede pobude o vzpostavitvi funkcije varuha pravic narave v Sloveniji. S stališči bodo seznanili varuhinjo človekovih pravic in druge naravovarstvene organizacije.

Evropska outdoor filmska turneja prvič v Sloveniji

European Outdoor Film Tour E.O.F.T

Pred štirinajstimi leti je iz Münchna prvič krenila na pot evropska filmska turneja o aktivnostih v naravi. Letos bo 27. novembra ob 20. uri prvič v Sloveniji na sporedu v ljubljanskem kinu Komuna. Na sporedu bodo filmi iz trinajstih držav in skupni dolžini 120 minut. Med drugimi bomo lahko videli Alexa Honnolda, kako v Mehiki pleza po izjemno gladkih stenah brez vrvi in varovanja; Kierana Mckaya in njegovo ekipo raziskovalcev, ki vijugajo skozi najožjji jamski sistem v Novi Zelandiji; najboljše ženske proste smučarke na svetu, ki vijugajo skozi pršič v prvem izključno ženskem smučarskem filmu festivala v njegovi zgodovini; vožnjo s kajaki po nikogaršnji reki; urbano plezanje; ledno plezanje; gorsko kolesarstvo in še kaj. *Trailers* si lahko ogledate na <http://www.youtube.com/watch?list=PLjD-nObDmEOXWkOquetYlfYIYaaw2pAj5&v=iDHqle1d2io>.

Mire Steinbuch

Alex Honnold solira El Sendero Luminoso Foto: Renan Ozturk

PZS je planinska društva spomnila na razpis najvišjih priznanj PZS za leto 2014. Društva je povabila k organizaciji dneva slovenskih planinskih doživetij, ki bo 13. 6. 2015, in svečane podelitve najvišjih priznanj PZS 5. 12. 2015. Rok za oddajo prijav je 30. 10. 2014 na e-naslov info@pzs.si.

Javnost so seznanili z višjo denarno socialno pomočjo za prejemnike te pomoči, če so hkrati prostovoljci. Pogoji je, da delo opravljajo v prostovoljski organizaciji in imajo sklenjen ustrezen dogovor o opravljanju prostovoljskega dela (več na www.cnvos.si). Seznanili so jih z dvema razpisoma Olimpijskega komiteja Slovenije – Združenja športnih zvez: z razpisom za priznanja prostovoljnega dela v športu 2014 (rok za oddajo je 15. 9.) in z razpisom za pridobitev in podaljšanje pravice do štipendije za športnike in športnice za šolsko/študijsko leto 2014/2015 (rok: 1. 10.). Mladinska komisija (MK) je 2. 10. organizirala brezplačni seminar "Delo z osebnimi s posebnimi potrebami v planinstvu", namenjen predvsem mladim do 29 let, dobrodošli pa so bili tudi starejši. MK je podaljšala razpis za volitve načelnika in osem do enajst članov Izvršnega odbora MK PZS za mandat 2014–2016. Rok za oddajo kandidaturo je bil 7. 10. Pozvali so k prijavam na državno prvenstvo v šolskem orientacijskem teku in predstavili natančnejše podatke (kraj, datum, šola) za regijska tekmovanja 26. državnega tekmovanja Mladina in gore za šolsko leto 2014/15. Komisija za planinske poti (KPP) je do 30. 9. podaljšala razpisa za sofinanciranje postavitve usmerjevalnih tabel na izhodiščih planinskih poti in planinskih poteh ter za sofinanciranje postavitve usmerjevalnih tabel na križiščih Slovenske planinske poti in izhodiščih in križiščih Razširjene Slovenske planinske poti. Obveščali so o novih zaprtih planinskih poteh (k sv. Jakobu nad Medvodami, k Sv. Duhu na Ostrom vrhu, proti krnici Za Akom, na Križu tik pod vrhom iz smeri Stenarskih vrat) in o zaprti gozdni cesti Belca–sedlo Jepca. V Planinskem domu pri Gospičnici na Gorjancih so izvedli licenčno izpopolnjevanje za markaciste PZS.

Vodniška komisija (VK) je povabila na še zadnje letošnje kopno izpopolnjevanje vodnikov PZS (Bavšica, 3.–4. 10. in 4.–5. 10.).

Komisija za alpinizem (KA) je poročala o uspešni primorski alpinistični odpravi (Nejc in Rok Kurinčič, Dean Strosar, Dejan Koren in Boštjan Milkuž), ki je v

stenah kirgizskega narodnega parka Ala Acha preplezala kar štiri prvenstvene smeri, od katerih je ena posvečena pogrešanemu alpinistu Petru Mežnarju, druga pa že pred leti v steni Eigerja ponesrečenemu Jožetu Vidmarju. Poročali so z alpinističnega tabora za mlade alpiniste, ki je potekal od 9. do 16. 8. v dolini Valle dell'Orco (Narodni park Gran Paradiso). Pod vodstvom Andreja Grmovška in Nastje Davidove se je tabora udeležilo 14 članov. V septembru je KA organizirala alpinistični tabor za alpiniste "Krma 2014" in obnovitveni seminar za alpinistične inštruktorje. KA je v sodelovanju z AO PD Kamnik povabila na vsakoletni zbor alpinistov, ki je tokrat potekal 11. 10. v Kamniški Bistrici pri Jurju in je bil posvečen pogrešanima kamniškima alpinistoma Petru Mežnarju in Alešu Holcu.

Športni plezalci so bili nadvse uspešni, saj so se z vseh največjih tekmovanj vrnili z odličji.

Na svetovnem prvenstvu v težavnostnem in hitrostnem plezanju v Španiji je Mina Markovič postala svetovna podprvakinja v težavnosti in dosegla bron v kombinaciji, Domen Škofic je le za las zgrešil zmagovalni oder (bil je 4.), Maja Vidmar pa je bila 5. V hitrosti sta Mina in Domen nastopila solidno, spotoma pa popravila še državna rekorda. Na svetovnem prvenstvu plezalcev in invalidov je Tanja Glušič zasedla izjemno drugo mesto in postala podprvakinja v kategoriji kategoriji slepih in slabovidnih (B2 vid manjši od 5 %). Mladinsko svetovno prvenstvo v težavnostnem in hitrostnem plezanju v novokaledonski Noumei je med 19. in 24. 9. Sloveniji prineslo novo mladinsko svetovno prvakinja med starejšimi deklicami – nadvse uspešna Janja Garnbret je nastopila odlično in kot edina preplezala finalno smer do vrha, mladinec Martin Bergant je njen uspeh dopolnil s tretjim mestom, Katja Kadič je bila med mladinkami 7., Tjaša Slemenček (st. deklice) pa 12. Na elitnem plezalskem tekmovanju Rock Master Arco 2014 si je Mina Markovič v težavnosti priplezala srebro, Domen Škofic je bil peti, v balvanskem plezanju pa je Jernej Kruder pometel z vso konkurenco in prepričljivo zmagal. V sklopu festivala Rock Master Arco 2014 je letos potekalo tudi mladinsko evropsko prvenstvo v balvanskem plezanju. Starejša deček in deklica Matic Kotar in Janja Garnbret sta se okitila z zlatom, mladinka Katja Kadič in kadet Anže Peharc pa z bronom.

USTVARJENO ZA SVOBODO

Strmimo k razvoju opreme, ki omogoča večjo svobodo pri gibanju v neokrnjeni naravi. Rezultat je nizka teža in ergonomični dizajn opreme za večji užitek na vsakem koraku.

Več na: www.salomon.com

salomon

Komisija za gorske športe (KGŠ) bo v sodelovanju z AO PD Domžale organizirala prvo tekmo letošnje sezone slovensko-hrvaškega pokala v tekmovalnem lednem plezanju, ki bo 15. 11. ob bregovih Kamniške Bistrice v prenovljenem plezališču pod Šumberkom na Knezovih skalah. KGŠ je predstavila termine mednarodnih tekem in poročilo pretekle tekmovalne sezone.

22 turnih kolesarjev se je med 12. in 17. 8. zbralo na Pohorju in Kozjaku na 6. turnokolesarskem taboru pod okriljem Komisije za turno kolesarstvo (KTK). KTK je objavila razpis za zbiranje predlogov kandidatov za načelnika in člane izvršnega odbora KTK, rok prijav: 15. 10.

V Planinski založbi bo 15. 10. izšel vodnik Razširjena Slovenska planinska pot, o novoizdanem planinskem koledarju za leto 2015 smo že poročali, do 1. 10. pa so vse kreativne ilustratorje povabili k sodelovanju na razpisu za ilustratorja za delovni zvezek s planinsko tematiko, namenjen otrokom od 4. do 9. leta.

Vse zainteresirane so v PZS pozvali k sodelovanju v mednarodni kampanji Teden gibanja – Move week, ki je potekal med 29. 9. in 5. 10. Projekt je bil pod okriljem Mednarodne zveze za šport in kulturo prvič izveden leta 2012 z jasnimi cilji, da bi do leta 2020 postalo na novo aktivnih 100 milijonov Evropejcev več.

Vabljeni tudi na ogled razstave MDO PD Posočja in PZS "Na skrajnem ogranku", ki prikazuje začetek in razvoj planinstva v Posočju. Iz Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani, kjer je bila prvič na ogled, potuje sedaj po planinskih društvih Posočja.

Zdenka Mihelič

Devetdeset let Janeza Korošca

Janez Korošec je kljub devetim desetletjem poln energije, volje in vedrine. Kljub častitljivemu jubileju še vedno zavzeto opravlja funkcijo predsednika PD Srednja vas, ki ga vodi že trideseto leto. Rodil se je na idiličnem Koprivniku v kmečki družini z desetimi otroki. Osnovno šolo je opravil v domačem kraju, kjer je ostal doma na kmetiji vse do maja 1943, ko so ga nasilno mobilizirali v nemško vojsko in poslali na rusko fronto. Ker je bil kmalu ranjen, so ga poslali na zdravljenje v Nemčijo. Od tam mu je uspelo pobegniti in že novembra 1943 se je vključil v NOB. Leta 1947 se je demobiliziral in začel opravljati visoke politične funkcije. V tem času je maturiral in dokončal višjo prometno šolo. Opravljal je različne družbene in poklicne naloge, upokojil se kot direktor direktorice za investicije v Narodni banki Slovenije in se vrnil na Koprivnik, kjer je začel novo življenjsko obdobje z delom na svoji kmetiji in v Agrarni skupnosti Češnjica, Jereka, Podjelje, Koprivnik, kateri predseduje že dalj časa.

Pred tridesetimi leti se je aktivno vključil v PD Srednja vas. Njegov planinski začetek sega v sedemdeseta leta, ko je prišlo do pobude, da bi ob dvestoletnici prvega vzpona na Triglav slavni "štirim srčnim možem" postavili spominsko obeležje. Pri tem projektu, ki ga je vodil dr. Miha Potočnik, je imel Janez Korošec odločilno besedo in vpliv, da je prepričal odbor, naj postavi spomenik na lokaciji, na kateri danes stoji. Ko je akademski kipar Kalin zavrnil ponudbo za izdelavo spomenika, je bil

spet Janez tisti, ki je odpravil zadrego in pridobil svojega prijatelja, akademskega kiparja Stojana Batiča, da je pravočasno izdelal domoljubno obeležje. Janezova morda najpomembnejša zasluga pa je bila, da je v takratnih gorenjskih občinah za ta projekt Planinske zveze nabral vsa potrebna sredstva. Kot priznanje in zahvalo za vloženo delo sta bila na slovesnosti ob odkritju spomenika odlikovana Janez Korošec in Tone Stojin.

Janez Korošec je predsednik PD Srednja vas - Bohinj, ki oskrbuje in vzdržuje najslikovitije planinske postojanke na Kraju pod Bogatinom, v Vojah in Vodnikov dom na Velem polju. Slednji je naša edina planinska postojanka, ki je pobratena s planinskim domom pod Watzmanom na Bavarskem. Janez ima tudi veliko zaslug za sodobno ureditev helikopterske baze na Pokljuki, od koder oskrbujejo planinske postojanke v triglavske pogorju in soseščini. PD Bohinj - Srednja vas je vsestransko razgibano in aktivno. Žal pa srednjevaškimi planincem ni uspelo odkupiti razpadajoče bivše osnovne šole na Gorjušah, v kateri bi lahko razvijali in gojili planinske dejavnosti.

Janez Korošec si je kot bohinjsko-koprivniški patriot prizadeval za javno dobro domačega kraja. Sodeloval je pri ustanovitvi sklada za razvoj Triglavskega

narodnega parka in pri odmevnem praznovanju dvestoletnice koprivniške fare, obeleženi z množico kulturnih dogodkov in festivalov. Poskrbel je tudi za postavitev doprsnega kipa Valentinu Vodniku. Znal je pridobiti sredstva iz pospeševalnega sklada demografske ogroženosti za ureditev infrastrukture in osnovnih človekovih bivalnih potreb v najbolj občutljivih področjih Triglavskega narodnega parka, tj. v Gorjušah in na Koprivniku. To so bila dejanja, ki so zaustavila odseljevanje domačinov. Na planini Zajavornik, ki spada v KS Koprivnik - Gorjuše, kateri je predsedoval Janez, so zgradili novo sirarno in naredili okolju ter paši prijazno planino.

Janez, ki je veselo in množično praznoval svojih devetdeset let, svoje življenje opisuje kot obdobje velikega, vsebinsko bogatega dela in sodelovanja z množico dobrih ljudi. Vedno je bilo na prvem mestu javno dobro, žal pa niso mogli uresničiti vseh želja zaradi merjenja moči in navzkrižnih interesov različnih politik. Vneto se je zavzemal, da bi tudi v Sloveniji uvedli status gorske vasi, ki je v alpskem loku postal že utečena praksa in zakon. Naravne danosti in miselnost so v Bohinju in bohinskem gorskem svetu povsem enake kot v razvitih alpskih deželah od Monaka do Dunaja. Janezu je življenje

Janez Korošec
Arhiv Janeza Korošca

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana T: 01 2410 656, E: konzorcij@mk-trgovina.si

Izredno privlačno čtivo, sodi v sam vrh alpinistične literature.

David Le Vay:

**A Tour of Mont Blanc
and other circuitous
adventures in Italy,
France and Switzerland**

Summersdale Publishing; avgust 2014
(broširana izdaja; 272 strani; cena 13,47 EUR)

Obiščite našo novo spletno stran! www.konzorcij.si

nad Koprivnikom v še popolnoma neokrnjenem planinskem rojstnem kmečkem okolju v največje zadovoljstvo, saj ga vsa kodnevni pogled na divjad, ki se krmi na njegovih pašnih površinah v neposredni bližini rojstne hiše, najbolj sprošča in

osrečuje. Janez ne bi bil popoln Bohinjec oziroma Koprivničan, če ne bi bil lovec. Zato je že desetletja član LD Nomerj - Gorjuše z vsemi lovskimi pravicami. 'Na vesti' ima le enega uplenjenega gamsa, potem ni več sprožil puške proti divjadi.

Poslanstvo in tradicionalnost lovstva ceni in spoštuje, novodobni lov, ki se vse bolj uveljavlja in oddaljuje od prvobitnosti, pa ga ne navdušuje. Janez Korošec je prejemnik visokih državnih in društvenih priznanj, med

njimi tudi znaka svobode samostojne Slovenije, najvišjega planinskega odličja, in še množice z drugih področij, kjer je deloval kot prostovoljec v korist kraja in cele Slovenije.

Franc Ekar

V SPOMIN

Marjan Brišar

(1953–2014)

"Pred mojimi očmi se vrti klobčič spominov. Misli sežejo za več kot leto nazaj. Stegujejo se do tistega popol dneva, ko mi je Šrauf rekel: 'Poslušaj, Marjan, ali bi šel zraven?' Kako čudno sem se počutil takrat. Bi? Ne bi? Razum je govoril eno, duša drugo. Dom, družina, nedokončana hiša. Vse me je sililo drugam, kot je hotela moja, nikoli ukročena duša. Za nekaj let se je bila pritajila, sedaj pa je zopet hotela ven iz tega zapora. Kako sta me pretepala ta uboga duša in njen mrki ključar. Spet se je oglasil Šrauf: 'Veš, rabimo te. Tebe in tvoje izkušnje iz sten.' To je bilo dovolj. Dirka se je začela." Tako je zapisal Marjan pred odpravo na Gangapurno daljnega leta 1983.

Ljubezen do gora ga je spremljala že od zgodnjega otroštva in komaj petnajstleten je ponosno stal na vrhu Mont Blanca. Nič čudnega, da se je kmalu priključil generaciji mladih gunceljskih alpinistov in postal njen nerazdružljivi del. Plezali so v okviru alpinističnega odseka Ljubljana-Matica, kjer je bil zelo hitro sprejet v vrste alpinistov. V slovenskih in evropskih stenah je opravil številne vzpone, ki so mu predstavljali odskočno desko za

cilje v najvišjih gorstvih sveta. Že na prvi odpravi odseka leta 1977 v afganistanski Hindukuš je presenetil s prvenstveno smerjo v steni sedemtisočaka Nošak. Uspeh mu je dal novega zagona in že naslednje leto je stal na vrhu Salcantaya v perujskih Andih. Potem si je malo oddahnil, ampak ne za dolgo. Kot je bilo omenjeno na začetku, je bila potrebna le beseda prijatelja in ponovno so se misli in telo osredotočili na nov cilj – Gangapurno v nepalski Himalaji, kjer je odprava ponovno začrtala prvenstveno smer na mogočno goro. Pa še vedno ni bilo dovolj. S prijatelji se je čez dve leti podal pod sosednji Daulaghiri, kjer so Slovenci v naslednjih letih pisali zgodovino svetovnega alpinizma. S svojim bogatim tehničnim znanjem in poznavanjem gora je želel pomagati ljudem, ki jih je v gorah doletela nesreča. Stopil je v vrste ljubljanskih gorskih reševalcev, kjer je leta 1978 opravil izpit za gorskega reševalca. Leta napornih reševalnih akcij, stalnih izpopolnjevanj v poletni in zimski reševalni tehniki pa v prvi pomoči so minila, kot bi mignil. Čeprav v zadnjih letih ne več kot aktivni reševalec, je še vedno redno hodil na občne zборе postaje, srečevali smo se na stazah Polhograjske Grmade, Šmarne gore in na Konjščici.

Ja, Konjščica. Kot da bi se že zgodaj začel pripravljati na leta, ko bo moral opustiti alpinizem, a bo lahko še vedno povezan z gorami, je pred tridesetimi leti tam na planini obnovil propadajočo planšarsko kočico, ki mu je skupaj z okoliškimi gorami predstavljala nekakšno terapevtsko idilo, priljubljenost za hribolazenje, turno smuko in nabiranje zdravih zelišč. Ženo Olgo sta si ustvarila veliko družino. Rodilo se jima je šest otrok: Petra, Polona, Jakob, Anže, Tine, ki se je poslovil kot osem mesečni dojenček, in najmlajša hči Katarina. Bil je skrben oče in mož. Svoje otroke je naučil plavanja, smučanja ter ostalih športov in jih pri tem vedno podpiral in spodbujal. Rad jim je pripovedoval različne prigode, ki jim ni bilo ne

konca ne kraja. Vsako poletje je družina odšla počitnikovat tudi na morje, kjer je Marjan spoznal nov izziv – jadrnanje, ki mu je iz leta v leto bolj priraščalo k srcu. Kot poklicni mizar je izdelal dve jadrnici, štirikrat je jadrnal do Grčije in nazaj ter tako spoznaval nove razsežnosti in skrivnosti narave, tokrat morja. Kot da bi nekaj slutil, se je na zadnje jadrnanje z jadrnico Popaj odpravil sam. Na dolgo, samotno pot od Krfa do Zadra. Ko sem se s prijateljem pogovarjal o njem, mi je povedal, da je še kot tečajnik alpinističnega odseka poslušal Marjanovo uvodno predavanje na šoli. Množico čudovitih slik o gorah in plezanju je zaključil z nočnim posnetkom prvonovembrskega šentviškega pokopališča. Morje lučk. Od sedaj jih bo nekaj gorelo tudi v njegov spomin.

Jani Bele

Stane Škrabar

(1936–2014)

V sedeminsedemdesetem letu starosti se je Stanetu Škrabarju, novinarju, radioamaterju in velikemu ljubitelju gora za vedno ustavila ustvarjalna in domoljubna življenjska pot. Rodil se je v Višnji Gori in že po petih letih sta mu brezskrbno otroštvo prekinila strah in borba za preživetje druge svetovne vojne. Vojno obdobje je partizanska družina preživela v pomanjkanju, skromnosti in negotovosti. Kasneje je Stanetovo življenje teklo v

Ljubljani. Prvič se je kot novinar zaposlil v časopisnem podjetju Gorenjski glas v Kranju, nadaljeval je pri Gospodarskem vestniku in se ustabil ter dočakal upokojitev na Radiu Ljubljana oz. kasnejšem Radiu Slovenija. Bil je tudi stalni dopisnik za TV 15, Svobodno misel ... Ves čas pa je deloval kot urednik in ustvarjalna sila oddaje "Še pomnite tovariši" na Radiu Slovenija in tako postal odličen poznavalec NOB.

Ustvaril je na stotine člankov, radijskih poročil z gorskih poti in vrhov, pohodov in planinskih slovesnosti. O planinstvu in delu gorske reševalne službe je v javnih medijih govoril objektivno in realno ter poročal o preventivi in aktualnih planinskih in gorskoreševalnih tematikah, posredoval je napotke za dobro počutje na planinskih poteh.

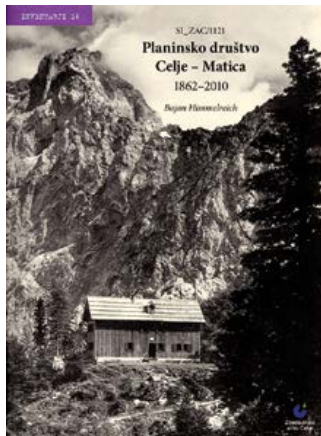
Še posebej pa je bil Stane neutrujen in vedno prisoten na planinskih spominskih pohodih: Dražgoše, Osankarica, zimski Stol, Porezen, Po poteh Kokrškega odreda, Gorenjska partizanska pot, Blegoš, Triglavski pohodi in vzponi borcev veteranov planincev, Pot kurirjev in vezistov. Z zavzetostjo je poročal tudi z ostalih rekreativnih pohodov, ki so jih organizirala planinska društva in meddruštveni odbori planinskih društev po vsej Sloveniji. Za Staneta kot radioamaterja pa so bili podvigi, ko je vzpostavil neposredna javljanja s Triglava, Snežnika, Raduhe, Nanosa, Grintovca, Slavnika, Vremščice, Krašnjega vrha, Gorjancev, Kuma in od drugod in nam tako neposredno približal gore, darove in vrednote, ki jih gorski svet nudi človeku za kar najpopolnejšo izrabo prostega časa. Stane je tako strokovno in vsebinsko bogato postajal pravi ambasador za gore in planinstvo. Za svoje poslanstvo je prejel veliko priznanj in še najbolj je bil ponosen na srebrni častni znak Planinske zveze Slovenije in srebrno plaketo Zveze združenj borcev za ohranjanje vrednot NOB.

Na zadnji življenjski poti smo ga pospremil tudi planinci, ki se ga bomo še dolgo spominjali z vso hvaležnostjo in spoštljivostjo tudi po njegovem delu, namenjenem planinstvu.

Franci Ekar

Knjižna izdaja inventarja PD Celje Matica 1862–2010

"Srečno hodi, oj Savinja,
čez livade mile mi.
Mi pozdravljaj ljube moje,
oj pozdravljaj Slovence ti!"

To je le eden izmed mnogih verzov, ki so zapisani v eni najstarejših ohranjenih vpisnih knjig za Logarsko dolino iz leta 1862, ki jo hranimo v Zgodovinskem arhivu Celje. Ljudje si v svojem življenju radi postavljamo najrazličnejše cilje, ki nas ženejo naprej. Nekomu je cilj, da v rednem roku konča šolanje, drugemu, da čim prej dobi zaposlitev, tretji bi se rad preselil ... So pa tudi taki, katerih cilj je osvojiti čim več vrhov oziroma čim večkrat osvojiti določen vrh. Slovenci že kar slovim po ljubezni do zahajanja v gore. Zakaj je tako, ve vsak pri sebi. Ko so nekoč nekega zagrizenega hribolezca vprašali, kaj za vraga je izgubil v teh hribih, jim je nasmejan odgovoril, da izgubil ni nič, našel pa veliko.

Zato ni nič čudnega, da se je v slovenskih arhivih ohranilo enajst fondov gradiva, ki je neposredno povezano z razvojem planinstva na Slovenskem. Tudi Zgodovinski arhiv Celje pri tem ni izjema, saj pred uničenjem in pozabo hrani tri fonde, ki skupaj obsegajo kar 40 odstotkov omenjene količine. Zato smo se odločili, da tudi javnosti predstavimo po eni strani raznoliko, po drugi pa tudi zelo bogato gradivo, ki je nastalo v okviru organiziranja Planinskega društva Celje-Matica in predhodnikov planinstva na področju Kamniško-Savinjskih Alp. Društvo je v svoji 120-letni zgodovini delovalo v času obstoja kar šestih držav, prav tako je doživelo množico organizacijskih sprememb ter različnih gospodarsko-političnih razmer.

Dela se je zelo uspešno lotil dr. Bojan Himmelreich, ki je do konca leta 2013 pripravil knjižno izdajo inventarja, tj.

najbolj podrobno popisane gradiva PD Celje-Matica (1862–2010), letošnje-ga februarja pa ga je predstavil tudi širši javnosti. Inventar, že 14. po vrsti, ki ga je izdal Zgodovinski arhiv Celje, obsega 116 strani, gradivo pa je popisano od nivoja fonda do dokumenta v programu Scope. Tiste, ki le količkaj poznajo slovenske hribe in planinske postojanke, bosta zagotovo pritegnili že naslovnica in zadnja stran, saj je na prvi krasna fotografija Okrešlja in Planjave spred 2. svetovne vojne, na zadnji strani pa sta fotografiji Tillerjeve kočice z Ojstrico in Celjske kočice, obe fotografirani pred 2. svetovno vojno.

Po začetnem uvodu avtorja sledijo obsežni podatki o ustvarjalcu gradiva, ki nas seznanjajo z zgodovino združevanja celjskih planincev, njihovem društvu in delu planinskega društva. Sledijo podatki o samem gradivu, s katerimi nas avtor seznanja o prevzemu gradiva, njegovi strokovni obdelavi ter ohranjenosti, dodan pa je tudi seznam uporabljenih kratic. Osrednji del inventarja, to je tabelarični popis dokumentov, obsega skoraj 70 strani. Nadalje nam avtor v izboru prepisov iz vsebine gradiva v branje ponudi nekaj zanimivih dokumentov, ki so nastajali v različnih časovnih obdobjih. Ob tem ne pozabi omeniti, da je dokumente prepisal, saj so le-ti v posameznih primerih težje berljivi, vključujejo pa prvotno zapisane napake in niso komentirani.

Na naslednjih šestnajstih straneh je predstavljen izbor posameznih barvnih reprodukcij arhivskega gradiva, ki kažejo na pestrost delovanja društva. Inventar zaključujejo kratice ter tri

kazala: kazalo krajevnih in osebnih imen ter predmetno kazalo. Kot rečeno, je bil inventar javnosti predstavljen letošnje-ga februarja v Mestnem kinu Metropol v Celju. Ob predstavitvi je bila dvorana polna, ob koncu pa so veliko pozornosti poželi v predverju razstavljeni originalni in dragoceni dokumenti. Naj si za konec sposodim avtorjeve besede, s katerimi nagovarja vsa planinska društva, ki še danes ne vedo, kam s svojim arhivskim gradivom. V javni arhiv z njim!

Sonja Jazbec

Viri: SI_ZAC/1121. Planinsko društvo Celje-Matica : 1862–2010. Inventarji 14, Zgodovinski arhiv Celje, 2013; 116 strani.

Ob visoki obletnici prvega zavarovanja Doline Triglavskih jezer

Letos mineva devetdeset let od podpisa zakupne pogodbe, s katero je bil v Dolini Triglavskih jezer za dvajset let vzpostavljen varstveni režim, torej prva uresničitev zamisli o zavarovanju, ki je pozneje prerasla v ustanovitev Triglavskega narodnega parka, kakršnega poznamo danes. Ob tej priložnosti je Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije

znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) v sodelovanju s TNP, Ljubljanskim geografskim društvom, Planinsko zvezo Slovenije in Planinskim društvom Ljubljana Matica 5. in 6. septembra 2014 v Koči pri Triglavskih jezerih organiziral znanstveni posvet. Zamisel za takšno srečanje se je porodila lani ponesrečenemu geografu dr. Bojanu Erhartiču, ki je večji del svoje raziskovalne poti opravil prav v Dolini Triglavskih jezer. Prvi dan posveta je devet vabljenih predavateljev predstavilo prispevke z različnih področij. Obravnavali so zavarovanje Doline Triglavskih jezer, njeno geologijo, reliefne značilnosti, jezera in življenje v njih, predstavili so nova spoznanja o rastju, zgradbi in razvoju smrekovih gozdov, spremembah rabe tal, posvetili pa so se tudi planinskemu odkrivanju in estetskemu vrednotenju reliefnih oblik. Vse obravnavane teme bodo objavljene v monografiji, ki bo izšla v okviru knjižne zbirke Geografija Slovenije, katere izdajatelj je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Izid knjige je predviden ob koncu letošnjega leta.

Drugi dan posveta sta bili organizirani strokovni ekskurziji po Dolini Triglavskih jezer na temo žive in nežive narave ter fotografska delavnica. V okviru posveta je bilo v Koči pri Triglavskih jezerih tudi odprtje fotografske razstave dr. Bojana Erhartiča z motivi iz Doline. Razstavo si bo mogoče ogledati še v Infocentru Triglavska roža na Bledu, kjer bo TNP 15. oktobra 2014 organiziral sredin večer v sklopu praznovanja 90-letnice. Novembra se bo razstava preselila v atrij ZRC SAZU v Ljubljani.

ZRC SAZU,
Triglavski narodni park

Dvojno jezero Foto: Aleš Zdešar

poletna
DOŽIVETJA
NARAVE

vsak petek ob 17.02h
na radiu Ognjišče

<http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja/>

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja
ČEZ HRIBE IN DOLINE
vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

RADIO UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

SE SLIŠIMO!

RADIO KRANJ 97.3

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gorenjska televizija
www.gtv.si

www.gore-ljudje.net

dobro jutro

Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

Od Trente do Trojan, najbolj poslušana regionalna radijska mreža na Primorskem.

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

2015

NAZAJ V PLANINSKI RAJ BACK TO THE MOUNTAINEERING PARADISE KOLEDAR

z razglednicami

ŽE V PRODAJI

Naročila
sprejemamo
po e-pošti:

koledar@pzs.si

in na brezplačni
tel. številki:

080 18 93

(24 ur na dan,
vse dni v letu)

V koledarju Nazaj v planinski raj so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2015. Na podložni karton smo dodatno natisnili razglednice. Koledarski del je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan s črno spiralo. Format koledarja: 33 cm x 48 cm. Možnost dotiska na pasici, višina 5 cm.

Cena z DDV: **3,90 €**